

**Tigbɛmɔnmɔnt tà**  
**Luk**  
**kɛle' tũ nnɔ**  
**Nà wɔngɛh kugbɔnku kuu te**  
**ma bo**

Bi yih wà kɛle' kugbɔnku kuu nnɔ Luk nɛ. Wa yé Yesu ya tonɔb piik nin bile nnɔ ya uba. Ama u tũɔre' ki nuun' bà là pɛ Yesu bo saan nɛ ki bɛnde' u'gber cin' ma bo nin tũ tĩ fɔre' ma bo. U là tɔke nin Pɔl u'sɛn ya jom ni ma nnɔ nɛ cèrɛ' u bɛnde' tũ ki pukn'.

U kɛle' kugbɔnku kuu ki de' binib bà nnɔ ɲa yé Sufmbɛ. Bi teke' Yesu ki jin' nɛ. Nɛn nɛ cèrɛ' u tɔkeh bɛ iñɔbonfafaa ya tingi nin Sufmbɛ ya yaajɛtɛntiɛnm mà ba bɛn mè nnɔ.

Luk kɛle' kugbɔnku kùà nɔ pɛ Matie nin Mark yaar bo nɛ, ama u kɛle' tigbɛr tuba ta te Matie nin Mark nin San ya gbɔnt ni. Tun si: Yesu jon' ki fuonde' Mart nin Mari (10:38-42) nin Samari ya jɛnimɔn ya gber (10:29-37) nin ujɛ wà ya buk bole' u liebe' ki laa' kè nnɔ ya gber (15:11-32).

Luk bo, Yesu Kristo nɛ yé Yonbdaan nɛ, ki yé Uwien sɔn' wà wɔ ń lá ɲmɛn binib. Imɔn, Uwien mɛkre' wɔn Yesu nɛ, ki de' wɔ mituɔm tibont kɛ bo. Luk ya gbɔnku ya gber tĩ tonde' Yerusalem ni nɛ (iyul 24) nin Yesu ya kuum udɔpɔnpɔn bo nin u'mɛkrm bitenkpiib ni.

*Nà cèrɛ' Luk kɛle' kugbɔnku kuu nɔ*

<sup>1</sup> Ni ben ki ye binib bà yεbe ñikn' ki kele' tigbɔnt ni tibont tà là tien' ti'ni nnɔ. <sup>2</sup> Bi kele' tù tɛn binib bà là te tu'cincinyo ki laa' tù tien' ma bo, ki yé binib bà kpaandeh Uwien ya gbɛr nnɔ là wɔkn' tɛ ma bo nɛ. <sup>3</sup> Nɛ n'mɔ tùɔre' ki nuun' ki bɛnde' tù cin' ma bo, nɛ ki maale' ki ye ñi mɔn n'mɔ ñi paan tu'bo mɔnmɔnm kí kele' tù tentien ma bo, kí de sin ucien Teofil, <sup>4</sup> nɔ a'mɔ ñi bɛnde kí ye bi wɔkn' nɛ tigbɛr tà nnɔ mɔnbe ki te nɛ.

### *Uwien ya tond uba len' ki ye bi li maa San*

<sup>5</sup> Uyo wà Herod là yé Sude ya bɛr nnɔ, ki laa' utɔtuɔrke uba te, ki yé Abiya ya cɛkl yaab ya uba, bi yih wɔ Sakari; ki yih u'po Elisabet, u yé Arɔn ya yaabil. <sup>6</sup> Bi'kɛ bile là yé binib bà cuube nɛ Uwien ya nun bó, ki boh Yonbdaan ya wɔb, ki teh u yíe nà kɛ mɔnmɔnm. <sup>7</sup> Ama ba là nɔmɔbe buk, kime Elisabet là yé unɔl nɛ, nɛ bi'kɛ bile là pore'-a.

<sup>8</sup> Ni kpaan' Sakari ñi sɔn lituonl Uwien ya nun bó, kime u'cɛkl li sɔn itùon Uwien ya nun bó uyo wà nnɔ baa'. <sup>9</sup> Nɛ bitɔtuɔrkaab ya tentienm bo, bi fùɔre' imúɔn, ñi lu' Sakari bo, nɛ bi gènde' wɔ, wɔ ñi kɔ Yonbdaan ya dubenku ni, kí tɛ sɛ liɱubl. <sup>10</sup> Uyo wà u te ki sienh liɱubl nnɔ, Uwien ya nib ligol te saali nɛ ki kàareh. <sup>11</sup> Nɛn saan nɛ Yonbdaan ya tond uba baa' u'saan, ki se bi sienh liɱubl liponpuol là bo nnɔ ya jie bó. <sup>12</sup> Sakari laa' wɔ ma nnɔ, ñi bɛke' wɔ, nɛ bujɛwaanbu cuo' wɔ. <sup>13</sup> Nɛ utond nnɔ tɔke' wɔ ki ye: «Sakari, la cère' nè ñi cuo nɛ jɛwaanbu. Uwien cii' a'kaare bó. A'po Elisabet li maa kibujɛbuk, nɛ á yin kè San. <sup>14</sup> Kí li cère a'yɛnm ñi sɔnge kí gbien, nɛ binib bà yεbe mɔ li pokn ki'màam bo. <sup>15</sup> Kí li yé unikpɛkpiɛk nɛ

Yonbdaan ya nun bó. Ka ń ñu sibii ya daam, ka ń ñu defefaam ke defefaam. \*Mifuoñaanm li te ki'bo ki gbien' haali ki'naa ya benku ni ne. <sup>16</sup> Ki li cère Israyel yaab bà yebe ń liebe kí paan Yonbdaan Uwien bo. <sup>17</sup> Ki li ñmabe \*Uwien ya Fuoñaanm nin mituam ten \*Uwien ya ñbonsaknl Eli ne. Ki li liere Yonbdaan usen, kí cère bibaambe ń liebe kí taan nin bi'bumu buñbu, kí cère binib bà ña tuo' Uwien ya ñbu bó ń li ñmabe iyenmaale ten binimànb, kí cère binib ń li yé binib bà bonde' be ń teke Yonbdaan.»

<sup>18</sup> Ne Sakari tóke' utond nnó ki ye: «Be li cère ń bende kí ye a len' nà nò, ñi te? Kimε min pore'-a ne n'po mō pore'.» <sup>19</sup> Ne utond nnó jiiin' wó ki ye: «N yé Uwien ya tond Gabriel ne, ki te Uwien ya nun bó ki sành u'tùon. U sàh' nni ní ń lá tóke ñe tigrēmōnmōnt tuu ne. <sup>20</sup> Tó, a'lenl li tebe, ña ji li freh ki lienh kí tĩ baa uyo wà nibonn nnó ń tien, kimε ña teke' ki jin' ki ye n tóke' ñe tigrer tà nò ya yo lá baa' la, tù li tien.»

<sup>21</sup> U ya yo ki laa' linigol nnó gu Sakari li ñe ní Uwien ya duku ni uyo wà ne. U wuóke' ka ñen' ní ma nnó ne ñi beke' be cεen. <sup>22</sup> U lá ñen' ní ka ji freh ki lienh, ne bi bende' ki ye u laa' niba ne tidεknt yaam Uwien ya duku ni. Ne u wōngēh be migbaam, ka freh ki lienh.

<sup>23</sup> Sakari ya tùon ya wien tĩ gben' ne u liebe' u'den. <sup>24</sup> Ni tete ne u'po Elisabet lá punbe', ki bōle' u'ba ki tĩ baa' inmaale inun, <sup>25</sup> ne ki maale' u'yenm ni ki ye: «A laa'-aa! Uyo wà Yonbdaan yíe ne ki muo' nni, ki ñen' nni ife ni binib ya nun bó.»

*Uwien ya tond tóke' Mari ki ye u li maa Yesu*

26 Elisabet ya tɛnpunbe ya ŋmaalluob ni, nɛ Uwien sɔn' u'tond Gabriel Galile ya tinfɛnm ya du uba ni, bi yih wu Nasaret. 27 U lɔ sɔn' wɔ uɛfaan uba saan nɛ wa bɛn jɛ, bi yih wɔ Mari. Bi lɔ pun' wɔ uɛ uba nɛ u yɛ \*Dafid ya yaabil, bi yih wɔ Yɔsɛf. 28 Utond nnɔ baa' ki kɔn' Mari den, nɛ ki ye: «N fuondeh ŋɛ Mari. Yonbdaan tien' ŋɛ tinimɔnt ki gbien', nɛ ki te nin ŋɛ.» 29 Mari cii' iɲɔbon nnɔ ma nnɔ nɛ nɪ beke' wɔ cɛɛn, u maaleh wɔ n bende ifuonde nnɔ ya tingi si bɔ. 30 Nɛ utond nnɔ tɔke' wɔ ki ye: «Mari, la cɛre nɛ nɪ cuo ŋɛ jɛwaanbu, kimɛ Uwien tien' ŋɛ tinimɔnt nɛ. 31 Liike-a! A li punbe, kɪ maa kibujɛbuk kɪ yin kɛ Yesu. 32 Kɪ li yɛ unikpɛkpiɛk nɛ, bi li yih kɛ Uwien wɔ ŋa ŋmɔbe Nacentɔ ya Bijɛ nɛ. Yonbdaan Uwien li de wɔ u'yaajɛ \*Dafid ya bɛl. 33 U li yɛ ubɛr nɛ Sakɔb ya yaabii bo uyo kɛ. Nɛ u'bɛl nnɔ ŋa nɪ li ŋmɔbe gbenm.» 34 Nɛn saan nɛ Mari tɔke' utond nnɔ ki ye: «Nɪ li tien mila kɪ tuo, kimɛ ma bɛn jɛ-a?» 35 Nɛ utond nnɔ jiiin' wɔ ki ye: «\*Mifuoŋaanm li jiiire nɪ a'bo, nɛ Uwien wɔ ŋa ŋmɔbe Nacentɔ ya tuɔm nɪ lɛkn a'bo tɛn usɔnge. Nɛn nɛ cɛre' a li maa kibuk kɔ nnɔ, li yɛ uŋaan, bi li yih kɛ Uwien ya Bijɛ nɛ. 36 Liike, a'puole Elisabet punbe' ma u'ŋmaalluob sɔ. Wɔn wɔ bi lɔ yih wɔ uŋɔl nnɔ punbe' u'por ni nɛ. 37 Kimɛ Uwien ŋa gbele' niba.» 38 Nɛn saan nɛ Mari jiiin' utond nnɔ ki ye: «N yɛ Yonbdaan ya piitonsɔnl nɛ. Nɛ nɪ tien tɛn a len' ma nɔ.» U ya yo nɛ utond nnɔ siere' ki dɔan' wɔ.

### *Mari jon' ki tɪ fuonde' Elisabet*

39 I ya dɛn nɛ Mari pɔk ki bure' ijuɔn bɔ, Sude ya tinfɛnm ya du uba ni. 40 U tɪ baa' ki kɔn' Sakari den, nɛ ki fuonde' Elisabet. 41 Elisabet cii'

ifuonde nnə ma nnə, nɛ u'buk nukbe' u'benku ni.  
 \*Mifuoŋaanm jiire' nɪ u'bo ki gbien', <sup>42</sup> nɛ u len'  
 ufaa bo ki ye: «Uwien tien' ɲɛ u'mənm ki cɛn' bipiib  
 kɛ, ki tien' mimənm kibuk kà te a'benku ni nnə  
 mə bo. <sup>43</sup> N'mə ya ba nɛ n'Yonbdaan ya naa baa'  
 n'saan-i? <sup>44</sup> Kimɛ uyo wà a'fuonde lu' n'tubl ni nnə,  
 nɛ n'buk nukbe' n'benku ni nin uyensənge. <sup>45</sup> Sin  
 wà teke' ki jin' ki ye Yonbdaan təkɛ' ɲɛ nà nnə li tien  
 nnə, Uwien ya mənɛm te a'bo.»

*Mari gɛn' iyuon ki donde' Yonbdaan*

<sup>46</sup> Nɛ Mari ye:

«N ŋɛngɛh Yonbdaan,

<sup>47</sup> ki ɲməbe uyensənge ki gbien',

Uwien, n'ŋmiɛnl bo.

<sup>48</sup> U tiere' min u'tonsənpijiin bó,

fɛnfɛnnə kí taa kí li joh,

binib kɛ li len kí ye Uwien ya mənɛm te n'bo.

<sup>49</sup> Kimɛ mituəm kɛ ya daan tien' nni

tibont tà ɲməbe ukpiɛke,

u'yel si: Uŋaan nɛ.

<sup>50</sup> U li tuu ki teh binib bà boh wə tinimənt nɛ,

haali uyo wà ɲa ɲməbe gbenm.

<sup>51</sup> U wuən' binib u'tuəm,

ki ɲərə' binib bà maaleh ki teh

bi yé binikpɛkpiɛkb nnə.

<sup>52</sup> U ŋɛn' bibɛrciɛnb bi'bɛl ni,

ki kpiɛke' bijjiinb.

<sup>53</sup> U de' binib bà mikənm ɲməbe bɛ tibont na ɲməbe  
 fuul,

ki ɲərə' bifàadɛnb bi bure' inəpien.

<sup>54</sup> U tiere' u'nimənt bó,

ki tore' u'tonsənb Israyɛl yaab,

<sup>55</sup> tɛn u là ye u li tuu ki teh ma  
ki dienh ti'yaaje \*Abraham nin u'yaabii nnɔ.»

<sup>56</sup> Mari tien' Elisabet saan nĩ baa' tɛn iŋmaale ita,  
nɛ ki liebe' ki kun'.

### *San wà siih binib Uwien ya ñunm ya mɔam*

<sup>57</sup> Elisabet ya mamaayo baa', nɛ u maa'  
kibujɛbuk. <sup>58</sup> U'den yaab nin u'kɔnkuɔnlieb cii'  
Yonbdaan muɔ' wɔ micɛɛɛkm ki gbien', nɛ wɔn nin  
bɛn kɛ pokn'.

<sup>59</sup> Kibuk nnɔ ya wienniin daali, nɛ bi baa' bɛ ń jje  
ki'punl, ki yie bɛ ń yin kɛ Sakari tɛn ki'baa. <sup>60</sup> Nɛ  
ki'naa yie', ki ye bi li yin kɛ San nɛ. <sup>61</sup> Nɛ bi tɔke'  
wɔ ki ye ba yih a'den ya nil uba li ya yel-a. <sup>62</sup> Nɛ bi  
niire' ki'baa migbaam ki ye u yie wɔ ń yin u'buk li  
lɛ yel ba?

<sup>63</sup> Nɛ u wuɔn' bɛ ki ye bɛ ń de wɔ kudɔbipɛnɛnku  
kuba wɔ ń kele ku'bo. Bi de' wɔ, nɛ u kele' ki ye:  
«ki'yel si San» nɛ. Nɛ nĩ cuo' bi'kɛ miyɔkm. <sup>64</sup> I  
ya tɔan bo nɛ Sakari ya lenl tɛbre', nɛ u cin' ki  
lienh, ki pɛkeh Uwien. <sup>65</sup> Nɛn saan nɛ bujɛwaanbu  
cuo' binib bà kɛ kɔ ka fɔke nin ni'saan nnɔ. Sude  
ya tinfɛnm ya du yà kɛ te ijuɔn bó nnɔ ya nib  
lienh tigbɛr nnɔ. <sup>66</sup> Tù de' binib bà kɛ cii' tù nnɔ  
iyɛnmaale. Nɛ bi maaleh bi'yɛnm ni ki teh: «Kibuk  
kie lá li yé bɛ ya nitunbu sɔ?» Kimɛ Yonbdaan ya  
tuɔm te ki'bo.

### *Sakari ya yuon*

<sup>67</sup> Nɛn saan nɛ \*Mifuoñaanm jjiire' ní kibuk nnɔ  
ya baa Sakari bo ki tĩ gben', ki cɛre' u sɔkndeh  
Uwien ya ñɔbon ki teh:

<sup>68</sup> «Tí pèke mɛn Yonbdaan, tinbi Israyɛl yaab ya  
Wien,

kimε u baa' u'nib saan, ki teke' be ki wie',  
 69 ki cère' wà li ηmien τε,  
 ñen' u'tonsɔnl \*Dafid den,  
 ki ηmɔbe mituɔm.

70 U là cère' u'ñɔbonsɔknɔ len' nen ne uyo bo.

71 Bi là len' ki ye:

«Uwien ye u li fie τε bà se ti'bo saan,  
 kí ñen τε bà κε nen τε ya nuɔ ni.

72 U là muɔ' ti'yaajeb micεεekm,  
 ki tiere' u'jɔtieku bó.»

73 U là pùon' nà sɔ ti'yaaje Abraham:

74 «u là ye u li ñen τε ti'ñennɛndɔ ya nuɔ ni,  
 ηɔ tí li pukeh wɔ ki la fεnge,

75 kí li pε u'bo mɔnmɔnm,  
 kí li cuube u'nun bó,  
 ti'fuobm κε ni.»

76 «Sin, n'bukε, bi li yin ηε

Uwien wà ηa ηmɔbe Nacento ya ñɔbonsɔknl.

Kimε a li liere Yonbdaan,

kí tùɔre u'sen kí de wɔ,

77 kí cère u'nib ní bende kí ye u li fère be bi'biere, be  
 ní ηmere.»

78 Kimε ti'Wien ηmɔbe tinimònt ki gbien'.

U'nimònt nnɔ bo ne u li cère kuwenwenku ní ñε  
 paaki bó kí wende ti'bo ten uwien puɔreh  
 ma bo.

79 Kuwenwenku nnɔ li wende binib bà te licinñunl  
 ni, mikuum ya jinjinku yiin bi'bo nnɔ.

Kù li wuɔn τε usen wà li de τε uyenduɔn.»

<sup>80</sup> Kibuk nnɔ kpïenh, nɛ ki lenh miyɛnm\*. Kɪ te kupenpelku ni nɛ ki tɪ baa' uyo wà kɪ ñɛn' ki'tuonl upaan bo Israyel yaab ya nun bó.

## 2

### *Yesu ya mɔdam ya gber (Matie 1:18-25)*

<sup>1</sup> Tɔ, i ya dɛn nɛ Erom ya bɛrciɛn Ogust caan' ki ye bɛ rɪ kàan binib bà kɛ te u ya tinfɛnm bo nnɔ. <sup>2</sup> Bi là kaan' kukɛ̀nkpiɛku bu'gbɛn ma nnɔ ki laa' Kirinus nɛ yé Siri ya tinfɛnm ya gobina. <sup>3</sup> Wà kɛ là li jo kí tɪ kàan kukɛ̀nku nnɔ u'yaajɛdu ni nɛ. <sup>4</sup> Nɛn bo nɛ Yosef ñɛn' Galile ya tinfɛnm ya du wà bi yih wù Nasaret nnɔ ni, ki jon' bi maa' \*Dafid udu wà ni u te Sude ya tinfɛnm ni, bi yih wù Bɛtelem nnɔ ni, kimɛ Yosef bugbɛn yé \*Dafid ya yaabil nɛ. <sup>5</sup> U là tɔke nin Mari utɛnpunb ki jon' ni'bó kukɛ̀nku nnɔ nɛ. Bi là pun' Yosef u ya jɛfaan nɛ, ama wa laan là kuɔn' wɔ. <sup>6</sup> Bi te Bɛtelem ni u yo wà nnɔ, nɛ Mari ya mamaayo baa', <sup>7</sup> u maa' u'jɛfɛnmɛl kí yé kijɛk ki taa' tikpɛlɔɛr ki pɔbn' kɛ̀, ki taa' kɛ̀ ki kpïen' tiwɛnt jinh nà ni, kimɛ fɛnm ɲa là te cɛnduku ni.

### *Uwien ya tond uba tɔke' biwɛnkpaab Yesu ya mɔdam bó*

<sup>8</sup> Tɔ, biwɛnkpaab biba là te mitinfɛnm nnɔ ni, ki kɔh ikpàan bó, ki gɔh ki gu bi'wɛnt kuɲɔnku. <sup>9</sup> Yonbdaan ya tond uba puɔ' bi'saan, nɛ Yonbdaan ya wenwenku wende' ki yile' bi'bo, nɛ bujɛwaanbu cuo' bɛ cɛɛn. <sup>10</sup> Nɛn saan nɛ utond nnɔ tɔke' bɛ ki ye: «La fɛnge mɛn, kimɛ n tuke

\* **1:80** Bi li fre kí lɛbre ki lenh miyɛnm kí ye ki pɛ Uwien ya sɛn bo nin ki'yɛnmaale kɛ mɔ.



tigbɛmɔnmɔnt nɛ ɾ lá tɔke nɛ. Tigber nnɔ li sɔnge binib kɛ ya yɛnm kí gbien. <sup>11</sup> Dinnɔ wuɔ nɔ, bi maa' ni'Nmiɛnl \*Kristo Yonbdaan, \*Dafid ya du ni. <sup>12</sup> Nà sɔ li yé kudĩɛku: ni li lɛ kicɛnfɛndk kiba puɔbe tikpɛlɛɛr ni ki kpe tiwɛnt jinh nà ni.» <sup>13</sup> Nɛ Yonbdaan ya tondb ligol baa' utondbaab nnɔ saan i ya tɔan bo bi pɛkeh Uwien ki teh: <sup>14</sup> «Uwien si ukpɛke paaki bó. Uyɛnduɔn ɾ li te kitink bo binib bà Uwien yíe bɛ nnɔ bo» <sup>15</sup> Yonbdaan ya tondb nnɔ siere' ki liɛbe' ki don' paaki bó u yo wà nnɔ, nɛ biwɛnkpaab nnɔ ji tɔkeh tɔb ki teh: «Tí jo mɛn Betelɛm, kí tĩ liike nibonn nà tien' ni'bó ɲɔ Yonbdaan cɛre' tí bɛnde nɔ.» <sup>16</sup> Nɛ bi pɔk ki bure' ki tĩ baa' ki laa' Mari nin Yosef nin kicɛnfɛndk nnɔ, ki kpe tiwɛnt jinh nà ni. <sup>17</sup> Bi laa' kɛ ma nnɔ, nɛ ki len' Yonbdaan ya tond bi tɔke' bɛ nà kɛ kicɛnfɛndk nnɔ bo nnɔ. <sup>18</sup> Nɛ nĩ bɛke' binib bà kɛ cii' biwɛnkpaab len' tigber tà nnɔ. <sup>19</sup> Mari wɔn cengeh tigber nnɔ kɛ, nɛ ki tùɔreh ki taah tù ki blinh u'fɛl bo. <sup>20</sup> Nɛn saan nɛ biwɛnkpaab nnɔ siere' ki liɛbeh, ki pɛkeh Uwien, ki kpɛkreh wɔ, bi cii' nà nin bi laa' nà bo. Kimɛ ni'kɛ tien' tɛn Yonbdaan ya tond bi len' ma bo nɛ. <sup>21</sup> Wienniin daali bi jiɛ' kibuk nnɔ ya punl nɛ ki yin' kɛ Yesu. Kimɛ Yonbdaan ya tond là ye bɛ ɾ yin kɛ li ya yel nɛ ki yaan bi punbe' kɛ.

*Bi taa' Yesu ki kɔn' Uwien ya duku ya luo bo ki wuɔn' Uwien*

<sup>22</sup> Uyo wà nĩ kpaan' bɛ ɾ tien tijɔknt ya ñɛnm ya tuɔrl tɛn Moyis ya yiko ye ma bo nnɔ, nɛ Mari nin Yosef taa' kibuk nnɔ ki jon' Yerusalem, bɛ ɾ tĩ wuɔn Yonbdaan. <sup>23</sup> Kimɛ nĩ kɛle' Yonbdaan ya yiko ya gbɔnku ni ki ye: «Kibujɛbukpɛk kɛ li yé

Yonbdaan yaak nε.» <sup>24</sup> Mari nin Yosef li tien lituɔrl nnɔ Yonbdaan ya yiko ye ma bo nε. U ye bε rí li taah kumuɔku ni ya nenjel ile bii iden ya nenjefanfaan ile nε ki teh lituɔrl nnɔ.

<sup>25</sup> Tɔ, uje uba là te Yerusalɛm ni, bi yih wɔ Simeyɔn, u yé unil wà cuube nε, ki pε \*Uwien bo mɔnmɔnm, ki gu lidaali là Uwien li ñen Israyel yaab bi'jɛnd ni. \*Mifuoñaanm là te u'bo, <sup>26</sup> ki tɔke' wɔ ki ye wa rí kpo, ka laa' Yonbdaan ya Nigɛndkε Kristo. <sup>27</sup> \*Mifuoñaanm cère' u kɔn' Uwien ya duku\* ya luo bo. U te len uyo wà nnɔ, nε kicɛnfɛndk \*Yesu ya naa nin ki'baa tuke kè ki kɔn' ní, bε rí lá tien kè lituɔrl Yonbdaan ya yiko ye ma bo, <sup>28</sup> nε Simeyɔn teke' kè ki ηuuke, ki pèkeh Uwien ki teh:

<sup>29</sup> «Tɔɔ, Yonbdaan, fɛnfennɔ a tien' a là tɔke' nni nà nnɔ.

A li fre kí cère min a'tonsɔnl rí kpo nin uyɛnduɔn.

<sup>30</sup> Kimε a cère' n'nun laa' Uηmiɛnl.

<sup>31</sup> A là bonde' wɔ uηɛndun ya nib kε ya nun bó nε.

<sup>32</sup> U yé kuwenwenku kùà li cère bà ηa yé Israyel yaab rí bɛnde ηε nε.

Wɔn bo nε binib li kpiεke a'nib Israyel yaab.»

<sup>33</sup> Kibuk nnɔ ya naa nin ki'baa cii' Simeyɔn len' ki'bo tigber tà nnɔ, nε ñi bεke' bε. <sup>34</sup> U tien' bε Uwien ya mɔnm, ki tɔke' ki'naa Mari ki ye: «A li ben ki ye kibuk kiε bo, tinbi Israyel yaab ni bà yebe li lu, bà yebe mɔ li fii. Kí yé kudíεku kùà li cère binib ηa rí len ki cii' tɔb bó nε. <sup>35</sup> Kí li cère iyɛnmaale yà buɔ binib bà yebe ya fèl ni rí ñε upaan bo. Sin Mari mɔnɔn, ñi li wire ηε ten bi cɔke' ηε kijuk nε.»

\* **2:27** Liike Matie 12:5; Mark 11:11.

<sup>36</sup> Upii uba mɔ̀ là te, ki yé \*Uwien ya ñɔ̀bonsɔ̀knl, bi yih wɔ̀ Ann. U yé Fanuyel ya bisε, ki yé Aser ya bol ya nil, ki pore' cεen. U là tien' u'cε saan ibin ilole, nε u kpo' ki cère' wɔ̀, <sup>37</sup> u juore' ki yé ukpopii ki tĩ baa' ibin piniin nin inan, ka jendeh Uwien ya duku, ki pukeh wɔ̀ ñɔ̀nku nin wien ni, ki lùoh buñɔ̀bu, ki kàareh. <sup>38</sup> Tɔ̀, u ya yo nε u'mɔ̀ baa' ní, ki cin' ki faareh Uwien kibuk nnɔ̀ bo, nε ki tɔ̀ke' ki'gber Yerusalem ya nib bà kε là gu uyo wà Uwien li teke bε kí wiε nnɔ̀.

*Yosef nin Mari liεbe' ki kun' Nasaret*

<sup>39</sup> \*Yesu ya baambe tien' Yonbdaan ya yiko ye ma nnɔ̀ kε, nε ki liεbe' ki kun' Nasaret, bi'du ni Galile ya tinfenm ni. <sup>40</sup> Kibuk nnɔ̀ kpientɛh, ki faakreh, ki lenh miyenfuom, nε Uwien ya mɔ̀nm te ki'bo.

*Yesu tɔ̀ke nin u'baambe ki jon' Yerusalem*

<sup>41</sup> Binl kε binl \*Yesu ya baambe doh Yerusalem bó nε ki tĩ jeleh Pak ya nacenku. <sup>42</sup> \*Yesu tĩ laa' ibin piik nin ile uyo wà nnɔ̀, nε bi tuke' wɔ̀ ki don' Yerusalem bó ten bi tĩ ní tuu ki joh ma kunacenku nnɔ̀. <sup>43</sup> Kunacenku nnɔ̀ ya wien tĩ gben' ma nnɔ̀ nε bi liεbe' ki kunh bi'donbó. Ama kibuk \*Yesu wɔ̀n là juore' Yerusalem ni nε, ba ben ki ye u juore'. <sup>44</sup> \*Yesu ya baambe cuon' liwentunɲmenl ki maaleh ki teh u lii te bisenjotɔ̀b ni nε. Bi lá tiere' ki liike' ka laa' wɔ̀, nε ki cin' ki nuunh wɔ̀ bi'yaab nin bi'benbenkaab kε ni. <sup>45</sup> Ba laa' wɔ̀, nε ki pekre' ki nuunh wɔ̀ ki liεbeh Yerusalem. <sup>46</sup> Wienta daali nε bi laa' wɔ̀ Uwien ya duku ya luo bo, u kε \*Yiko ya wɔ̀nwɔ̀knɔ̀b ya siik ni, ki cengeh bi'wɔ̀knm, ki niireh bε iniire. <sup>47</sup> Nĩ jin' binib bà kε cengeh u'bó nnɔ̀, kimε u ηmɔ̀be mibenm, nε ki jiindeh bε

mɔnmɔnm. <sup>48</sup> Uyo wà u'baambe tĩ laa' wɔ nnɔ, nĩ beke' be cɛɛn, nɛ u'naa ye: «Kibukɛ! Be nɛ a tien' tɛ nɔ nnɔ? Liike min nin a'baa ya yɛnm saa' ma cɛɛn uyo wà ti nuunh ɲɛ nnɔ-a!» <sup>49</sup> Nɛ \*Yesu jiin' be ki ye: «Be bo nɛ ni nuunh nni? Na bɛn ki ye ń li te n'Baa den nɛ-ɛɛ?†» <sup>50</sup> Ama ba cii' u tɔke' be liñɔbonl là nnɔ ya tingi.

<sup>51</sup> Nɛn saan nɛ \*Yesu paan' bi'bo ki liebe' Nasarɛt, kimɛ u là boh be nɛ. U'naa taah tigber nnɔ kɛ ki blinh u'fɛl bo. <sup>52</sup> \*Yesu kpianh ki yɛbreh, u'yɛnfuom pukndeh, nɛ Uwien nin binib kɛ ya yɛnm sɔnge u'bo.

### 3

*San wà siih binib Uwien ya ñunm ya gber  
(Matie 3:1-12; Mark 1:1-8; San 1:19-28)*

<sup>1</sup> Erom yaab ya bɛrciɛn Tiber Sesa ya bɛl ya piikn binlɲun bo, ki laa' Pɔns Pilat nɛ yé Sude ya tinfenm ya gobina. Herod mɔ yé Galile ya tinfenm ya gobina, u'ninɲɛ Filip mɔ yé Iture nin Trakonit ya gobina, nɛ Lisaniyas mɔ yé Abilenn yɔ. <sup>2</sup> U yo wà Anni nin Kayif yé bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛnb nnɔ nɛ Uwien len' nin Sakari ya bijɛ San kupenpelku ni. <sup>3</sup> U cin' ki cuonh mitinfenm mà nuɔn Sudɛn ya kpenl nnɔ ni, ki kpaandeh ki teh: «Lèbre mɛn ni'tetem, ń sii nɛ Uwien ya ñunm ɲɔ Uwien ń fère nɛ ni'biere.» <sup>4</sup> U tien' nnɔ ɲɔ nà kɛle' \*Uwien ya ñɔbonsɔknl Esayi ya gbɔnku ni nnɔ nɛ ń tien nɛ. Nĩ kɛle' ki ye:

«Udaan uba te kupenpelku ni ki wuureh ki teh:  
«Tùɔre mɛn Yonbdaan ya sɛn,

† **2:49** Bi li fre kí lɛbre ń li te n'Baa den kí ye ń li sɔnh n'Baa ya tuonl nɛ mɔ.

kí cubn u'sengbenmu kí de wɔ.

<sup>5</sup> Bi li taa titent kí gbien tijòbòr ke,  
kí bere kí jenge ijuɔn nin igbengben ke,  
kí naare isen yà ke pòle',  
kí kpelke isen yà ke ɲa kpelke.

<sup>6</sup> Unisaal ke li ɛ Uwien ɲmiendeh ma binib.» »

<sup>7</sup> Nɛn saan nɛ San tɔkeh linigol là bàareh u'saan,  
ki nuunh wɔ ń sɪi bɛ Uwien ya ɲunm nɔ ki teh:  
«Iwaaleb ninbi, ɲmɛ nɛ wuɔn' nɛ ni li tien ma kí ɲɛ  
Uwien ya benpiebe wà we ní nɔ ni? <sup>8</sup> Li sɔnh mɛn  
itùon yà wɔngɛh ki teh ni lèbre' ni'tetem, ki la li  
maaleh ni'yɛnm ni ki teh: «Ti'yaaje si \*Abraham  
ma nɔ, ɲi dèkre' nɛ», kimɛ n tɔkeh nɛ nɛ, Uwien  
li fre kí cèrɛ itɛn yiɛ nɔ ń kpɛnde \*Abraham ya  
yaabii. <sup>9</sup> Uwien bonde' liyel ɲɔ wɔ ń kpikre isiin.  
Isiin yà ke ɲa lùonh biimɔnmɔn la, u li gɛ yi kí wiɛ  
umu ni nɛ.»

<sup>10</sup> Nɛ inigol nɔ niireh wɔ ki teh: «Ti ńin li tien  
mila?» <sup>11</sup> Nɛ u jiindeh bɛ ki teh: «Wà ɲmɔbe ilier ile  
la, wɔ ń taa liba kí pu wà ɲa ɲmɔbe. Wà mɔ ɲmɔbe  
tijier la, wɔ ń pu wà ɲa ɲmɔbe.»

<sup>12</sup> Bilɛnpotekb mɔ baa' u'saan wɔ ń sɪi bɛ Uwien  
ya ɲunm, nɛ ki niire' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, ti'mɔ li tien  
mila?» <sup>13</sup> Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «La wɔbndeh mɛn nib  
bɛ ń li paanh ɲi gèbreh bi sien' nɛ ubien wà.»

<sup>14</sup> Nɛ sojamɛ mɔ niire' wɔ ki ye: «Nɛ tinbi le?  
Ti'mɔ li tien mila?» Nɛ u jiin' bi'mɔ ki ye: «La fienh  
mɛn nib ya bonn, ki la biin wà ɲa ɲmɔbe biil. Cèrɛ  
mɛn ni'yɛnm ń li sɔngɛ ni'paaku bo.»

<sup>15</sup> Binib là gu Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo ya baam,  
nɛ ki maaleh bi'yɛnm ni ki teh: «San la lii yé wɔn nɛ-  
a?» <sup>16</sup> Nɛ San tɔke' bi'ke ki ye: «Min taah miɲunm  
nɛ ki siih nɛ Uwien ya ɲunm. Ama uba we ní, ki

cen' nni. Ma kpe ní lore u'taceningben. Wɔn ne lá li cère \*Mifuoñaanm nin umu ní jüre ní ni'bo. <sup>17</sup> U taa' kiyonyiek ɲɔ wɔ ní tĩ lende u'ji. U li taa mijibim kí cùɔn ubɔnbuɔn ni, kí taa tifent kí wiε umu wà ɲa ní kpiin ni.»

<sup>18</sup> Tɔ, San liebe' ki taa' iñɔbontɔ i yebe ki saake' binib ya gbɛnɛnt, ki tɔke' be tigbɛmɔnmɔnt.

<sup>19</sup> U ya yo ne gobina Herod là taa' u'ninje ya po Herodiyad, ki kuɔn', ki liebe' ki sɔn' itùonbiertɔ mɔ i yebe. Nen ke bo ne San tɔke' wɔ ki ye u bii'. <sup>20</sup> Nen bo ne Herod cuo' San ki tĩ pekɔn', ki liebe' ki bii' ki pukɔn'.

### *San sii' Yesu Uwien ya ñunm*

*(Matie 3:13-17; Mark 1:9-11)*

<sup>21</sup> San là siih binib ke Uwien ya ñunm ma nɔ, ne ki sii' \*Yesu mɔ. \*Yesu kàareh uyo wà nɔ, ne kutaaku yàare', <sup>22</sup> \*Mifuoñaanm jiih ní ki naan unɛnjel ki lá kèle' u'bo, ne unieke uba ñɛn' paaki bó ní ki ye: «Sin, a yé n'bijε\* ne, n yíe ɲε ne n'yɛnm sɔnge a'bo.»

### *Yesu ya yaajɛb ya yel*

*(Matie 1:1-17)*

<sup>23</sup> Uyo wà \*Yesu baa ten ibin pita nɔ, ne ki cin' u'tuonl. Binib là maaleh ki teh u yé Yosef ya bijε ne. Yosef là yé Heli ya bijε ne, <sup>24</sup> Heli mɔ yé Matat ya bijε, Matat mɔ yé Lefi ya bijε, Lefi mɔ yé Melki ya bijε, Melki mɔ yé Yanayi ya bijε, Yanayi mɔ yé Yosef ya bijε, <sup>25</sup> Yosef mɔ yé Matatiyas ya bijε, Matatiyas mɔ yé Amos ya bijε, Amos mɔ yé Nahum ya bijε, Nahum mɔ yé Esili ya bijε, Esili

\* **3:22** Bi kpie' ki kèle' tigbɔnt tà nɔ ya tuba ni bi ye: A yé n'bijε ne. Dinnɔ n tien' ɲε n'bijε.

mə yé Nagayi ya bije, <sup>26</sup> Nagayi mə yé Mart ya bije, Mart mə yé Matatiyas ya bije, Matatiyas mə yé Semeyinn ya bije, Semeyinn mə yé Yosek ya bije, Yosek mə yé Yoda ya bije, <sup>27</sup> Yoda mə yé Yowanan ya bije, Yowanan mə yé Lesa ya bije, Lesa mə yé Sorobabel ya bije, Sorobabel mə yé Salatiel ya bije, Salatiel mə yé Neri ya bije, <sup>28</sup> Neri mə yé Məlki ya bije, Məlki mə yé Adi ya bije, Adi mə yé Kosam ya bije, Kosam mə yé Elmadam ya bije, Elmadam mə yé Eri ya bije, <sup>29</sup> Eri mə yé \*Yesu† ya bije, \*Yesu mə yé Elieser ya bije, Elieser mə yé Yorim ya bije, Yorim mə yé Matat ya bije, Matat mə yé Lefi ya bije, <sup>30</sup> Lefi mə yé Simeyən ya bije, Simeyən mə yé Suda ya bije, Suda mə yé Yosef ya bije, Yosef mə yé Yonam ya bije, Yonam mə yé Eliyakim ya bije, <sup>31</sup> Eliyakim mə yé Meleya ya bije, Meleya mə yé Mena ya bije, Mena mə yé Matata ya bije, Matata mə yé Natan ya bije, Natan mə yé \*Dafid ya bije, <sup>32</sup> \*Dafid mə yé Yese ya bije, Yese mə yé Yobed ya bije, Yobed mə yé Bos ya bije, Bos mə yé Sala ya bije, Sala mə yé Nasən ya bije, <sup>33</sup> Nasən mə yé Aminadab ya bije, Aminadab mə yé Adimin ya bije, Adimin mə yé Arini ya bije, Arini mə yé Esiləm ya bije, Esiləm mə yé Fares ya bije, Fares mə yé Suda ya bije, <sup>34</sup> Suda mə yé Sakəb ya bije, Sakəb mə yé \*Isaak ya bije, \*Isaak mə yé \*Abraham ya bije, \*Abraham mə yé Tara ya bije, Tara mə yé Nakor ya bije, <sup>35</sup> Nakor mə yé Seruk ya bije, Seruk mə yé Eragawu ya bije, Eragawu mə yé Falək ya bije, Falək mə yé Eber ya bije, Eber mə yé Sala ya bije, <sup>36</sup> Sala mə yé Kayinam

---

† 3:29 Migbiirm miε ni bi ye \*Yesu la, ba niire' Yonbdaan Yesu. U'mə te uba nε.

ya bije, Kayinam mɔ yé Afaksad ya bije, Afaksad mɔ yé Sem ya bije, Sem mɔ yé Nowe ya bije, Nowe mɔ yé Lamek ya bije, <sup>37</sup> Lamek mɔ yé Matusala ya bije, Matusala mɔ yé Enok ya bije, Enok mɔ yé Yaréd ya bije, Yaréd mɔ yé Malelel ya bije, Malelel mɔ yé Kayinam ya bije, <sup>38</sup> Kayinam mɔ yé Enos ya bije, Enos mɔ yé Set ya bije, Set mɔ yé Adam ya bije, Adam mɔ yé Uwien ya bije.

## 4

### *Satan biike' Yesu (Matie 4:1-11; Mark 1:12-13)*

<sup>1</sup> \*Mifuoñaanm jiiire' ní \*Yesu bo ki gbe u'ni. U siere' Suden ya kpenl saan, ne mi tuke' wɔ ki jon' kupenpelku ni, <sup>2</sup> ne usenpol bikreh wɔ len ki ti baa' iwien pinan. Iwien pinan nnɔ wa jin' niba. I gèbre' ma nnɔ ne mikònm cuo' wɔ.

<sup>3</sup> Nen saan ne usenpol tɔke' wɔ ki ye: «A yé Uwien ya Bijé la, cère litenl lie ní kpende kpɔnɔ.» <sup>4</sup> \*Yesu jiiin' wɔ ki ye: «Nì ke'le' \*Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Nil ɲa ní li fuobe jier baba bo.» »

<sup>5</sup> Ne usenpol taa' wɔ ki don' nà saan dokre', ki wuɔn' wɔ unɛndun ya bel ke i ya taan bo, <sup>6</sup> ne ki tɔke' wɔ ki ye: «N li de ɲe libel lie ya cient nin li'faal ke, kimɛ bi là taa' ni'ke' ki de' min ne. N li fre kí taa nè kí de n yíe wà. <sup>7</sup> Nen bo, a gbaan' n'nintuɔli ki puke' nni la, sin ne li si ni'ke.» <sup>8</sup> Ne \*Yesu jiiin' wɔ ki ye: «Nì ke'le' \*Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «A li gbaan kí kpíeke a'Yonbdaan Uwien ne kí li pukeh wɔn baba.» »

<sup>9</sup> Ne \*usenpol taa' wɔ ki jon' Yerusalem, ki ti duon' wɔ \*Uwien ya duku ya paaki lekleki, ne ki tɔke' wɔ ki ye: «A yé \*Uwien ya Bijé la, maabe kí lá



ci tingi ni, <sup>10</sup> kimε nǐ kɛle' \*Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Sin bo, Uwien li wɔbn u'tondb be n guure ηε.»  
<sup>11</sup> Ki tí ye: «Bi li guɔre ηε ηɔ a'taal la mε tenl.» » <sup>12</sup> Nε \*Yesu jiin' wɔ ki ye: «Nì tí kɛle' mɔ ki ye: «Nǎ n biike a'Yonbdaan Uwien.» »

<sup>13</sup> Usɛnpol biike' \*Yesu mibiikm kε ya bol ki tí gbɛle', nε ki laan siere' ki dāan' wɔ.

*Yesu cin' u'tuonl Galile ni*  
*(Matie 4:12-17; Mark 1:14-15)*

<sup>14-15</sup> \*Yesu liɛbe' nǐ Galile ya tinfɛnm ni nin \*Mifuoñaanm ya tuɔm, ki wɔknh \*Sufmbε ya táan ya dur ni; nε binib kε kpiɛkreh wɔ. U ya yo nε u'yel kpiɛnh mitinfɛnm nnɔ ni ni'kε saan.

*Nasarɛt ya nib ηa teke' Yesu ki jin'*  
*(Matie 13:53-58; Mark 6:1-6)*

<sup>16</sup> \*Yesu baa' Nasarɛt ya du ni, bi wube' wɔ nà saan, nε ki kɔn' \*Sufmbε ya taanl ya duku ni \*Saba ya daali ten u tí n teh ma uyo kε. U fii' ki sere' wɔ n kàan \*Uwien ya gbɔnku, <sup>17</sup> nε bi taa' \*Uwien ya nɔbonsɔknl Esayi ya gbɔnku ki de' wɔ. U pèrɛ' kugbɔnku nnɔ, nε ki kaan' nà saan nǐ kɛle' ki ye:

<sup>18</sup> «Yonbdaan ya Fuoñaanm te n'bo, kimε u gènde' nni nǐ tɔke bijiinb tigbɛmɔnmɔnt nε, ki sɔn' nni nǐ n lá tɔke iyonbe kí ye ì li teke i'yul, kí tɔke ijùɔn kí ye ì li likre,

kí tɔke bi jèndeh bà nnɔ kí ye bi li nε bi'jend ni,  
<sup>19</sup> kí tɔke binib libinl là Yonbdaan li tien bε tinimònt.»

<sup>20</sup> \*Yesu konkonde' kugbɔnku nnɔ, ki jiin' ki de' litaanl ya duku ya tonsɔnl, nε ki kɛle'. Binib bà kε te kuduku nnɔ ni caan' u'bo inun, <sup>21</sup> nε u cin' ki tɔkeh bε ki teh: «Tigber tà ni cii' tù nɔ, dinnɔ nε tù tien'.»

<sup>22</sup> Nε bi'kε kun' u'bo imàn. U len' inɔbonmɔnmɔn

ya nnɔ beke' be cɛɛn, nɛ bi niireh tɔb ki teh: «Wa yé Yosɛf ya bijɛ-ɛɛ?»

<sup>23</sup> Nɛ u tɔke' be ki ye: «N ben ki ye ni li pɔ nni mikpɛnjɛnm miɛ nɔ ki ye: «Dɔktiɛ, buu a'ba.» Ni tí li tɔke nni kí ye «ni cii' n tien' nà kɛ Kapɛrnawum ya du ni nnɔ, ní tien nè n'du ni mɔ.» » <sup>24</sup> Nɛ ki tí ye: «N tɔkeh nɛ imɔn nɛ, «\*Uwien ya ñɔbonsɔknl kɛ ñɔbonsɔknl ya tiɛma du ni yaab nɛ ɲa teknh u'gber.» » <sup>25</sup> N tɔkeh nɛ imɔn nɛ, Eli ya yo utaa là sere' ibin ita nin inɲaale iluob nɛ, nɛ mikɔnciɛnm lu' uɲɛndun kɛ ni. U ya yo ki laa' bikpopiib po nɛ Israyɛl ya du ni. <sup>26</sup> Nin nɛn kɛ ɲɔ Uwien ɲa là sɔn' Eli bi'ni uba mɔnɔn saan. Ama u là sɔn' wɔ Sarepta ya du wà te Sidɔn ya tinfɛnm ni nnɔ ya kpopii uba saan nɛ. <sup>27</sup> \*Uwien ya ñɔbonsɔknl Elise ya yo ki laa' ijend po nɛ Israyɛl ya du ni, ama Elise ɲa là cère' bi'ni uba mɔnɔn lùore', u là cère' Naaman wà yé Siri ya tinfɛnm ya nil nnɔ baba nɛ lùore'.

<sup>28</sup> Binib bà kɛ te litaanl ya duku ni nnɔ cii' u len' nà nnɔ nɛ bi'benku ni ben' u'bo ki gbien', <sup>29</sup> nɛ bi fii', ki cuo' wɔ ki ñɛn' udu ni, ki taa' wɔ ki tí baa' bi'du nnɔ te ligbɛngbɛnl là bo nnɔ ya tintinm saan, be ní ture wɔ kí wiɛ li'tingi. <sup>30</sup> Ama u ñɛn' bi'siik ni, ki bure'.

### *Yesu ɲɔre' usɛnpol uje uba saan*

<sup>31</sup> U tí baa' Galile ya tinfɛnm ya du uba ni bi yih wù Kapɛrnawum, ki cin' ki wɔknh binib Uwien ya gber \*Saba ya daali. <sup>32</sup> U'wɔknhm nnɔ cuo' binib nnɔ kɛ miyɔkm cɛɛn, kime u du u'wɔknhm nnɔ bo nɛ. <sup>33</sup> Tɔ, uje uba là te Sufmbɛ ya taanl ya duku nnɔ ni usɛnpol ɲaake wɔ. U laa' Yesu, nɛ ki wuure' ufaa bo ki ye: <sup>34</sup> «Ho! Nasaret ya Yesu, tinbi nin

sin tu le ne? A baa' á lá boln te ne-ee? N ben a yé udaan wá, a yé Uwien ya Niñaan ne.» <sup>35</sup> Ne \*Yesu tien' u'bo ki ye: «ηmile, kí siere ki daan uje wuá nɔ». Ne usenpol nnɔ gbàbe' uje nnɔ binib ke ya siik ni, ki daan' wá ka tien' wá niba. <sup>36</sup> Ne nĩ cuo' bi'ke miyɔkm cɛen. Nen saan ne bi niireh tɔb ki teh: «Be ya gber sɔ nɔ? U ηmɔbe ufaa nin mituɔm ne ki wɔbndeh isenpol, i daandeh binib-a!» <sup>37</sup> Ne \*Yesu ya yel kpient mitinfenm nnɔ ke ni.

*Yesu buu' binib bà bun iwien ke ya bol  
(Matie 8:14-17; Mark 1:29-34)*

<sup>38</sup> \*Yesu ñen' litaanl ya duku nnɔ ni, ki jon' Simɔn den, ki laa' Simɔn ya cɔbnaa bun, u'gbenent ton cɛen. Bi gbáan' \*Yesu ki ye wá í cère wá í faake. <sup>39</sup> Ne u gòn' u'bo, ki tien' iwien nnɔ bo ne u faake' ki pɔk ki fi' ki cènde' be.

<sup>40</sup> Uwien benh wù í lu uyo wá nnɔ, ne bà ke yaab bun iwien ke ya bol tukeh be ki bàareh \*Yesu saan. U taah u'nuɔ ki paakeh bi'bo, ne bi faakreh. <sup>41</sup> U cèreh isenpol mɔ daandeh linigol, ki wuureh ki teh: «A yé Uwien ya Bijɛ ne.» Ama \*Yesu tengeh i'bo ne ka cèreh i lienh kime i ben ki ye u yé Uwien ya Nigendke Kristo ne.

<sup>42</sup> Nĩ faa', ne \*Yesu siere' ki jon' nib ηa te nà saan. Ne linigol cin' ki nuunh wá. Bi tí laa' wá, ne ka ji yíe wá í siere kí daan be. <sup>43</sup> Ne u tɔke' be ki ye: «Nĩ kpe í taa Uwien ya bel ya gbemɔnmɔnt tuu nɔ kí tɔke idutɔ mɔ yaab ne, kime nen bo ne Uwien sɔn nni ní.» <sup>44</sup> Nnɔ ne u tɔkeh binib Uwien ya gber \*Sufmbe ya táan ya dur tà te Sude ya tinfenm ni nnɔ ni.

## 5

*Yesu yin' u'panpaankεkpiεkb*

*(Matie 4:18-22; Mark 1:16-20; San 1:35-51)*

<sup>1</sup> Lidaali liba \*Yesu là se Genesarεt ya ñunciεnm ya gbaal, nε linigol pεbeh wɔ ki nuunh bε rí cenge Uwien ya gbεr. <sup>2</sup> U laa' iñerde ile miñunm nnɔ ya gbaal. Bijεnbεb ñεn' i'ni ki te ki sɔkreh bi'bàan. <sup>3</sup> Nε \*Yesu kɔn' iñerde nnɔ ya buba, bù yé Simɔn yaabu, nε ki gbáan' wɔ ki ye wɔ rí sule kí kɔ miñunm ni waamu. U sule' ki kɔn', nε \*Yesu kèle' buñεrbu nnɔ ni, ki cin' ki wɔknh inigol Uwien ya gbεr.

<sup>4</sup> U wɔkn' ki tĩ gben', nε ki tɔke' Simɔn ki ye: «Jo miñunm ñɔ nà saan, ní tĩ wiε ni'bàan kí cuo ijen.» <sup>5</sup> Nε Simɔn jiin' wɔ ki ye: «Cεnbaa, ti jènde' kuñɔnɛmenku nε ka cuo' bonn. Ama sin len' ma nɔ, n li wiε.»

<sup>6</sup> Bi wiε', ki cuo' ijen i yεbe ka dindin, haali ibàan tĩ benh yè rí kεre. <sup>7</sup> Nε bi kεnbe' ki yin' bi'jenbεtɔb bà te buñertɔbu ni nnɔ, bε rí baa kí tore bε. Bi baa', nε bi ñεn' ijen nnɔ ki gbien' iñerde ile nnɔ kε, haali i tĩ benh yĩ rí lin. <sup>8</sup> Simɔn Pier laa' nnɔ ma nnɔ, nε ki gbaan' \*Yesu ya nun bó, ki tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, jende n'saan, kime n yé ubiεrdaan nε.» <sup>9</sup> Bi cuo' ijen i yεbe ma nnɔ, nε ni cuo' Simɔn nin bà kε te u'saan nnɔ miyɔkm cεεn. <sup>10</sup> Miyɔkm cuo' Sebede ya bijieɔ Saak nin San bà yé Simɔn ya tonsɔntɔb nnɔ mɔ. Nεn saan nε \*Yesu tɔke' Simɔn ki ye: «La fεnge, fεnfεnnɔ kí taa kí li joh, a ji li taakeh binib nε ki dienh nni.» <sup>11</sup> Bi dère' bi'ñerde nnɔ ki ñεn' ugbe, ki dàan' ni'kε, nε ki paan' u'bo.

*Yesu cère' ujend uba lùore'*

*(Matie 8:1-4; Mark 1:40-45)*

12 Lidaali liba ne \*Yesu te mitinfenm nnɔ ya du uba ni, uje uba mɔ te len lijendl gbe u'gbenent ke bo. U laa' Yesu, ne ki baa' ki lá pùon' u'nun bó, ki gbáan' wɔ ki ye: «Yonbdaan, a yíe la, a li fre kí cère ní lùore.» 13 Ne \*Yesu tɛnde' u'nuɔ ki mɛ' wɔ, ne ki ye: «N yíe, lùore.» Ne lijendl nnɔ pɔk ki gben' i ya tàan bo. 14 Ne \*Yesu kpɛkpɛ' u'bo ki ye u la tɔke nil nà tien', ne ki tɔke wɔ ki ye: «Li jo kí tĩ le utɔtuɔrke, kí tien milùorm ya tuɔrl ten Moyis là ye be ní li teh ma bo. Nen ne li wuɔn kí ye a lùore'.»

15 \*Yesu ya yel tùɔreh ki kpienh, ne inigol taakeh u'saan be ní cenge u'gber ki yebe, ki nuunh wɔ ní buu bi'ni bà yé biwiɛnb. 16 Ama u sɔbe ki siereh bi'saan ne, ki joh nib ɲa te nà saan, ki tĩ kàareh.

*Uje uba ya tàan nin u'nuɔ faan' Yesu cère' u faake' (Matie 9:1-8; Mark 2:1-12)*

17 Lidaali liba ne \*Yesu te ki wɔknh Uwien ya gber. \*Farisiɛnmbɛ nin \*Yiko ya wɔnwɔknb bà ñɛn' Galile nin Sude ya tinfenm ya du ke ni nin Yerusalem bó ní nnɔ mɔ te ni'saan. Yonbdaan Uwien ya tuɔm cèreh u buuh biwiɛnb. 18 Ne bijɛb biba take' uje uba linagɛnl bo ki baa' ní. Uje nnɔ ya tàan nin u'nuɔ ne là faan'. Bi nuunh be ní taa wɔ kí kuɔn kuduku ni kí tĩ ble \*Yesu ya nun bó ne. 19 Linigol nnɔ bo ba laa' fenm be ní kuɔn wɔ Yesu saan ma nnɔ, ne ki don' u te kudulekaaku kua ni nnɔ ya paaki, ki cube' libònl, ne ki taa' wɔ ki kuɔn' ki yekn' nin linagɛnl nnɔ, ki ble' siik ni \*Yesu ya nun bó. 20 \*Yesu laa' bi teke' wɔ ki jin' ma nnɔ, ne ki tɔke' uje wà ya tàan nin u'nuɔ faan' nnɔ ki ye: «N fèrè' ɲe a'biere ɲɔ.»

21 Nɛn saan nɛ \*Yiko ya wɔnwɔknɔb nin \*Farisiɛnmbɛ cin' ki maaleh ki teh: «U yé ηmɛ nɛ ki sukreh Uwien nɔ? Uwien baba ηa nɪ la, ηmɛ li fre kí fère binib bi'biere?» 22 \*Yesu bɛnde' bi'yɛnmaale, nɛ ki niire' bɛ ki ye: «*«Bɛ tien' ni maaleh nɔ nnɔ ni'yɛnm ni?»* 23 Ni lɛ ba nɛ faa? N tɔke wɔ kí ye n fère' wɔ u'biere nɛ faa bii wɔ n fii kí li cuonh nɛ faa? 24 Nɛn bo, n li wuɔn nɛ kí ye Unil ya Bijɛ ηmɔbe mituɔm uηɛndun wuu ni wɔ n fère binib bi'biere. Nɛ ki tɔke' uɛ wà ya tàan nin u'nuɔ faan' nnɔ ki ye: *«N lienh sin nɛ, fii, kí yuure a'nagɛnl, kí li kunh.»* »

25 I ya tàan bo nɛ u pɔk ki fii' bi'nun bó, ki yuure' linagɛnl là u bi dɔ li'bo nnɔ, ki pèkeh Uwien ki kunh. 26 Nɪ cuo' bi'kɛ miyɔkm cɛɛn, nɛ bi pèkeh Uwien. Bujɛwaanbu cuo' bɛ, nɛ bi lienh ki teh: *«Ti laa' miyɔkm ya bonn dinnɔ.»*

*Yesu yin' Lefi wɔ n paan u'bo  
(Matie 9:9-13; Mark 2:13-17)*

27 Ni ya puoli bó nɛ \*Yesu siere' ni'saan ki joh, ki laa' ulɛnpotekl uba bi yih wɔ Lefi, u kɛ lɛnpotekbùol. \*Yesu tɔke' wɔ ki ye: *«Paan n'bo nɪ.»* 28 Nɛ u dàan' ni'kɛ, ki fii' ki paan' u'bo.

29 Lefi tien' tijier u'den tù yɛbe ki teke' \*Yesu kucɛnku. Bilɛnpotekb ligol nin binitɔb mɔ là te tijier nnɔ ya jim. 30 Nà ηmaake' \*Farisiɛnmbɛ nin bi'yaab bà yé \*Yiko ya wɔnwɔknɔb nnɔ, nɛ bi niire' \*Yesu ya panpaankaab ki ye: *«Bɛ tien' ni jinh, ki nɪh nin bilɛnpotekb nin bibierdɛnb-i?»* 31 Nɛ \*Yesu tɔke' bɛ ki ye: *«Binib bà ηmɔbe laanfɛ ηa nuunh dɔktiɛ, bà bun nɛ nuunh dɔktiɛ. 32 Ma baa'*

ń yin nimònb, n baa' ń yin bibiɛrdɛnb nɛ bɛ ń lèbre bi'tetem.»

*Uñólòle ya gbɛr*

*(Matie 9:14-17; Mark 2:18-22)*

<sup>33</sup> \*Farisiɛnmbɛ nnò tòke' \*Yesu ki ye: «San ya panpaankaab nin tinbi \*Farisiɛnmbɛ yaab sòbe ki lùoh buñòbu nɛ, ki kàareh, nɛ a'yaab bɛn jinh ki ñuh-a!» <sup>34</sup> Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «Ni li fre kí cèrɛ binib bà bi yin' bɛ upiikuɔn nnò ń lòle buñòbu uyo wà piicɛ laan te bi'saan-ii? <sup>35</sup> Ama uyo uba we ní bɛ ń ñɛn piicɛ bi'saan. U ya yo nɛ bi li lòle buñòbu.» <sup>36</sup> Nɛ u tí pòn' bɛ mikpɛnjɛnm ki ye: «Uba ɲa ń jiɛ kí lekɛ liliɛrfɛnl ya kpɛlciɛku kí lekɛ likpaal. U tien' nnò la, u li saa lifɛnl nnò, nɛ lifɛnl ya kpɛlciɛku nnò ɲa ń tuo kí cuo nin likpaal nnò. <sup>37</sup> Uba mɔ ɲa ń taa midaam mà ɲa laan muɔ' ki ben' kí piɛke iyòkpaan ni. U tien' nnò la, midaam nnò li kpɛn iyòl nnò, kí wule kí ñɛnde nɛ iyòl mɔ ń saa. <sup>38</sup> Ama bi piɛkeh midaam mà ɲa laan muɔ' ki ben' iyòfɛn ni nɛ. <sup>39</sup> Wà kɛ ñun' midaam mà muɔ' ki ben' la, wa ji yíe mà ɲa laan muɔ' ki ben', u li ye: «Mà muɔ' ki ben' nnò nɛ ɲmɛ.» »

## 6

*Saba ya daali ya gbɛr*

*(Matie 12:1-8; Mark 2:23-28)*

<sup>1</sup> \*Saba uba ya daali, \*Yesu nin u'panpaankaab gèbreh ikpàan iba ni, nɛ u'panpaankaab coh ijifen\* ki cienh ki nukeh ki ɲmònh. <sup>2</sup> Nɛ \*Farisiɛnmbɛ biba niire' bɛ ki ye: «Bɛ tien' ni teh yiko kùɔn' nà \*Saba ya daali?» <sup>3</sup> Nɛ \*Yesu jiin'

\* **6:1** Liike Matie 12:1.

bε ki ye: «Na kaan' \*Dafid là tien' ma bo nε-εε? Mikònm là cuo' wòn nin u'nib ma nnò, <sup>4</sup> u kòn' Uwien ya ninbonl ni, ki taa' kpònò wà bi taa' ki de' Uwien nnò ki ηmòn', ki taa' ki de' u'nib, bi'mò ηmòn'. Ama bitòtuərkaab baba nε là ηmòbe usen bε í ηmòn kpònò nnò.» <sup>5</sup> Nε ki tòke' bε ki ye: «Unil ya Bijε nε ηmòbe usen wò í wuòn bi li tien nà Saba ya daali.»

*Ujε uba ya nuò faan', Yesu cèrè' u faake' Saba ya daali*

*(Matie 12:9-14; Mark 3:16)*

<sup>6</sup> \*Saba ya detòl liba, \*Yesu tí kòn' litaanl ya duku ni, ki wòknh binib Uwien ya gber. Ujε uba mò te len, u'nòjie faan'. <sup>7</sup> \*Yiko ya wònwòknb nin \*Farisienmbε sekndeh bε í liike u li cèrè unil í faake \*Saba ya daali bii wa í cèrè, kimε bi nuunh bε í lε bi li dule nà bo kí biin wò nε. <sup>8</sup> \*Yesu bεn bi'yenmaale ma nnò nε ki tòke' ujε wà ya nuò faan' nnò ki ye: «Fii kí sere siik ni.» U fii' ki sere', <sup>9</sup> nε \*Yesu niire' bε ki ye: «\*Saba ya daali la, unil ηmòbe usen wò í tien nà mòn bii nà bre nε? U ηmòbe usen wò í ηmien unil bii wò í ku wò nε?» <sup>10</sup> U liike' bi'kε ki gòbre' ki bòn', nε ki tòke' ujε wà ya nuò faan' nnò ki ye: «Tende a'nuò.» U tende' u'nuò, nε u jire' u'ciem. <sup>11</sup> Bi'benku ni ben' cεen, nε bi gbierēh bε í liike bi li tien \*Yesu ma.

*Yesu gènde' u'tondb piik nin bile*

*(Matie 10:1-4; Mark 3:13-19)*

<sup>12</sup> Lidaali liba nε \*Yesu don' lijuəl bo wò í tí kàare, ki gòn' ki kàareh <sup>13</sup> nì tí faa', nε u yin' u'panpaankaab ki gènde' bi'ni piik nin bile, ki yin' bε u'tondb. <sup>14</sup> U'tondb nnò ya yel sò: Simòn, wà



u yin' wə Pier nnə nin u'ninjε Andre nin Saak nin San nin Filip nin Batelemi <sup>15</sup> nin Matie nin Toma nin Alfe ya bijε Saak nin Siməɔn wà ya nun mɔn u'du ya gber bo, <sup>16</sup> nin Saak ya bijε Sudas nin Sudas Iskariyət wà lá li kuəre Yesu.

*Yesu kpaandeh Uwien ya gber, ki buuh biwienb  
(Matie 4:23-25)*

<sup>17</sup> Yesu nin u'tondb jiih lijuəl nnə bo, ki lá sere' li'ñiel, u'panpaankaab yebe nà saan nnə. Linigocienl liba mə là te ni'saan. Lí ñen' ní Sude ya tinfenm ke ni nin Yerusalem ni nin Tir ni nin Sidəɔn ya du ni nε. Idu nnə te miñunciem ya gbaal nε. <sup>18</sup> Bi baa' be rí cenge u'gber nε, kí nuunh wə rí buu bi'ni bà yé biwienb. Nε u buu' be, ki ηəre' isenpol mə i ηməbe binib bà ki jèndeh nnə saan. <sup>19</sup> Linigol nnə ke nuunh be rí mε wə, kime mituəm miba nε ñeh u'ni ki cèreh bi'ke faakreh.

*Uwien ya mənɔm te ni'bo  
(Matie 5:1-12)*

<sup>20</sup> Nεn saan nε Yesu caan' u'panpaankaab bo inun, ki ye:

«Ninbi bijiinbe, Uwien ya mənɔm te ni'bo,  
kime Uwien ya bel yé ni'yaal nε.

<sup>21</sup> Ninbi bà mikənm ηməbe nε fεnfennə nə,  
Uwien ya mənɔm te ni'bo,  
kime ni lá li ji kí gbo.

Ninbi bà muəh fεnfennə nə, Uwien ya mənɔm te  
ni'bo,  
kime ni lá li lè.

<sup>22</sup> «Binib nεn nε,  
ka yie be rí li lenh nε,  
ki sukreh nε,

ki saah ni'yel Unil ya Bijε bo la, Uwien ya mɔnm te ni'bo.

<sup>23</sup> Bi teh ne nnɔ la, cɛre men ni'yenm ɔ li sɔnge ni li poknh,

kimε ni li le lisuul la yebe paaki bɔ.

Bi'yaajεb mɔ la teh nnɔ ne Uwien ya nɔbonsɔknb.»

*Ni bre binib bo*

<sup>24</sup> «Ama ninbi bifaaδenbe, ni bre ni'bo, kimε ni jin' ni'ηmaa ηɔ.

<sup>25</sup> Ninbi ba jinh ki gbieh fenfenno nɔ,

ni bre ni'bo,

kimε mikɔnm la li cuo ne.

Ninbi ba leh fenfenno nɔ,

ni bre ni'bo,

kimε ni'yenm la li saa ten ni ke mikuum ne ki muoh.

<sup>26</sup> Binib ke pekeh ne la, ni bre ni'bo.

Bi'yaajεb mɔ la teh nnɔ ne bitonnenɔbonsɔknb.»

*Li yie men ni'nenendb*

*(Matie 5:38-48; 7:12a)*

<sup>27</sup> «Ni takeh ninbi ba cengeh nni nɔ ne, li yie men ni'nenendb, ki li teh ba nen ne mɔnmɔnm. <sup>28</sup> Li takeh men binib ba wienh ne miηuum ki teh Uwien ɔ tien be u'mɔnm, ki li kaareh ki dienh ba sukreh ne. <sup>29</sup> Unil kpɔbe' a'kpienku kuba la, pekre kutoku mɔ ki de wɔ. Unil fie' a'liergbenku la, cɛbe wɔ a'lierwawaal mɔ. <sup>30</sup> Wa ke mie' ηe nibonn la, pu wɔ. Wa mɔ taa' a'bonn la, la niire wɔ ni'bɔ. <sup>31</sup> Ni yie binib ɔ li teh ne na nnɔ, ni'mɔ ɔ li teh be nen.

<sup>32</sup> «Ni yie ba yie ne baba la, ni li le ku le penpeku? Bibierdenb mɔnɔn yie ba yie be ne. <sup>33</sup> Ni teh mɔnmɔnm ba teh ne mɔnmɔnm baba ne la, ni li le ku le penpeku? Bibierdenb mɔnɔn teh nnɔ ne. <sup>34</sup> Ni kpendeh ba ni daan ki ye bi li jiin ne baba la, ni li le

ku ɛ pɛnpɛku? Bibiɛrdɛnb mɔnɔn kpɛndɛh bi'tɔb nɛ, ki daan ki teh bi li jiin bɛ bi kpɛndɛ' nà nnɔ. <sup>35</sup> Ama ninbi li yíe mɛn ni'nɛnnɛndb, kí li teh bɛ nà mɔn, kí li kpɛndɛh binib tibont, ki la daan ki ye bi li jiin nɛ tù. Ni teh nnɔ la, ni li ɛ lisuul là yɛbe, nɛ ki li yé Uwien Wà ɲa ɲmɔbe Nacentɔ ya bumu. Wɔn mɔnɔn teh bibiɛrdɛnb nin binib bà ɲa faareh wɔ tinimɔnt nɛ. <sup>36</sup> Li teh mɛn tinimɔnt tɛn ni'Baa Uwien teh ma bo.»

*La li biindeh mɛn tɔb  
(Matie 7:1-5)*

<sup>37</sup> «La biindeh mɛn nib ɲɔ Uwien mɔ la biin nɛ. La ye mɛn uba kpɛ utudɛrɛ ɲɔ Uwien mɔ la ye ni'mɔ kpɛ utudɛrɛ. Li fɛrɛh mɛn binib bi'biɛrɛ ɲɔ Uwien mɔ n̄ fɛrɛ nɛ ni'yi. <sup>38</sup> Li punh mɛn binib ɲɔ Uwien mɔ n̄ li punh nɛ. U li gbien ni'yiek kɛ n̄ gbe wɔ n̄ yeyeke, kí n̄n̄i kí gbien n̄ n̄ wule, nɛ kí de nɛ, kime ni taah nà ki bikrɛh tibont ki dienh binitɔb nnɔ Uwien mɔ li taa nɛn nɛ kí biike kí de nɛ.»

<sup>39</sup> \*Yesu tí pɔn' bɛ mikpɛnɛnm ki ye: «Ujuɔn li fre kí d̄iɛ u'juɔntɔ-ɔɔ? Bi'kɛ bile ɲa n̄ lu kubùoku ni-ii? <sup>40</sup> Wà bɛngɛh ɲa cɛn' wà wɔknh wɔ. Ama wà kɛ bɛngɛ' ki t̄i gben' la, u li te tɛn u'cɛnbaa nɛ.

<sup>41</sup> «Bɛ tien' a lɛnh kumuɔku kùa te a'tɔ ya nunbu ni, ka ji lɛnh jaantɛlkɛ wà puɔn a'yaabu ni? <sup>42</sup> A li tien mila kí tɔke a'tɔ kí ye: «Cèrɛ n̄ n̄ɛn kumuɔku kùa te a'nunbu ni nɔ», ɲɔ ka lɛnh jaantɛlkɛ wà puɔn a'yaabu ni nnɔ. Sin iñuɔn ilele ya nilɔ, kpíe kí n̄ɛn jaantɛlkɛ wà puɔn a'nunbu ni nnɔ, kí li lɛnh mɔnmɔnm, kí yaan kí fre kí n̄ɛn kumuɔku a'tɔ yaabu ni.»

*Busubu nin bu'biɛ ya gbɛr  
(Matie 7:16-20; 12:33-35)*

43 \*Yesu tí tǎke' be ki ye: «Busumǎnmǎnbu ŋa rí fre kí lùon ibii yà ŋa mǎn. Busubu bùa ŋa mǎn mǎ ŋa rí fre kí lùon ibii yà mǎn. 44 Busubu ya bii ne cèreh bi bendeḥ bù yé busubu bùa ya bol. Ba pòh kenken konkonbu bo, ka pòh cεcε mǎ benenk bo. 45 Unimòn ya yenmaalmǎnmǎn yà te u'fèl bo ne cèreh u teh nà mǎn, ne ubierdaan ya yenmaalbiere cèreh u teh nà bre, kimε unil ke len' ki kun' nà bó la, ní ñen' iyenmaale ya te u'fèl bo ne.»

*Binib bile mǎn' bi'dur ma bo  
(Matie 7:24-27)*

46 «Be bo ne ni yih nni: «Yonbdaan, Yonbdaan,» ka teh n tǎkeh ne ní li teh ma bo. 47 Wà ke baa' n'saan, ki ciih n'gber, ki teh tù ye ma la, n li wuǎn ne u naan udaan wà. 48 U naan uje wà yíe wǎ rí me kuduku ŋǎ ki gbin' ní ñuǎke', ki pu' litenpuul kutentiεku bo ne. Miwuǎm kǎn' ki puube' ki yile' kuduku nnǎ bo, ne ka fre' ki jenge' kù, kimε udaan nnǎ mǎn' kù mǎnmǎnm ne. 49 Ama unil wà ciih n'gber, ka teh tù ye ma la, u naan uje wà mǎn' kuduku utintεle bo ne. Miwuǎm kǎn', ki puube' ki yile' ku'bo, ne kù pǎk ki lu' kpelkpel.»

## 7

*Yesu buu' sojaciεn uba ya tonsǎnl  
(Matie 8:5-13)*

1 \*Yesu tǎke' binib nnǎ tigber ki gben', ne ki bure' Kaparnawum ya du bó. 2 Sojambe kobk ya cien uba là te ki ŋmǎbe utonsǎnl uba ki yíe wǎ cεen. Utonsǎnl nnǎ lá bun ki benh wǎ rí kpo. 3 Sojaciεn nnǎ cii' bi lienh Yesu bó, ne u sǎn' Sufmbe ya cienb u'saan, be rí tí gbáan wǎ wǎ rí baa kí lá ŋmien u'tonsǎnl nnǎ. 4 Biciεnb nnǎ baa' \*Yesu saan, ne ki tùǎreh ki

gbáanh wə ki teh: «Sojaciɛn nnə kpɛ á tore wə nɛ,  
 5 kimɛ u yíe tí'du ya nib, nɛ wən nɛ mɛn' tí'taanl ya  
 duku.»

6 Nɛn saan nɛ Yesu paan' bi'bo ki bure', ki tí nɛke  
 sojaciɛn nnə den, nɛ u sən' u'jətieb bi tuobe' wə  
 usɛn bó, ki təkɛ' wə ki ye: «Yonbdaan, sojaciɛn nnə  
 ye a la ji ní jènde a'ba, kimɛ wa kpɛ á baa kí kə u'den.  
 7 Nɛn bo nɛ u maale' ki ye wa kpɛ wə ní bugbɛn ní  
 tuobe nɛ usɛn bó mənən. A lí len' ki ye faake la,  
 u'tonsɔnl nnə li faake nɛ. 8 Kimɛ wən mənən nɛmobe  
 binib bà yé nin wə biciɛnb, nɛ ki mə yé sojambe  
 biba ya ciɛn. U təkɛ' uba ki ye: <Li joh> la, u joh nɛ,  
 u təkɛ' utə ki ye: <Dɛn> la, u bàareh nɛ. U tí təkɛ'  
 u'tonsɔnl ki ye: <Tien niɛ> la, u teh nɛn nɛ.»

9 \*Yesu cii' u'nəbon nnə ma nnə, ní cuo' wə  
 miyəkɛm, nɛ u jiebe' ki liike' linigol là pɛ u'bo nnə  
 ki ye: «N təkɛh nɛ nɛ, ma laan laa' miɛ ya tekjim ya  
 tunbu Israyɛl yaab mənən ni.» 10 Binib bà tuobe'  
 \*Yesu usɛn bó nnə liebe' sojaciɛn nnə den, ki laa'  
 u'tonsɔnl nnə faake'-a.

### *Yesu mɛkre' ukpopii uba ya bijɛ*

11 Lidaali liba nɛ \*Yesu joh udu uba bó, bi yih wù  
 Nayinn, ki təkɛ nin u'panpaankaab nin binib ligol.  
 12 U tí tuo wə ní kə udu nnə ni, nɛ ki laa' ukpopii uba  
 ya bubaabk kpo' bi tuke ki joh kukaaku bó, nɛ udu  
 nnə ya nib pɛ ka dindin. 13 Yonbdaan laa' ukpopii  
 nnə ma nnə, nɛ ki muə' wə micɛɛkɛm, ki təkɛ' wə ki  
 ye: «Ji la muəh», nɛ 14 ki cuon' ki nɛkn' ikɛliɛn, ki  
 tɛnde' u'nuə ki mɛ' yè. Binib bà tuke utɛnkpii nnə  
 sere', nɛ u ye: «Unaciɛn, n lienh sin nɛ, fii.» 15 U fii'  
 ki kèle', ki cin' ki lienh, nɛ \*Yesu taa' wə ki de' u'naa.  
 16 Nɛn saan nɛ bujɛwaanbu cuo' bi'kɛ, nɛ bi pèkeh

Uwien ki teh: «Uwien ya ñəbonsəkncien uba nε ñen' ti'ni. Uwien nε baa' wə́ n̄ ηmiɛn u'nib.»

<sup>17</sup> Nε bi təkɛh \*Yesu tien' nà nnə Sude ya tinfɛnm kε ni nin itengbaan yà kε nεke Sude nnə ni.

*San wà siih binib Uwien ya ñunm sən' u'panpaankaab Yesu saan*

*(Matie 11:2-19)*

<sup>18</sup> San wà siih binib Uwien ya ñunm nnə ya panpaankaab jon' ki t̄i təkɛ' wə́ tigbɛr nnə kε. Nε u yin' bi'ni bile, <sup>19</sup> ki sən' bε Yonbdaan saan, bε n̄ t̄i niire wə́ k̄i ye wən nε yé wà li baa\* n̄ nnə bii bi li guure utə nε?

<sup>20</sup> San ya panpaankaab nnə baa' \*Yesu saan nε ki təkɛ' wə́ ki ye: «*«San wà siih binib Uwien ya ñunm nnə nε sən' tε a'saan t̄i lá niire ηε» k̄i ye: «Sin nε yé wà li baa n̄ nnə bii ti li guure utə nε?»* » <sup>21</sup> U ya yo ki laa' \*Yesu cèreh biwiɛnb bà yɛbe faakreh, ki cèreh iwə̀b cuonh, ki ηuəh isɛnpol binib saan, ki likreh ijùɔn ì yɛbe; <sup>22</sup> nε ki təkɛ' San ya panpaankaab nnə ki ye: «*Liebe mɛn k̄i t̄i təkɛ' San ni laa' nà nin ni cii' nà: ijùɔn likreh, iwə̀b cuonh, ijend lùoreh, igbaan ciìh, bitenkpiib mɛkreh, nε bijiinb ciìh tigbɛmɔnmɔnt.* <sup>23</sup> Wà ηa tùre' Uwien ya sɛn min bə́ la, Uwien ya mɔnm te u'bo.»

<sup>24</sup> San ya panpaankaab liebe' uyo wà nnə, nε Yesu cin' ki təkɛh linigol San ya gbɛr ki teh: «*Ni là jon' kupenpelku ni n̄ t̄i liike ba? Ni là jon' n̄ t̄i liike limuɔnl là mitafaam jèngeh lè nε-εε?* <sup>25</sup> Ni n̄n là jon' n̄ t̄i liike ba? Ni là jon' n̄ t̄i liike unil wà guo tikpɛlcɛmɔnmɔnt nε-εε? Binib bà guoh tikpɛlcɛmɔnmɔnt, ki te liwiel ni nnə kəh bibɛrb den

\* **7:19** Liike Matie 11:3.

ne. <sup>26</sup> Tə, ni nín là jon' ní tí liike ni le bonn ne? Ni là jon' ní tí liike Uwien ya ñəbonsəknl ne-εε? N təkhe ne imə̀n ne, u cən' Uwien ya ñəbonsəknl mənən. <sup>27</sup> Kimε wən San bo ne nǐ kεle' \*Uwien ya gbənkun ni ki ye:

⟨Liike, n li sən n'tond wə́ n' liere ηε,

kí lá tùɔre a'sen.⟩

<sup>28</sup> «N təkhe ne ne, ba laan maa' nil uba, u cən' San. Ama unil wà yé uwaal Uwien ya bəl ni cən' wə́.

<sup>29</sup> «Udu ya nib kε, haali nin bilɛnpotekb kε cii' San ya gbεr, ki bende' ki ye Uwien yé ugbemə̀ndaan, ne ki cère' u sǐi' bε Uwien ya ñunm. <sup>30</sup> Ama Farisienmbε nin bà bεn yiko mənəmənəm ηa tuo' u sǐi' bε Uwien ya ñunm. Nεn ne wuən' ki ye bi yǐe' Uwien yǐe nà.»

<sup>31</sup> Yesu tí len' ki ye: «N nín li taa ba kí nenge fεnfennə́ ya nib-i? Bi naan ba? <sup>32</sup> Bi naan tən mubumu ne kε kidaak ni ki jεleh, ki təkhe mu'təmu ki teh:

⟨Ti piebe' ne liwol, ne na ηən' ciek.

Ti gεn' ikuyuon, ne na muə́'.⟩

<sup>33</sup> Kimε San wà sǐih binib Uwien ya ñunm baa' ki kùə́ tijier tubambε, ka ñuh daam, ne ni ye usɛnpol ne ηaake wə́. <sup>34</sup> Unil ya Bijε baa', ki jinh ki ñuh, ne ni ye: ⟨Liike mən uje wuə́ yé ufənfuə́b ne ki yé udeyibl, ki jəreh nin bilɛnpotekb nin bibiɛrdεnb.⟩ <sup>35</sup> Ama binib bà kε tuo' Uwien ya yεnfuom ne bεn mǐ mən ki kpe ma bo.»

### *Upii uba kpiεke' Yesu*

<sup>36</sup> Lidaali liba ne Farisien uba yin' \*Yesu wə́ n' baa kí lá ji u'den, ne u jon' Farisien nnə́ den, ki tí kε ki jinh. <sup>37</sup> Upiisənsənd uba mə́ là te udu nnə́

ni. U cii' \*Yesu te Farisien nnɔ den ki jinh, nɛ ki tuke ní ɛfina uba alabaat† ya dingl ni, <sup>38</sup> ki baa' ki lá sere' \*Yesu ya puoli bó u'taan saan, ki muɔh, u'nunsiir luh \*Yesu ya taan bo, ki sèkndeh yè, nɛ u taah u'yur ki ηmireh yè, ki bibeh yè, ki taah ɛfina nnɔ ki faanh yè. <sup>39</sup> Farisien nnɔ laa' nnɔ ma nnɔ, nɛ ki maale' u'yɛnm ni ki ye: «Ujɛ wuɔ bi yé \*Uwien ya nɔbonsɔknl la, u bi li bɛnde upii wà miekeh wɔ nɔ yé udaan wà. U bi li bɛnde kí ye u yé usɔnsɔnd nɛ.»

<sup>40</sup> Nɛ \*Yesu tɔke' Farisien nnɔ ki ye: «Simɔn, n ηmɔbe tigbɛr tuba ní tɔke ηɛ.» Nɛ u ye: «Len n'cɛnbaa» <sup>41</sup> Nɛ \*Yesu ye: «Ujɛ uba nɛ kpende' binib bile ilike. U kpende' uba milikbim itur kobiiηun, ki kpende' utɔ milikbim itur piηun. <sup>42</sup> Bi'ke bile ηa ní fre kí pè wɔ ma nnɔ, nɛ u cèbe' bɛ bi'fɛn. Bijɛb bile nnɔ ni, u ɛ li yíe ulikdaan nnɔ ki cɛn' utɔ.» <sup>43</sup> Nɛ Simɔn jii'n wɔ ki ye: «N maale' ki ye wà ya fɛnl yɛbe nnɔ nɛ li yíe wɔ ki cɛn'.» Nɛ \*Yesu tɔke' wɔ ki ye: «A tɔke' bù te.» <sup>44</sup> Nɛ ki pekre' upii nnɔ bó, ki tɔke' Simɔn ki ye: «A laa' upii wuɔ-ɔɔ? N kɔn' ní a'den ma ηa de' n̄unm bɛ ní sɔkre n'taan, ama upii wuɔ wɔn, u taa' u'nunsiir nɛ ki sèkn' yè, ki taa' u'yur ki ηmiηmire' yè. <sup>45</sup> N̄a lɔkn' nni ama n t̄i kɔn' ní ma wɔn ηa d̄aan n'taan ya bibm haali nin fɛnfennɔ. <sup>46</sup> Sin ηa taa' kpɔm mɔnɔn ki f̄aan' n'yul, ama wɔn taa' ɛfina nɛ ki f̄aan' n'taan. <sup>47</sup> Nɛn bo, n tɔkeh ηɛ nɛ, n fère' wɔ u'biere ì yɛbe ma nnɔ, nɛ cère' u yíe nni ki gbien', kimɛ unil wà n fère' wɔ ibiere waamu la, udaan mɔ yíe nni waamu nɛ.» <sup>48</sup> Nɛn saan nɛ u tɔke' upii nnɔ mɔ ki ye: «N fère' ηɛ a'biere.» <sup>49</sup> Nɛ wɔn nin binib bà jinh nnɔ maaleh bi'yɛnm ni ki

---

† 7:37 Liike Matie 26:7.



teh: «Uje wuə yé ημε νε, ki tĩ fèreh binib bi'biere?»  
 50 Νε \*Yesu təke' upii nnə ki ye: «A'tekjim νε ημιεν'  
 ηε. Li joh nin uyenduən.»

## 8

### *Yesu ya tondb nin bipiib biba piereh wə*

<sup>1</sup> Ni ya puoli bó νε \*Yesu joh iducenciən nin iduwawaale ni, ki kpaandeh Uwien ya bəl ya gbəmənəmənt, νε u'tondb piik nin bile nnə pε u'bo.  
<sup>2</sup> Bipiiib bà u là cèrè' bi faake' nin u là ηərə' bà saan isenpol nnə mə pε u'bo. Bən si: Mari wà bi yih wə Madelenn nnə, \*Yesu là ηərə' isenpol ilole wən saan νε<sup>3</sup> nin Herod ya tonsənb ya ciən Kusa ya po Sann nin Susann nin bipiitəb ligol, νε bi'kε taah bi'bont ki toreh wən nin u'tondb.

### *Wà plè' tibonbuor ya bim ya kpenjenm (Matie 13:1-9; Mark 4:1-9)*

<sup>4</sup> Tə, binib n̄en' ní idu kε ni, ki baa' \*Yesu saan, ki taan' ki tien' linigocienl, νε u pən' bε mikpenjenm ki ye: <sup>5</sup> «Ukpaal uba νε là jon' wə ní tĩ plè tibonbuor ya bim. U plèh ma nnə, miba lu' usengbε, νε binib tətε' mi'bo, νε inuən baa' ki lá jin' mè. <sup>6</sup> Mitəm lu' kutentiεku bo, ki pən'. Ni'saan ηa sange ma nnə, νε mipiēm nnə kuore'. <sup>7</sup> Mitəm mə lu' kujεgorku ni, ki pən'. Nε mipiēm nnə nin kujεgorku kε kpienh, νε kujεgorku wəbn', ki ku' mè. <sup>8</sup> Mitəm mə lu' kitinmənəmank bo, ki pən' ki kpére', νε ki lùon' kokobk.» \*Yesu len' ki pukn' ki ye: «Wà ηməbe litubl la, wə ní cii.»

### *Bε tien' Yesu pəh binib mikpenjenm-i? (Matie 13:10-17; Mark 4:10-12)*

<sup>9</sup> \*Yesu ya panpaankaab niire' wə mikpenjenm nno ya tingi. <sup>10</sup> Ne u jiin' be ki ye: «Uwien ne cère' ninbi bende' u'bel ya gbebolkaar. Ama bitəb ben wən, ni yé mikpenjenm ne bi'bo ηə <be ní li likeh ka lenh, kí li cengeh ka ciuh ni'tingi.> »

*Wà plè' tibonbuor ya bim ya kpenjenm ya tingi  
(Matie 13:18-23; Mark 4:13-20)*

<sup>11</sup> «Mikpenjenm nno ya tingi sə: tibonbuor nno yé Uwien ya gber ne. <sup>12</sup> Mibim mà lu' usengbe nno yé binib bà ciuh Uwien ya gber, usenpol bàareh ki lá ñendeh tù bi'fèl ni ηə bi la teke Uwien kí ji kí ηmere ne. <sup>13</sup> Mibim mà lu' kutentieku bo nno mə yé binib bà ciuh Uwien ya gber, ki teknh tù nin uyensange, ama ka cèreh tù kpaakeh ñaan bi'fèl ni ne. Bi teke' Uwien ki jin' ní wuəke' waamu, mibiikm tu' be la, bi pək kí wie Uwien ya sen ne. <sup>14</sup> Mibim mà lu' kujegorku ni nno mə yé binib bà ciuh Uwien ya gber ne ki cèreh uηendun ya gber nin lifaal ya yenmaale nin uηendun ya ηmaa wəbndeh tigber nno ki cèreh ta fəreh mənəmnm bi'fèl ni ne. <sup>15</sup> Mibim mà lu' kitinmənəmnk bo nno mə yé binib bà ya fèl bo mən, bi ηməbe tigbemənt, ki cengeh tigber nno, ki taah tù ki blinh bi'fèl bo, ki ñikndeh ki cèreh tù sənəh itùon ne.»

*Yesu sureh binib be ní li cengeh u'gber  
(Mark 4:21-25)*

<sup>16</sup> \*Yesu tí ye: «Uba ηa ní se frl kí taa lisənl kí cubn li'bo bii kí taa lè kí sien gado ya tingi. Ama u li taa lè kí tuən likpenkpenl bo ne ηə bà ke kəh ní iden ni ní li lenh. <sup>17</sup> Kimə bonn ηa te ki buə ηə ba lá li lə nè, gber mə ηa te ki buə ηə ka lá li ñe upaan bo.

18 Nɛn bo, liike mɛn ni'yul bo nin ni cengeh n'gɛr ma bo, kimɛ wà ɲmɔbe la, bi li de wɔ́ kí pukn, wà ɲa ɲmɔbe la, bi li tonde kí fie u maaleh ki teh u ɲmɔbe nà waamu nnɔ mɔnɔn nɛ.»

*Yesu ya naa nin u'ninjieɓ*

*(Matie 12:46-50; Mark 3:31-35)*

19 \*Yesu ya naa nin u'ninjieɓ baa' ki nuunh wɔ́. Linigol te ma nnɔ nɛ ba fre' ki kɔn' ki laa' wɔ́. 20 Nɛ bi tɔ́ke' wɔ́ ki ye: «A'naa nin a'ninjieɓ te saali ki yíe bɛ ní lɛ ɲɛ.» 21 Nɛ u tɔ́ke' bɛ ki ye: «N'naa nin n'ninjieɓ si binib bà kɛ ciuh Uwien ya gɛr ki teh tù ye ma bo nɛ.»

*Yesu cèrɛ' kutafaaku ɲmile'*

*(Matie 8:18, 23-27; Mark 4:35-41)*

22 Lidaali liba nɛ \*Yesu nin u'panpaankaab kɔn' buñɛrbu, nɛ u tɔ́ke' bɛ ki ye: «Cèrɛ mɛn tí puore kí jo miñunciɛnm ya gbaatɔl bó.» Nɛ bi bure'. 23 Bi te miñunm bo ki joh ma nnɔ nɛ \*Yesu duɔn' ki gɔh. Kutafaabiiku kuba pɔk ki fi' miñunm bo, ki cèrɛh miñunm fih ki kɔh buñɛrbu nnɔ ni ki gbiekeh. Ní là yé kinunbɔnk nɛ bi'bo. 24 Nɛ bi baa' ki lá finde' \*Yesu ki tɔ́ke' wɔ́ ki ye: «Cɛnbaa, Cɛnbaa, ti benh tí luo nɛ.» \*Yesu finde', ki tien' kutafaaku nin iñungbegbel nnɔ bo. Kutafaaku go, iñungbegbel nnɔ lu' nɛ ni'kɛ ɲmile'. 25 Nɛ u niire' u'panpaankaab ki ye: «Ní lɛ ni'tekjim-i?» \*Yesu tien' nà nnɔ cuo' bɛ miyɔkm, ki cuo' bɛ bujɛwaanbu, nɛ bi niireh tɔb ki teh: «U cinbe ki yé bɛ ya nitunbu sɔ́ nɔ? U tɛngɛh kutafaaku nin miñunm mɔnɔn bo, nɛ ni'kɛ boh wɔ́.»

*Yesu ɲɔrɛ' isɛnpol ujɛ uba saan*

*(Matie 8:28-34; Mark 5:1-20)*

26 Bi tĩ baa' Gerasa yaab ya tinfenm ni. Mitinfenm nnɔ kuo Galile ya nunciem nɛ. 27 \*Yesu n̄eh buñerbu ni uyo wà nnɔ, nɛ mitinfenm nnɔ ya jɛ uba cende' wɔ. Isenpol nɛ là n̄aake wɔ. U cuonh upuntenge n̄i wuɔke', ka ji te den, ki kɔ bi subeh bitenkpiib tijɔlulnt t̄a ni nnɔ ni. 28 Ujɛ nnɔ laa' \*Yesu ma nnɔ nɛ ki gbaan' u'nintuɔli, nɛ isenpol nnɔ cèrè' u wuure' ufaa bo ki ye: «Yesu, Uwien wà n̄a n̄mɔbe Nacentɔ ya Bijɛ, min nin sin tu lɛ nɛ? N gbáanh n̄ɛ nɛ, la jènde nni.» 29 Yesu t̄ake' usenpol nnɔ kí ye wɔ n̄i siere kí dàan uje nnɔ ma nnɔ nɛ cèrè' u len' nnɔ. Usenpol nnɔ cuo' uje bugben n̄i wuɔke'. Bi là kuɔndeh wɔ mugbiemu, ki lùoh wɔ tikudɔkr, u la jo niba saan nɛ, ama u cienh tikudɔkr nnɔ nɛ ki kòh mugbiemu nnɔ. Usenpol nnɔ tukeh wɔ ki joh nib n̄a te nà saan nɛ. 30 \*Yesu niire' wɔ ki ye: «Bi yih n̄ɛ ba?» Nɛ u ye: «Bi yih nni Ligol nɛ.» Isenpol n̄aake wɔ ki yebe ma nnɔ nɛ cèrè' u ye nnɔ. 31 Nɛ isenpol nnɔ gbáan' \*Yesu ki ye u la wɔbn yè, yè n̄i jo kubùoku\* kùà n̄i ka n̄mɔbe biɛn nnɔ ni.

32 Tɔ, fangambe biba mɔ là te ligbengbenl bo ki yebe ka dindin, bi kpaah bɛ. Isenpol nnɔ gbáan' \*Yesu ki ye wɔ n̄i cèbe yè, yè n̄i jo kí tĩ kɔ fangambe nnɔ. U tuo', 33 nɛ ì dàan' uje nnɔ, ki jon' ki tĩ kɔn' fangambe nnɔ. Nɛ fangambe nnɔ kɛ sɛn' ki tinde' ligbengbenl nnɔ, ki tĩ lu' miñunm ni ki luo'.

34 Bà kpaah fangambe nnɔ laa' nà tien', nɛ ki sɛn' ki jon' udu ni nin idugbaan, ki tĩ t̄ake' binib tigger nnɔ. 35 Nɛ bi n̄ɛn' ki joh bɛ n̄i tĩ liike nà tien'. Bi tĩ baa', ki laa' uje wà isenpol dàan' wɔ nnɔ ya yɛnm

---

\* **8:31** Sufmbɛ là maaleh ki teh kubùoku kuba nɛ te bi pekndeh len isenpol ki gu lidaali là Uwien li bu yè tibuur.

jire' u ke \*Yesu saan, ki guo, ne bujɛwaanbu cuo' be.  
<sup>36</sup> Binib bà là te ni'saan ki laa' tibont nnɔ ke tentien'  
 ma bo nnɔ tɔke' be \*Yesu cère' uje nnɔ faake' ma bo.  
<sup>37</sup> Ne bujɛwaanbu cuo' Gerasa ya tinfenm yaab ke  
 ceen. Nen ne cère' bi tɔke' \*Yesu ki ye wɔ n jende  
 bi'saan. \*Yesu liebe' ki kɔn' buɛrbu, wɔ n bure,  
<sup>38</sup> ne uje wà isenpol daan' wɔ nnɔ gbáanh wɔ ki teh  
 wɔ n cère wɔ n paan u'bo, ne \*Yesu ɲa tuo', ki tɔke'  
 wɔ ki ye: <sup>39</sup> «Liebe kí kun kí tĩ tɔke binib Uwien tien'  
 nà ke ki de' ɲe.» Ne u bure', ki cuonh udu ni ni'ke  
 saan, ki tɔkeh binib \*Yesu tien' nà ke ki de' wɔ.

*Yesu cère' upii uba faake', ki mekre' kibupiik kiba  
 mɔ*

*(Matie 9:18-26; Mark 5:21-43)*

<sup>40</sup> \*Yesu liebe' ki baa' miñunciem ya gbaatɔl,  
 ne linigol teke' wɔ, kime bi'ke là gu wɔ ne. <sup>41</sup> Ne  
 \*Sufmbe ya taanl ya duku ya cien uba, bi yih wɔ  
 Yayirus, baa' ki lá gbaan' \*Yesu ya nintuoli, ki  
 gbáan' wɔ ki ye wɔ n den u'den, <sup>42</sup> kime u'bubaabk  
 ne bun, ki beh kè n kpo; kí ɲmɔbe ibin piik nin ile  
 ne. Ne \*Yesu paan' u'bo ki bure'.

U joh ma nnɔ ne linigol pe u'bo ki pebeh wɔ, wa  
 ji tĩ freh ki fuoreh. <sup>43</sup> Upii uba mɔ te ni'saan, ki  
 laa' tifer ibin piik nin ile ta gben'. U jon' dɔktiembɛ  
 saan, ki ñende' u'like kí tĩ gben'. Uba ɲa fre' ki  
 buu' wɔ. <sup>44</sup> U baa' \*Yesu ya puoli bó, ki lá me'  
 u'wengolkaar ya ñogben, ne u'fer nnɔ pɔk ki gben'  
 i ya taan bo. <sup>45</sup> Ne \*Yesu niire' ki ye: «ɲme me'  
 nni?» Bi'ke nie' ki ye ba me' wɔ ma nnɔ ne Pier  
 tɔke' wɔ ki ye: «Cenbaa, linigol là guɔn' ɲe nɔ ne  
 pebeh ɲe.» <sup>46</sup> Ne \*Yesu ye: «Unil uba me' nni, kime  
 n laa' mituɔm miba ñen' nni.» <sup>47</sup> Upii nnɔ laa' wa  
 n fre kí bɔle, bujɛwaanbu cuo' wɔ, u'gbenent ɲɔh,

nε u baa' ki lá gbaan' \*Yesu ya nintuəli, ki təkε' wə binib kε ya nun bó, nà cère' u mε' wə nin u faake' i ya taaan bo ma bo. <sup>48</sup> Nε \*Yesu təkε' wə ki ye: «N'bisε, a'tekjim nε ηmien' ηε. Li joh nin uyenduəɳ.» <sup>49</sup> \*Yesu laan te ki lienh nε unil uba ñen' Yayirus donbó ki lá tuobe' bε usen ni, ki təkε' Yayirus ki ye: «A'bisε kpo'-a! La ji ní li ηməbe Cεnbaa yεnɳaabe.» <sup>50</sup> \*Yesu cii' bi len' ma bo, nin nεn kε ηə u təkε' Yayirus ki ye: «La fεnge, teke nni kí ji baba, u li ηmεre.»

<sup>51</sup> \*Yesu tí baa' Yayirus den, nε ka cère' binib kε paan' u'bo ki kəɳ'. U cère' Piεr nin San nin Saak nin kibupiik nno ya naa nin ki'baa baba nε paan' u'bo ki kəɳ'. <sup>52</sup> Binib bà kε te ni'saan nno muəh ki'kuum bo nε ki kpiəndeh. Nε \*Yesu təkε' bε ki ye: «La ji muəh mēn, ka kpo', kí gəh nε.»

<sup>53</sup> Nε bi lεh Yesu, kimε bi ben ki ye kibuk nno kpo'-a! <sup>54</sup> \*Yesu cuo' ki'nuə, ki təkε' kè ki ye: «N'buke, fii.» <sup>55</sup> Nε ki'naank liebe' ní i ya taaan bo, kí fii' nε \*Yesu ye bε ní de kè tijier kè ní ji. <sup>56</sup> Ni cuo' ki'naa nin ki'baa miyəkɳm, nε \*Yesu kpekpe' bi'bo ki ye bi la təkε nil nà tien' nə.

## 9

### *Yesu sən' u'tondb piik nin bile (Matie 10:5-15; Mark 6:7-13)*

<sup>1</sup> \*Yesu taan' u'tondb piik nin bile, ki de' bε mituəɳm nin usen bε ní li ηuəh isenpol kε ya bol binib saan, kí li buuh iwien. <sup>2</sup> U sən' bε, bε ní li təkεh binib Uwien ya bεl ya gbεr, kí li buuh biwienb, <sup>3</sup> nε ki təkε' bε ki ye: «Ni joh la, ni la tuke bonn. Ni la tuke gbien, ki la tuke kəl, ki la tuke jier, ki la tuke like, ki la tuke lier ile mə. <sup>4</sup> Ni tí baa' iden yà kε bi teke' nε la, ni li

te nen saan kí tĩ baa lidaali là ni li siere udu nnò ni. <sup>5</sup> Udu wà ya nib ña teke' nε la, ní kpakpaare ni'tàan ya tengunku\* kí wiε nè, kí siere. Nen nε li yé ni'saan ya nib bo kudieku.» <sup>6</sup> Tò, bi bure', nε ki joh idu ni, ki tòkeh binib tìgbem̄nm̄nt, ki cèreh biwiεnb faakreh ni'kε saan.

*Herod nuunh wò ñ bende Yesu yé udaan wà  
(Matie 14:1-12; Mark 6:14-29)*

<sup>7</sup> Gobina Herod cii' bi lienh \*Yesu teh tibont tà kε nnò bó, nε ka ben u li maale kí ye bà. Kimε biba lienh ki teh: «San wà là siih binib Uwien ya ñunm nnò nε mεkre',» <sup>8</sup> bitòb lienh ki teh: «Eli nε liebe' ní», bitòb mò lienh ki teh: «Uwien ya ñbonsaknb bà là te uyo bo nnò ya uba nε mεkre' ki liebe' ní.» <sup>9</sup> Nε Herod ye: «Min bugben nε là cère' bi tükre' San ya yul-a! N cii' bi lienh wà mò bó nò, u'mò yé ηmε nε?» Nε ki nuunh wò ñ lε Yesu.

*Yesu jin' linigocienl liba*

*(Matie 14:13-21; Mark 6:30-44; San 6:1-14)*

<sup>10</sup> \*Yesu ya tondb liebe' ní, ki lá tòke' wò bi tien' nà kε, nε u taa' bε ki jende' bi tĩ te bi'baba Betsayida ya du bó ya kele. <sup>11</sup> Inigol nnò cii' u bure' ma nnò nε ki paan' u'bo. \*Yesu teke' bε, ki tòkeh bε Uwien ya bεl ya gber, nε ki buuh bi'ni bà yé biwiεnb.

<sup>12</sup> Uwien benh wù ñ lu, nε u'tondb piik nin bile nnò nεkn' wò ki tòke' wò ki ye: «Ti te ñien ña te nà saan nε, cère linigol liε ñ jo idu bó, kí tĩ nuun tijier nin gògòbùol.» <sup>13</sup> Nε \*Yesu ye: «Ninbi bugben, de bε mēn bε ñ ji.» Nε bi ye: «Ti ηmòbe kpònò uñun nin ijen ile baba nε, ti'bugben nε ña nín jon' ki tĩ

\* **9:5** Sufmbε bo kí kpakpaare itàan ya tengunku ya tingi si: nà ke ji tu unil la, na yé uba yaar, ni ji yé u'yaar nε.

de' tijier ki lá de' bie ya nib ke ŋa ní la.» <sup>14</sup> Bijeb là li baa ten itur injun. Ne \*Yesu tóke' u'panpaankaab ki ye: «Cère men linigol nnɔ́ ní kèle tingi ní, icék icék binib piɲunɲun.»

<sup>15</sup> Ne bi cère' bi'ke kèle' nnɔ́. <sup>16</sup> Ne \*Yesu yuure' kpɔ́nɔ́ uɲun nin ijen ile nnɔ́, ki yaare' ki liike' paaki, ki faare' Uwien tu'bo, ki kɔ́kuɔ́', ki taa' ki de' u'panpaankaab be ní gbiire linigol nnɔ́. <sup>17</sup> Bi'ke ŋmɔ́n' ki gbo', ne bi tantaan' tijenjent tà s'ien' nnɔ́, ki gbien' ikpɛncub piik nin ile.

*Pier ye Yesu yé Uwien ya Nigɛndke Kristo ne  
(Matie 16:13-19; Mark 8:27-29)*

<sup>18</sup> Lidaali liba ne \*Yesu jɛnde' ki tí kàareh, ne u'panpaankaab te u'saan. U niire' be ki ye: «Inigol lienh ki teh n yé ŋme ne?» <sup>19</sup> Ne bi jiiin' wɔ́ ki ye: «Biba lienh ki teh a yé San wà siih binib Uwien ya ŋunm nnɔ́ ne, bitɔ́b lienh ki teh a yé Eli ne, bitɔ́b mɔ́ lienh ki teh Uwien ya ŋɔ́bonsɔ́nknb bà là te uyo bo nnɔ́ ya uba ne mɛkre' ki liebe' ní.» <sup>20</sup> Ne u niire' be ki ye: «Ninbi nín teh n yé ŋme ne?» Ne Pier jiiin' wɔ́ ki ye: «A yé Uwien ya Nigɛndke Kristo ne.» <sup>21</sup> Ne \*Yesu tùɔ́re' ki kpɛkpe' bi'bo ki ye bi la tóke tù nil.

*Yesu len' u'kuum nin u'mɛkrm bó  
(Matie 16:24-28; Mark 8:30-9:1)*

<sup>22</sup> Yesu tóke' be ki ye: «Nì kpe Unil ya Bijɛ ní ji ijend kí gbien ne. \*Sufmbe ya ciɛnb nin bitɔ́tuɔ́rciɛnb nin \*Yiko ya wɔ́nwɔ́knb li wiɛ u'gber, kí ku wɔ́, ne wienta daali wɔ́ ní mɛkre bitɛnkpiib ni.»

<sup>23</sup> Ne ki tóke' bi'ke ki ye: «Unil yíe wɔ́ ní paan n'bo la, u la tɔ́nge u'ba. Wɔ́ ní li yuunh u'dɔ́pɔ́npɔ́n daan ke daan ki bukeh ki paakeh n'bo. <sup>24</sup> Kimɛ wà ke yíe wɔ́ ní fie u'miel la, wɔ́n ne li kpo kí juore fɛnm. Ama



wà kɛ li tuo kí kpo min bo nnɔ, wɔn nɛ li ɲɛrɛ.  
<sup>25</sup> Unil laa' uɲɛndun wuu ni ya bont kɛ ɲɔ ki tí luo'  
 limiɛl la, u laa' bɛ ya kpɛle? <sup>26</sup> Unil ye min nin  
 n'gɛr ɲmɔbe wɔ ifɛ la, uyo wà Unil ya Bijɛ lá li baa  
 ní kí li ɲmɔbe wɔn nin u'Baa nin u'tondb ya kpɛke  
 nnɔ, udaan mɔ li ɲmɔbe wɔ ifɛ nɛ. <sup>27</sup> N tɔkeh nɛ  
 imɔn nɛ, ninbi bà se niɛ saan nɔ ya biba li lɛ Uwien  
 ya bɛl nɛ kí yaan kí kpo.»

*Yesu ya gbenɛnt lɛbre'*

*(Matie 17:1-8; Mark 9:2-8)*

<sup>28</sup> \*Yesu len' ki gben' ma nnɔ, iwien iniin gɛbre',  
 nɛ u taa' Pier nin San nin Saak, ki don' lijuɔl liba  
 bo wɔ rí tí kàare. <sup>29</sup> U tí te ki kàareh ma nnɔ nɛ  
 u'nun bó lɛbre', u'wɛngolkaar pende' kponkpon,  
 ki dɔnbeh inun bó. <sup>30</sup> Nɛ bi laa' bijɛ bile u'saan bi  
 tɔkeh tigɛr. Moyis nin Eli nɛ. <sup>31</sup> Bi'mɔ windeh tein.  
 Bi tɔkeh wɔ u li kpo Yerusalem ni ma bo ya gɛr nɛ.  
<sup>32</sup> U ya yo ki laa' migùnm ñɔnde' Pier nin u ya tɔb,  
 nɛ bi dɔ ki gɔh. Bi finde', nɛ ki laa' \*Yesu windeh ki  
 dɔnbeh inun bó, ki laa' bijɛb bile nnɔ mɔ se u'saan.  
<sup>33</sup> Uyo wà, bijɛb nnɔ ye bɛ rí siere \*Yesu saan nnɔ,  
 nɛ Pier tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, ti te niɛ saan ma nɔ  
 nǎ mɔn nɛ. Cère tí pɔ ininbon† ita, sin liba, Moyis  
 liba, Eli mɔ liba.» Pier len' nnɔ, kimɛ wa bɛn u li  
 len kí ye bà nɛ.

<sup>34</sup> U lienh nnɔ u'ñɔbu ɲa laan lu', nɛ  
 kutɛwɔlgɔnku kuba baa' ki lá pibn' bi'bo. Kù  
 pibndeh bi'bo uyo wà nnɔ nɛ bujɛwaanbu cuo'  
 Pier nin u'tɔb nnɔ. <sup>35</sup> U ya yo nɛ bi cii' uniɛke uba  
 bó kutɛwɔlgɔnku nnɔ ni u ye: «N'Bijɛ sɔ nɔ, n  
 gɛnde' wɔn nɛ. Li cengeh mɛn u'bó.» <sup>36</sup> Uniɛke nnɔ

† 9:33 Liike Matie 17:4.

tí ηmile' uyo wà nnò, bi laa' \*Yesu baba ne ji se. Ne bi bòle' tigber nnò bí'ba ya bùol, ka tuo' ki tòke' nil bi laa' nà nnò u ya yo.

*Yesu ηore' usenpol kibuk kiba saan  
(Matie 17:14-18; Mark 9:14-27)*

<sup>37</sup> Kutaaku faa', ne bi jiiere' ní lijuól nnò bo. Ne linigocienl tuobe' \*Yesu usen bó. <sup>38</sup> Linigol nnò ni uje uba wuure' ki ye: «Cenbaa, n gbáanh ηe ne, muò n'bijε, kimε u yé n'bubaabk ne. <sup>39</sup> Usenpol uba ne sòbe ki coh kè, ki cèreh kí ciikeh ki wuureh, kí'gbenent tereh, kuñinsenjujuku ñeh kí'ñòbu bó. Usenpol nnò bungreh kè ki gbiekeh, ne ka wienh kè tonm. <sup>40</sup> N gbáan' a'panpaankaab be ní ηore usenpol nnò kí'saan, ne ba fre'.»

<sup>41</sup> Ne \*Yesu ye: «Ninbi fenfenno ya nibε, na teke' Uwien ki jin', ki yé binib bà bre. N li wuòke ni'saan kí tí kpaan mila ne? N li ηmòbe sukle ni'bo kí tí kpaan mila ne? Ne ki tòke' uje nnò ki ye: <Taa a'bijε ní.> » <sup>42</sup> Kibuk nnò we ní uyo wà nnò ne usenpol nnò tí gbòbe' kè tingi ni, ki cère' ki tereh. Ne \*Yesu tién' usenpol nnò bo, ki buu' kibuk nnò, ki taa' kè ki de' kí'baa. <sup>43</sup> Ní cuo' linigol nnò ke miyòkm ne bi lienh ki teh: «Uwien ηmòbe mituòm.»

*Yesu tí len' u'kuum nin u'mεkrm bó  
(Matie 17:22-23; Mark 9:30-32)*

\*Yesu teh nà nnò beke' linigol nnò ke, ne u tòke' u'panpaankaab ki ye: <sup>44</sup> «Tùore kí cenge men n ye ní tòke ne nà nò. Nà ní taande bi li taa Unil ya Bijε kí ηukn binib.» <sup>45</sup> Ne ba cii' ní'tingi. Uwien ne bòle' nè ηò bi la bende. Ne ba kaabe' be ní niire \*Yesu ní'tingi mò.

*Nme yé unikpekpiék-i?*

*(Matie 18:1-5; Mark 9:33-37)*

<sup>46</sup> \*Yesu ya panpaankaab cin' ki nieh nin tɔb bέ ń bende wà yé bi'kε ya cien nε. <sup>47</sup> \*Yesu bεn bi'yennaale, nε ki taa' kibuk kiba ki sien' u'ba saan, <sup>48</sup> ki tɔke' bε ki ye: «Wà kε teke' kibuk ten kie n'yel bo la, u teke' min nε. Wà kε teke' nni la, u teke' wà sɔn' nni ní nnɔ nε. Imàñ, wà yé uwaal ni'ni la, wɔn nε yé ni'kε ya cien.»

*Wà ña nen nε la, u se ni'ciék bó nε*

*(Mark 9:38-40)*

<sup>49</sup> Nεn saan nε San tɔke' wɔ ki ye: «Cεnbaa, ti laa' unil uba u ñuɔh isenpol binib saan a'yel bo. Wa pε a'bo ten tinbi ma nnɔ nε ti pien' wɔ.» <sup>50</sup> Nε \*Yesu tɔke' wɔ ki ye: «La ji ń pien wɔ mεn, kime wà ña nen nε la, u se ni'ciék bó nε.»

*Samari yaab biba ña teke' Yesu*

<sup>51</sup> Uyo wà \*Yesu li liebe kí dùo paaki bó nnɔ nek'n' ní. Nε u caan' ki ye u li jo Yerusalem nε, pèrm ña te len, <sup>52</sup> nε ki sɔn' u'tondb bέ ń liere usεn. Bi bure' ki tí baa' Samari ya du uba ni, bέ ń bonde kí li gu wɔ. <sup>53</sup> Ama udu nnɔ ya nib ña teke' wɔ, kime u joh Yerusalem bó nε. <sup>54</sup> U'panpaankaab Saak nin San laa' nnɔ ma nnɔ nε ki tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, a yie tí cère umu ń jiiire ní kí lá wi bε-εε?» <sup>55</sup> Nε \*Yesu jibe' ki liike' Saak nin San, ki kɔn' nin bε. <sup>56</sup> Nε wɔn nin u'panpaankaab siere' ni'saan, ki bure' udutɔ bó.

*Binib bà yie bέ ń paan Yesu bo ya gbεr*

*(Matie 8:19-22)*

<sup>57</sup> Bi joh ma nnɔ nε uje uba tɔke' \*Yesu ki ye: «A joh nà bó kε la, n li pε a'bo nε.» <sup>58</sup> Nε \*Yesu tɔke' wɔ

ki ye: «Ἰηεκ η̄mabe ifele, inuon̄ m̄o η̄mabe titer, ama Unil ya Bijε w̄on̄ η̄a η̄mabe u li kp̄okn̄ n̄a saan yul.»  
 59 U tí t̄ake' ut̄o m̄o ki ye: «Paan n'bo ní.» Nε u ye: «Yonbdaan, c̄εbe nní n̄ jo ḱi t̄i sube n'baa η̄o ḱi liεbe ní ḱi paan a'bo.» 60 Nε \*Yesu t̄ake' w̄o ki ye: «C̄εre bitenkpiib n̄ li subeh bi't̄ob. Sin w̄on̄ li joh ḱi t̄i li t̄akeh binib Uwien ya b̄el ya gb̄εr.»

61 Nε ut̄o m̄o tí t̄ake' \*Yesu ki ye: «Yonbdaan, n li paan a'bo, ama c̄εre n̄ kun ḱi t̄i c̄εbe n'den yaab η̄o.» 62 Nε \*Yesu t̄ake' u'm̄o ki ye: «W̄a kε η̄a teke' Uwien ya tuonl̄ tin̄oj̄er tule la, wa k̄pε w̄o n̄ s̄on̄ Uwien ya b̄el ni ya tuonl̄.»

## 10

### *Yesu s̄on' u'panpaankaab pilole nin bile*

1 Ni ya puoli b̄o nε Yonbdaan \*Yesu liεbe' ki ḡende' binib pilole nin bile\*, ki s̄on' bε, bilele bε n̄ liere ḱi jo w̄on̄ bugb̄en li jo idu ȳa kε ni nn̄o. 2 Nε ki t̄ake' bε ki ye: «Tijier ben' ki yebe, ama b̄a li taan t̄u η̄a yebe. Nεn bo gb̄aan m̄en uk̄p̄εdaan w̄o n̄ s̄on̄ bitons̄on̄b bε n̄ t̄i taan u'jier. 3 Li joh m̄en. N s̄on̄h nε ma n̄o, ni li te t̄en mupebumu nε te ik̄er̄ ya siik ni. 4 Ni la tuke likbu, ki la tuke k̄ol, ki la taa tacaan, ki la fuonde nil s̄en ni. 5 Ni k̄on' iden ȳa la, ní kp̄iε ḱi fuonde iden nn̄o ya nib ḱi ye: «Li te m̄en uȳenduon̄ ni.» 6 Unil te ni'saan ki nuunh uȳenduon̄ la, u li ε ni'ȳenduon̄ nn̄o. Nn̄o η̄a n̄i la, ni'ȳenduon̄ nn̄o li juore ni'yu nε. 7 Ní li te i ya den, ki la l̄εbre dent̄o, ḱi li jinh ki n̄uh bi dien̄h nε n̄a, kimε utons̄on̄l̄ kε k̄pε bε n̄ li p̄eh̄ w̄o nε. 8 Ni k̄on' udu w̄a ni, bi teke' nε

\* **10:1** Bi kp̄iε' ki kele' tigb̄ont̄ t̄a nn̄o ya tuba ni bi ye binib pilole nε.

la, ní li jinh bi li de ne nà, <sup>9</sup> kí li buuh biwiεnb bà te ni'saan, kí li tǎkeh be ki teh Uwien ya bel nekn' be ηǝ. <sup>10</sup> Ama ni kǝn' udu wà ni, ba teke' ne la, jo mεn binib taakeh nà saan kí tǐ tǎke be kí ye: <sup>11</sup> «Ni'du wuu ya tengunku kùà mǝnǝn tεbn' ti'tàan bo nǝ, ti pipre' kun ne kí wie ni'bo. Ama ní nǐn li ben kí ye Uwien ya bel nekn' ne ηǝ.» <sup>12</sup> \*Yesu tí tǎke' be ki ye: «N tǎkeh ne ne, lidaali là Uwien li bu binib tibuur nnǝ, binib nnǝ ya tudεre li cεn Sodǝm† yaab yu.» »

*Idu yà ηa tuo' ki teke' Yesu ki jin'*  
(Matie 11:20-24)

<sup>13</sup> \*Yesu tí len' ki ye: «Korasinn yaabe, nǐ bre ni'bo. Betsayida yaabe, nǐ bre ni'mǝ bo. Kimε ni laa' miyǝkm ya bont tà ni'bùol nǝ, Tir nin Sidǝn yaab mǝ bi là laa' tù la, bi bi tien' ten bi ke mikuum ne, kí pǔnpǔkn mifentεm ηǝ kí wuǝn kí ye bi lèbre' bi'tetem nǐ wuǝke'. <sup>14</sup> Lidaali là Uwien li bu binib tibuur nnǝ, ni ya tudεre li cεn Tir nin Sidǝn yaab yu. <sup>15</sup> Ninbi Kapεrnawum yaabe, ni maaleh ki teh Uwien li duǝn ne paaki ne-εε? U li jiin ne kutεnkpiiku ni ne.»

<sup>16</sup> \*Yesu tǎke' u'panpaankaab ki ye: «Wà cengeh ni'gber la, u cengeh n'yaar ne. Wà nen ne la, u nen min ne. Wà nen nni la, u nen wà sǝn' nni ní ne.»

*Yesu ya panpaankaab pilole nin bile nnǝ liebe' ní*

<sup>17</sup> \*Yesu ya panpaankaab pilole nin bile nnǝ liebe' ní nin uyεnsǝnge, ki tǎke' wǝ ki ye: «Yonbdaan, isenpol mǝnǝn tuonh ti'nǝbu bó ne a'yel bo.» <sup>18</sup> Ne u tǎke' be ki ye: «N laa' \*Satan cere' kutaaku bo ten utεmeknde ki lá lu'. <sup>19</sup> Liike mεn, n de' ne mituǝm

† 10:12 Sodǝm yé uyo bo ya du uba ne. U'nib là teh ibiere cεen ne.

ní li taanh iwε nin inen bo, kí li ηmabe mituom ki cen' unennend ya tuom ke. Bonn ηa ní tien ne. <sup>20</sup> La li poknh men isenpol tuo' ni'nabu bó ma nnó bo, ama li poknh men Uwien kele' ni'yel paaki bó ma nnó bo.»

*Yesu ye wən bo ηa ní la, uba ηa ní fre ki bende Uwien*

*(Matie 11:25-27; 13:16-17)*

<sup>21</sup> U ya yo ne \*Mifuoñaanm cère' \*Yesu ya yεnm songe cen ne u len' ki ye: «Baa, sin kutaaku nin kitink ya Yonbdaan, a bóle' tibont tà biyεnfodenb nin bibenbenb nnó, a taa' tù ki wuon' biwaab ne. Nen bo ne n pèkeh ηε. Imòn, Baa, a yíe ne ki tien' nnó.»

<sup>22</sup> \*Yesu tí len' ki ye: «N'Baa ne taa' tibont ke ki ηukn' nni. N'Baa ηa ní la, uba ηa ben min u'Bije yé udaan wà. Min u'Bije ηa ní la, uba mɔ ηa ben n'Baa yé udaan wà. Binib bà n yíe' ki taa' n'Baa ki wuon' be nnó mɔ ben u yé udaan wà.»

<sup>23</sup> Ne ki jiεbe' ki liike' u'panpaankaab, ki tɔke' ben baba ki ye: «Ni'nunbu laa' nà nɔ, Uwien ya mɔnm te ni'bo. <sup>24</sup> N tɔkeh ne ne, \*Uwien ya ñɔbonsɔknb nin biberb ligol là yíe be ní le ni lenh nà nɔ, ne ka laa' nè. Bi là yíe be ní cii ni ciih nà nɔ, ne ka cii' nè.»

*Samari ya jεnimòn uba ya gber*

<sup>25</sup> Nen saan ne bà ben \*yiko mɔnmɔnm nnó ya uba fii' ki sere' ki nuunh wɔ ní biike \*Yesu ne ki niire' wɔ ki ye: «Uwɔnwɔknɔ, n li tien mila kí le limiel là ηa ηmabe gbenm-i?» <sup>26</sup> Ne \*Yesu niire' wɔ ki ye: «Be kele' \*Yiko ya gbɔnku ni? A kàanh be len-i?» <sup>27</sup> Ne u jiiin' wɔ ki ye: «Li yíe a'Yonbdaan Uwien nin a'fɛl ke nin a'tetem ke nin a'tuom ke nin a'yεnmaale ke, kí li yíe a'tɔ mɔ ten a'yíe a'ba ma bo.»

28 Nε \*Yesu tǎke' wǎ ki ye: «A jiin' mǎnmǎnm. Li teh nnǎ kí lε limiel là ηa ηmǎbe gbenm.»

29 Ama u yíe wǎ ní wuǎn kí ye u cuube ma nnǎ, nε ki tí niire' \*Yesu ki ye: «ημε nε nín yé n'tǎ?»

30 Nε \*Yesu tǎke' wǎ ki ye: «Uje uba nε là ñen' Yerusalem ki joh Seriko bó, ki tí lu' idukond ya nuǎ ni. Idukond nnǎ fie' u'wεnt κε, ki ñi' wǎ u tí benh wǎ ní kpo, nε ì siere' ki dǎan' wǎ. 31 Nibonn yaam, utǎtuǎrκε uba mǎ kpe u ya sen ki lá leke' u'bo, nε ki lǎke' ki gǎbre'. 32 Ní te pupuki, nε Lefi ya bol ya nil uba mǎ kpe u ya sen ki mǎ lá leke' u'bo, nε ki mǎ lǎke' ki gǎbre'. 33 Ama Samari ya nil uba mǎ là joh usen ki tí baa' ni'saan ki laa' wǎ, nε ki muǎ' wǎ micεεkm cεen. 34 U cuon' ki nek'n' wǎ, ki taa' midaam mà bi yih mǎ fen nnǎ ki sǎsǎkre' u'gbien, ki taa' mikpǎm ki tentien' yè, ki taa' tikpεlcer ki lǎlǎle' yè, ki taa' wǎ ki jek'n' wǎn bugben ya ηuun bo, ki taa' wǎ ki jon' ticendur tuba saan, ki tí liike' wǎ. 35 Kutaaku faa' nε u ñen' ilike ki de' ticendur nnǎ ya daan, ki tǎke' wǎ ki ye: «Liike nni wǎ. A ñen' ilike ki pukn' yii bó la, n lá liebe' ní la, min bugben nε li pè ηε.» »

36 Nε \*Yesu niire' wǎ ben \*yiko nnǎ ki ye: «A ya buol bijeb bita nnǎ ni, ημε nε yíe wǎ lu' idukond ya nuǎ ni nnǎ?» 37 Nε u jiin' wǎ ki ye: «Wǎ muǎ' wǎ micεεkm nnǎ.» Nε \*Yesu ye: «Li joh ki mǎ ní tí ní li teh nnǎ.»

### *Yesu jon' ki tí fuonde' Mart nin Mari*

38 \*Yesu nin u'panpaankaab te usen ni ki joh ma nnǎ nε ki tí baa' udu uba ni, nε upii uba teke' wǎ u'den, bi yih wǎ Mart. 39 U ηmǎbe ninse uba, bi yih wǎ Mari. Mari nnǎ baa' ki lá kèle' Yonbdaan

\*Yesu saan, ki cengeh u'gber. <sup>40</sup> Ama Mart wɔn ya nun mɔn tijier ya tienm bo nɛ. Nɛn bo nɛ u kpiere' nɪ ki lɔ tɔke' \*Yesu ki ye: «Yonbdaan, n'ninsɛ cɛbe' min baba nɛ itɔon nɛ nà teh nɛ niba? Tɔke wɔ wɔ n̄ tore nni-a!» <sup>41</sup> Nɛ Yonbdaan tɔke' wɔ ki ye: «Mart, Mart, a cɛre' a'nun mɔn tibont tà yɛbe bo nɛ, nɛn nɛ cɛre' a jieh. <sup>42</sup> Ama nibonn niba kpein nɛ yé nibonmɔnn. Mari wɔn gɛnde' nɛn nɛ. Uba n̄a n̄i fie nɛ u'saan.»

## 11

### *Yesu wɔkn' u'panpaankaab bi li kàareh ma bo (Matie 6:9-13; 7:7-11)*

<sup>1</sup> Lidaali liba nɛ \*Yesu te niba saan ki kàareh. U kàare' ki t̄i gben', nɛ u'panpaankaab ya uba tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, San wà siih binib Uwien ya n̄unm wɔkn' u'panpaankaab bi li kàareh ma bo nɛ, a'mɔ n̄ wɔkn̄ tɛ ti li kàareh ma bo.» <sup>2</sup> Nɛ \*Yesu tɔke' bɛ ki ye: «Ni kàareh la, n̄i li teh:

⟨Ti'Baa,  
cɛre binib kɛ n̄i li boh a'yel,  
cɛre' a'bɛl n̄i baa n̄i,

<sup>3</sup> Li dien̄h tɛ daanl kɛ daanl ya wentunl ya jier.

<sup>4</sup> Fɛre tɛ ti'biere, kimɛ ti'mɔ fɛreh bà kɛ biih tɛ nnɔ nɛ.

La cɛre tí lu mibiikm ni.⟩ »

<sup>5</sup> \*Yesu tí tɔke' bɛ ki ye: «Tɛntɛn, ni'ni uba n̄i li n̄mɔbe jɔ, nɛ u'jɔ nnɔ n̄i baa u'den kuyɔku ya siik kí len kí ye: ⟨N'jɔ, kpende nni kɔnɔ uta, <sup>6</sup> kimɛ n'jɔ uba nɛ n̄ɛn' usɛn ki baa' n'den, nɛ ma n̄mɔbe jier n̄i de wɔ.⟩ <sup>7</sup> Nɛ u'jɔ nnɔ n̄i jiiin kuduku ni ki ye: ⟨La n̄mɔbe nni yɛn̄aabe, min nin n'bumu kɛ duɔn' ki piin'-a, ma n̄i fre kí fii kí de nɛ.⟩ <sup>8</sup> N tɔkeh nɛ nɛ, wa n̄i fii kí de wɔ kujɔtieku bo mɔnɔn la, u li fii kí



de wə u yíe nà ké, u gbien' wə uyenŋaabe ma nnə bo. <sup>9</sup> Nɛn bo nɛ n təkɛh nɛ, li miɛh mɛn, bi li pu nɛ; li nuunh mɛn, ni li lɛ; li ŋih mɛn kunagenku, bi li piire. <sup>10</sup> Kimɛ wà ké miɛh la, bi punh wə nɛ. Wà ké nuunh la, u lɛnh nɛ. Wà ké mɔ ŋih kunagenku la, bi piireh nɛ. <sup>11</sup> Ni'ni uba ya buk miɛ' wə uɟɛn la, u li de kɛ uwɛ-ɛɛ? <sup>12</sup> Bii kɛ miɛ' wə lijɛnl la, u li de kɛ unɛn-ii? <sup>13</sup> Ninbi bibiɛrdɛnb, ni bɛn ki diɛnh ni'bumu nà mɔn la, bɛ li tien ni'Baa wà te paaki bó ŋa rí cère \*Mifuoŋaanm rí jiiɛ nɛ binib bà miɛh wə mɛ nnə bo!»

*Biba ye Yesu ŋmɔbe Belsebul ya tuɔm nɛ  
(Matie 12:22-30; Mark 3:20-27)*

<sup>14</sup> Uɟɛ uba nɛ là te usɛnpol cère' u'lenl tɛbe. \*Yesu ŋɔrɛ' usɛnpol nnə u'saan, nɛ u ji frɛh ki liɛnh. Ni bɛkɛ' linigol cɛɛn. <sup>15</sup> Ama bi'ni biba liɛnh ki teh u taah isɛnpol ya ciɛn Belsebul ya tuɔm nɛ ki ŋuɔh isɛnpol binib saan.

<sup>16</sup> Bitɔb mɔ yíe bɛ rí biike wə, nɛ ki təkɛ' wə ki ye wə rí tien miyɔkm ya bonn nà li wuɔn kí ye u'tuɔm ŋɛn' Uwien saan nɛ. <sup>17</sup> Ama u bɛn bi'yɛnmaale ma nnə nɛ ki təkɛ' bɛ ki ye: «Libɛl là ké ya nib bore' tɔb ki kɔnh bi'ŋmiɛl ni la, libɛl nnə li juore fɛnm nɛ, nɛ li'nib ya dur rí lulu tu'tɔr bo. <sup>18</sup> Ni liɛnh ki teh n taah isɛnpol ya ciɛn Belsebul ya tuɔm nɛ ki ŋuɔh isɛnpol binib saan bii ba? \*Satan ya nib tɔh lituɔl bi'ŋmiɛl ni la, u'bel li tien mila ka rí juore fɛnm-i? <sup>19</sup> Ni ye min taah isɛnpol ya ciɛn Belsebul ya tuɔm nɛ ki ŋuɔh isɛnpol binib saan la, ni'yaab taa' ŋmɛ ya tuɔm ki ŋuɔh isɛnpol binib saan? Ni'yaab teh

\* **11:11** Bi kpíɛ' ki kɛlɛ' tigbɔnt tà nnə ya tuba ni nɛ kɛlɛ' ki ye: Ni'ni uba ya buk miɛ' wə kpɔnɔ la, u li de kɛ litenl-ii?



yɔkm ya bontɔnn niba. <sup>30</sup> Uwien là tien' Sonas nà nnɔ là yé kudiekku nɛ Ninif yaab bo. Nnɔ nɛ, u li tien Unil ya Bijɛ nà nnɔ mɔ li yé kudiekku fɛnfennɔ ya nib bo. <sup>31</sup> Uwien li bu binib tibuur lidaali là nnɔ, Seba ya piiber li fii kí biin fɛnfennɔ ya nib, kimɛ u là ñɛn' ní fɔnfɔkm nɛ wɔ́ rí lá cenge Salomɔn ya yɛnfogber. Ama unil uba te niɛ saan nɔ ki cɛn' Salomɔn. <sup>32</sup> Uwien li bu binib tibuur lidaali là nnɔ, Ninif ya nib mɔ li fii kí biin fɛnfennɔ ya nib, kimɛ Sonas là tɔke' bɛ Uwien ya gber, nɛ bi lɛbre' bi'tetem. Ama unil te niɛ saan nɔ ki cɛn' Sonas.»

*Inun yé tigbenent ya frl nɛ*  
(*Matie 5:15; 6:22-23*)

<sup>33</sup> «Uba ɲa rí sɛ frl kí taa lè kí bɔle bii kí taa kusɛnku kí cubn li'bo, ama u li taa lè kí tuɔn likpenkpenl bo nɛ ɲɔ bà kɛ kɔh ní iden ni rí li lenh. <sup>34</sup> A'nunbu yé a'gbenent ya frl nɛ. A'nun mɔn la, a'gbenent kɛ te kuwenwenku ni nɛ. A'nun ɲa mɔn la, a'gbenent kɛ te licinñunl ni nɛ. <sup>35</sup> Nɛn bo, fiin kí liike kuwenwenku kùà te a'bo nnɔ la li yé licinñunl-a! <sup>36</sup> Kuwenwenku wendeh ɲɛ, ka sɛn' niba saan la, a'gbenent kɛ te ku'ni nɛ. Ní te tɛn lifrl là wien cɛɛn nɛ wendeh ɲɛ.»

*Yesu biin' Farisienmbɛ nin Yiko ya wɔnwɔknb*  
(*Matie 23:1-36; Mark 12:38-40*)

<sup>37</sup> \*Yesu len' ki gben', nɛ Farisien uba yin' wɔ́ wɔ́ rí baa kí lá ji u'den, nɛ u jon' Farisien nnɔ den ki tĩ kɛ ki jinh. <sup>38</sup> Farisien nnɔ laa' \*Yesu jinh ka nire' ki paan' iyaajɛbok ye ma bo, nɛ nĩ cuo' wɔ́ miyɔkm. <sup>39</sup> Nɛ Yonbdaan tɔke' wɔ́ ki ye: «\*Farisienmbɛ, liike mɛn ni naan ma, ni ñikndeh ki cɛndeh isɛn nin tiyer ya puoli nɛ, ama inasuyɛnmaale nin mibiɛrm

nε gbe ni'fɛl ni. <sup>40</sup> Ijɔr ninbi, na ben ki ye Uwien wà ñɛn' tibont tà ni lenh tù nnɔ, wɔn nε tien' unisaal ya fɛl mɔ-ɔɔ? <sup>41</sup> Nɛn bo, taa mɛn ni ηmɔbe tibont tà, kí pu bijiinb ηɔ ni'bont kε la li ηmɔbe jɔknt.

<sup>42</sup> «Ninbi \*Farisienmbε, nĩ bre ni'bo, kimε ni gbi-inh ni'ninjo nin ni'gɔnt nin ni'kpinfɛtɔr bolm piik nε, ki taah miba ki dienh Uwien, ama ka tɔnge ní li cuube, ka yíe Wien mɔ. Ni bi li teh nɛn nε, ki la sunde tibontɔr tà sɛn' nnɔ mɔ bó.

<sup>43</sup> «Ninbi \*Farisienmbε, nĩ bre ni'bo, kimε ni yíe ní li kaah binikpɛkpiɛkb ya kánkáan nε itáan ya dur ni, ki yíe binib rí li gbaandeh ki fuondɛh nε mudaamu ni. <sup>44</sup> Ni bre ni'bo, kimε ni naan ikul yà bere' nib ηa ji lenh yè, ki cuonh ki taanh i'bo ka ben nε.»

<sup>45</sup> Nε bà ben \*yiko mɔnmɔnm nnɔ ya uba tɔke' wɔ ki ye: «Uwɔnwɔknlɔ, a lienh nnɔ ma nɔ, a sukreh ti'mɔ nε-a!» <sup>46</sup> Nε \*Yesu ye: «Ninbi bà ben \*yiko mɔnmɔnm nnɔ, nĩ bre ni'mɔ bo, kimε ni cèreh binib tukeh itukkɛkpiɛk nε ka toh ni'bugben rí taa ni'nɔbil mɔnɔn kí mε yè. <sup>47</sup> Ni bre ni'bo, kimε ni mɛh \*Uwien ya ñɔbonsɔknb bà là te uyo bo nnɔ ya kul nε, ki sunde'-a ki ye ni ya yaajɛb nε là ku' bε. <sup>48</sup> Ni teh nà nε wɔngɛh ki teh ni tuo' ni'yaajɛb là tien' nà nnɔ nε, kimε bi là ku' \*Uwien ya ñɔbonsɔknb, nε ninbi ji mɛh bi'kul. <sup>49</sup> Nɛn bo nε Uwien len' nin miyɛnfuom ki ye: «N li sɔn n'ñɔbonsɔknb nin bitondb bi'saan. Bi li ku bi'ni biba kí jɛnde bitɔb.» <sup>50</sup> Nɛn nε li cèrɛ Uwien rí dɛrɛ fɛnfennɔ ya nib ya tub haali uɛndun ya cincinyo bi là ku' \*Uwien ya ñɔbonsɔknb bà kε nnɔ bo ki lá tu fɛnfennɔ, <sup>51</sup> kí cin Abel, ki tĩ baa' Sakari, wà bi là ku' wɔ Uwien ya duku ya luo bo nnɔ. N tɔkeh nε

imòn nε, Uwien li dεre fεnfennɔ ya nib ya tub binib nnɔ kε ya kuum bo.

<sup>52</sup> «Ninbi bà bεn \*yiko mɔnmɔnm nnɔ, nĩ bre ni'bo, kimε na dienh nib sεn bε rí bende Uwien. Ninbi ηa pε Uwien ya sεn bo, nε ki piendeh binib bà yíe bε rí paan u'bo nnɔ mɔ.»

<sup>53</sup> \*Yesu ñεn' uyo wà nnɔ, nε \*Yiko ya wɔnwɔknb nin \*Farisiεnmbε taa' u'bo ubenpiebe nε ki niireh wɔ iniire tigber kε ya bol bo, <sup>54</sup> ki nuunh bε rí dele kí cuo wɔ u'lenm ni.

## 12

### *Li bεn mεn iñuɔn ilele ya nib bó (Matie 10:26-27)*

<sup>1</sup> U ya yo nε binib itur itur taan' \*Yesu saan, haali ki tĩ pεbeh tɔb. Nε \*Yesu cin' ki tɔkeh u'panpaankaab ki teh: «Li bεn mεn \*Farisiεnmbε ya kɔnɔ ya ñɔke bó, bi yé iñuɔn ilele ya nib nε. <sup>2</sup> Niba ηa te ki buɔ ηɔ ka lá li ñε upaan bo. Tigber tuba mɔ ηa te ki juore' kí li buɔ ηɔ ba lá li bende tù. <sup>3</sup> Ni len' nà kε licinñunl ni la, bi li cii nè kuwenwenku ni nε. Ni bunbe' nà litubl ni kudubenku bó nnɔ, bi li kpaande nè kuduku ya paaki nε.»

### *Li fεnge mεn Uwien baba (Matie 10:28-31)*

<sup>4</sup> «Ninbi bà yé n'jɔtieb nnɔ, n tɔkeh ninbi nε: la fεnge mεn bà kuuleh tigberεnt, ka ji li fre kí tien niba kí pukn. <sup>5</sup> N li wuɔn nε udaan wà nĩ kpε ní li fεnge wɔ. Li fεnge mεn Uwien. Wɔn nε li fre kí cère ní kpo nε ki ηmɔbe mituɔm wɔ rí taa nε kí wiε umu wà ηa rí kpiin ni. N tɔkeh nε nε, li fεnge mεn wɔn.

<sup>6</sup> «Bi li fre kí kuɔre inuɔn injun injε nε? Nin nen ke ηɔ Uwien ηa rí sunde i'ni uba mɔnɔn bó. <sup>7</sup> Nen bo, la fεnge mεn, kime ni cεn' inuɔn ligol. Uwien bεn haali ni'yur mɔnɔn ya nɔbu.»

*Li lienh binib ya nun bó ki teh a yé Yesu yɔ  
(Matie 10:32-33; 12:32; 10:19-20)*

<sup>8</sup> «N tɔkeh nε nε, wà ke lienh binib ya nun bó ki teh u yé n'yɔ la, Unil ya Bijε mɔ li len Uwien ya tondb ya nun bó kí ye udaan mɔ yé u'yɔ nε. <sup>9</sup> Ama wà ke lienh binib ya nun bó ki teh wa yé n'yɔ la, n'mɔ li len Uwien ya tondb ya nun bó kí ye udaan mɔ ηa yé n'yɔ. <sup>10</sup> Unil len' Unil ya Bijε bo fεnfεnm la, Uwien li fère wɔ. Ama unil suke' \*Mifuoñaanm mεn la, Uwien ηa rí fère wɔ.

<sup>11</sup> «Bi taa' nε ki jon' itáan ya dur ni bii tibuur ya cienb saan bii udu ya cienb saan be rí bu nε tibuur uyo wà la, la n̄in mεn ni li len ma bo bii ni li len bà kí n̄ε len. <sup>12</sup> Kime \*Mifuoñaanm nε li cère ní bende ni li len kí ye bà u ya yo.»

*Ufâadenjɔr uba ya kpɛnjenm*

<sup>13</sup> Linigol nnɔ ni uje uba tɔke' \*Yesu ki ye: «Cεnbaa, tɔke n'ninjε kí ye wɔ rí gbiire ti'baa ya faal kí de nni n ya bó.» <sup>14</sup> Nε \*Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Uje, ηmε de' nni usen rí tũɔre ni'gber bii rí gbiire nε ni'faal-i?» <sup>15</sup> Nε ki tɔke' linigol nnɔ ki ye: «Li bεn mεn ki la cère ni'nun rí li fɔke lifaal bo, kime unil ηmɔbe lifaaciεnl mɔnɔn la, na yé len nε li cère wa rí kpo.»

<sup>16</sup> Nε ki pɔn' be mikpɛnjenm ki ye: «Ufâadaan uba nε là te u'kpàan lùon' cεen. <sup>17</sup> Nε u maaleh u'fɛl ni ki teh: «N li tien mila? Kime ma ji ηmɔbe rí li cùɔn nà saan n'jier.» <sup>18</sup> Nε ki ye: «N li tien ma sɔ: n li

we n'bonbuon ke ne, ki me icencien, ki cun n'jier nin n'bont ke, <sup>19</sup> ne ki ye n ηmabe lifaal li yebe ki li baa nni ibin ibin. Nen bo, n li fuoreh ne, ki li jinh, ki nuh, ki poknh. <sup>20</sup> Nen saan ne Uwien take' wo ki ye: «Ujor sin, a li kpo kuñonku kuu ke. A taan' lifaal là ke nò, ηme ji li si lè?» <sup>21</sup> Unil wà ke nuunh lifaal ki dòkndeh, ka ηmabe nà yé lifaal Uwien ya nun bó nnò yaam mò te nnò ne.»

*La cère men ni'nun ri li món tijer nin tiwengolkaar bo*

<sup>22</sup> \*Yesu take' u'panpaankaab ki ye: «Nen bo ne n takeh ne ki teh ni la cère nè ri li wiebe ne ni li tien ma ki li fuobe bo, ni li maaleh ki teh: «Ti li ji ba?» Ki la cère nè ri li wiebe ne ni'gbenent bo, ni li maaleh ki teh: «Ti li gole ba?» <sup>23</sup> Kimε limiel cen' tijer, ne tigbenent mò cen' tiwengolkaar. <sup>24</sup> Maale men ki liike ikankaan te ma bo. Ya koh, ka ceh, ka ηmabe bonbuon, ka ηmabe jieblibuol. Ama Uwien ne jindeh yè. Na nin cen' inuon-ii? <sup>25</sup> Ni'ni ηme ne u'ninm ni, u li fre ki fokn u'miel waamu ki pukn-i? <sup>26</sup> Na nin li fre ki tien nibonwawaann ma nò, be tien' ni n'inh tibontor bo? <sup>27</sup> Maale men ki liike tisir puh ma bo. Ta loh kunkum, ka loh kpelcer mò. Ama n takeh ne ne, uber Salomon nin u'fâacienl ke wa là gole' kpelcer tù mən ki baa' mipuum nnò ya miba mənən. <sup>28</sup> Uwien cèreh timəsir tà te kubaaku ni dinnò ki li wun teke umu puh mipumənəm la, be li cère wa ri tien ninbi binib mimən ki cen timuor-i? Ni'tekjim ne pöre' ne. <sup>29</sup> Ninbi la cère men ni'nun ri li món ni li ji bà nin ni li nu bà bo, ki la cère iyenmaale ri li jèndeh ne. <sup>30</sup> Kimε uηendun yaab bà ηa pε Uwien ya sen bo ya nun ne món tu ya bont ke bo. Ama ninbi ben wən, ni'Baa Uwien ben

ki ye ni ciεke tù. <sup>31</sup> Nεn bo, cère mεn ni'nun rí li món \*Uwien ya bεl bo, u li taa tibont nnɔ́ kí pukn nε.  
<sup>32</sup> Kicεkwawaak ya nibε, la fεnge mεn, kimε ni'Baa Uwien yíe ní li te u'bεl ni nε.»

*Lifaal là ɲa ɲmɔbe gbenm*  
*(Matie 6:19-21)*

<sup>33</sup> «Kuɔre mεn ni ɲmɔbe nà, kí taa ilike nnɔ́ kí pu bijiinb, ɲɔ́ kí li ɲmɔbe muliksɔrmu mùa ɲa rí saa, kí li ɲmɔbe Uwien saan lifaal là ɲa ɲmɔbe gbenm. Nasu ɲa rí nεkn nεn saan, kuotuul mɔ́ ɲa te ni'saan kí mɔ́ lè. <sup>34</sup> Kimε ni'faal te nà saan la, ni'fèl mɔ́ dɔ́ nεn saan nε.»

*Bonde mεn kí li gu Yonbdaan*

<sup>35</sup> «Li bondeh mεn ni'ba, ki la cère ni'fr rí kpíin.  
<sup>36</sup> Li te mεn tεn bitonsɔnb bà gu uyo wà bi'cεnbaa ñεn' upiikuɔn bó ki lá ñi' kunagεnku la, bε rí pɔk kí pñire nnɔ́. <sup>37</sup> Uwien ya mɔnm te bitonsɔnb bà bi'cεnbaa li baa ki lε bà gɔh nnɔ́ bo. N tɔkeh nε imɔn nε, u li taa u'tonsɔnkpɛlcεr kí gole kí cère bεn nε rí kèle, wɔn rí taa tijier kí gbiire bε. <sup>38</sup> U baa' kuyɔku ya siik bii ukuojεmuɔyo mɔnɔn ki laa' bi bonde' la, Uwien ya mɔnm te bi'bo. <sup>39</sup> Ni bεn ki ye ududaan bi bεn uyo wà unasu li baa la, wa bi li cère nasu rí kɔ́ u'den. <sup>40</sup> Ni'mɔ́ rí bonde kí li gu, kimε uyo wà na maaleh ki teh Unil ya Bijε li baa ní nnɔ́, u ya yo nε u li baa.»

*Utonsɔnl wà mɔn nin wà bre ya gber*  
*(Matie 24:45-51)*

<sup>41</sup> Nεn saan nε Pier niire' \*Yesu ki ye: «Yonbdaan, a pɔn' tinbi nε mikpɛnɛnm miε bii a pɔn' mè binib kε nε?» <sup>42</sup> Nε u jiiin' wɔ́ ki ye: «U lε tonsɔnl ba nε ɲmɔbe miβεnm u'cεnbaa du u'bo? Wɔn si: wà ya



cɛnbaa li de wə ticiɛnt wə rí li likeh u'tonsəntəb, kí li loh bɛ tijier uyo wà nǐ kpɛ nɛ. <sup>43</sup> Utonsənl nnə ya cɛnbaa baa' ki laa' u sɔnh lituonl nnə li'donbó la, Uwien ya mənɛm li te utonsənl bugbɛn bo. <sup>44</sup> N təkɛh nɛ imən nɛ, u'cɛnbaa li de wə ticiɛnt wə rí li likeh u'bont kɛ. <sup>45</sup> Ama n'ba la, utonsənl nnə li maale u'yɛnm ni kí ye u'cɛnbaa li wuəkɛ, nɛ kí cin kí li nǐh u'tonsəntəb, bijɛb nin bipiib kɛ, kí li jinh, ki nǐh ki yibɛh. <sup>46</sup> Utonsənl nnə ya cɛnbaa li baa ní lidaali là nin uyo wà wa maaleh ki teh u li baa, nɛ kí bien u'gbɛn cɛɛn, kí cɛrɛ wə rí lɛ bà ŋa tuo' Uwien ya nǔbu bó li lɛ utudɛrɛ wà nnə.

<sup>47</sup> «Utonsənl wà bɛn u'cɛnbaa yíe ma, ka bonde' bonn, ka tien' u'cɛnbaa yíe ma la, bi li bien u ya gbɛn nɛ kí gbien. <sup>48</sup> Ama utonsənl wà ŋa bɛn u'cɛnbaa yíe ma, ki sɔnh lituonl là kpɛ bɛ rí nǐ wə mənən la, bi li nǐ wə waamu nɛ. Nɛn bo nɛ bi de' wà nǐ yɛbe la, bi niirɛh wən nɛ bi de' wə nà nnə bó ki gbiekeh. Bi guun' wà tibont tù yɛbe la, bi niirɛh wən nɛ tu'bó ki gbiekeh.»

*Na yé ñəkpaan, nǐ yé umaapàare nɛ  
(Matie 10:34-36)*

<sup>49</sup> «N tuke umu nɛ ki lá wiɛ' kitink bo, nɛ n bi yíe wù rí pək kí teke nɛ. <sup>50</sup> N li jɛnde kí tǐ kɛnde. Ma jɛnde' ki tǐ gben' la, n'yɛnm ŋa rí duən. <sup>51</sup> Ni maaleh ki teh n tuke uñəkpaan nɛ kí baa' uɲɛndun wuu ni-ii? Na te nnə, n təkɛh nɛ nɛ, n tuke umaapàare nɛ ki baa'. <sup>52</sup> Kimɛ fɛnfɛnnə kí taa kí li joh, binib biɲun te iden iba la, bi li pàare təb. Bitaa li nɛn bile, bile nnə mə li nɛn bita.

<sup>53</sup> Bibaa li nɛn u'bijɛ,  
u'bijɛ mə li nɛn wə;  
binaa li nɛn u'bise,

u'bisε mǎ li nεn wǎ;  
 upii li nεn u'yaabisε,  
 u'yaabisε mǎ li nεn wǎ.»

*Binib ηa ciuh Uwien teh tibont tà fεnfennǎ nǎ ya tingi*

*(Matie 16:2-3)*

<sup>54</sup> \*Yesu tǎke' linigol nnǎ ki ye: «Ni laa' titewǎlgbǎnt te nintuǎli bǎ la, ni pǎk tǎkeh ki teh: «utaa li nii nε», nε wǎ rǎ nii. <sup>55</sup> Mitafaam n̄εn' unǎgεn bǎ ní la, ni tǎkeh ki teh kutǎntǎnku li cǎun, nε kǔ rǎ cǎun. <sup>56</sup> Ninbi iñuǎn ilele ya nibε, ni freh ki sekndeh ki bεndeh kutaaku nin kitink ya bont teteh ma bo, bε tien' na fre' ki sekn' ki bende' Uwien teh tibont tà fεnfennǎ nǎ ya tingi?»

*A bii' unil la, cuo u'dunl tonm*

*(Matie 5:25-26)*

<sup>57</sup> «Bε tien' ninbi bugben ηa freh ki maaleh ki bεndeh nǎ mǎn-i? <sup>58</sup> Sin nin unil ηmǎbe mimaam, nε u tuke mε kǐ jo tibuur la, cεre ní gben mε uyo wǎ ni laan te usen ni. Nnǎ ηa nǐ la, u li taa ηε kǐ tǐ ηukn tibuur ya ciεn, u'mǎ rǎ taa ηε kǐ tǐ ηukn lipεkl ya ciεn wǎ rǎ pεkn ηε. <sup>59</sup> N tǎkeh ηε nε, ηa tǐ p̄en' ki gben' tibuur ya like la, ηa rǎ n̄ε len.»

## 13

*Lεbre mεn ni'tetem*

<sup>1</sup> U ya yo nε binib biba baa' ki lá tǎke' \*Yesu ki ye Galile yaab biba là te ki teh lituǎrl ki dienh Uwien, nε Pilat ku' bε. <sup>2</sup> Nε \*Yesu jiiin' bε ki ye: «Ni maaleh ki teh Galile ya nib nnǎ là yé bibiεrdεnb ki cεn' Galile ya nitǎb nε cεre' bi j̄ende' bε nnǎ-ǎw? <sup>3</sup> Na te nnǎ. N tǎkeh nε nε, na lεbre' ni'tetem

la, ni'ke mɔ li kpo nnɔ nɛ.» <sup>4</sup> \*Yesu tí len' ki ye: «Likpenkpenfɔfɔkrl là lu' ki ku' bijɛb piik nin biniin Silowe ni ma nnɔ, ni maaleh ki teh bi là teh ibiere ki cɛn' Yerusalem ya nitɔb ke nɛ-ɛɛ? <sup>5</sup> Na te nnɔ. N tɔkeh nɛ nɛ, na lèbre' ni'tetem la, ni'ke mɔ li kpo nnɔ nɛ.»

### *Busubu bùa ña lùonh ya kpenjenm*

<sup>6</sup> Nɛ ki pɔn' bɛ mikpenjenm ki ye: «Bukɛnkenbu buba nɛ là se ujɛ uba ya kpàabu ni. Ní tete nɛ u lá baa' wɔ ní liike bù lùon' bii bua lùon'-i? Nɛ ki laa' bua lùon'. <sup>7</sup> Nɛ u tɔke' u'tonsɔnl wà gu bukpaabu nnɔ ki ye: «Ibin ita sɔ n baa' ma ke ní pùɔ ikɛnken busubu buu bo la, ma lenh bonn. Gɛ bù, la cèrɛ bù ní ji ní li se ki teknh kitink ya sensenm fɛnm.» <sup>8</sup> Nɛ utonsɔnl nnɔ tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, dàan bù libinl liɛ nɔ, ní gbii bu'ñiɛl, kí nuun tiwɛnt ya bint kí tien bù. <sup>9</sup> N'ba la, libinl là we ní nɔ, bù li lùon. Bua lùon' la, á ji ní gɛ bù.» »

### *Yesu cèrɛ' upii uba faake' Saba ya daali*

<sup>10</sup> \*Saba uba ya daali nɛ \*Yesu te Sufmbɛ ya taanl ya duku kuba ni, ki wɔknh binib Uwien ya gbɛr. <sup>11</sup> Ki laa' upii uba mɔ te len, usɛnpol ñaake wɔ, ki tien' wɔ uwien ibin piik nin iniin, u bɔ ka freh ki yaareh. <sup>12</sup> \*Yesu laa' wɔ, ki yin' wɔ, nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «Upii, a laa' a'ba,» <sup>13</sup> ki taa' u'nuɔ ki paan' u'bo, nɛ u yaare' i ya tàan bo, ki cin' ki pèkeh Uwien.

<sup>14</sup> \*Yesu cèrɛ' upii nnɔ faake' \*Saba ya daali ma nnɔ nɛ litaanl ya duku nnɔ ya ciɛn ya benku ni ben' nɛ u tɔke' linigol nnɔ ki ye: «Ní ñmɔbe iwien iluob nɛ ní li sɔnh itùon. Ní li bàareh i ya wien nɛ u buuh nɛ, na yé \*Saba ya daali nɛ ní li bàareh u buuh nɛ.»

15 Ne Yonbdaan \*Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Ninbi iñuɔn ilele ya nibɛ, ni'ni ŋmɛ ŋa ñɛndeh u'ne bii u'ñuun \*Saba ya daali ki tĩ ñundeh? 16 Upii wuɔ yé \*Abraham ya yaabil ne, ne \*Satan cère' u bun ibin piik nin iniin ka ní fre kí yaare. Ma bi li cère wɔ ní faake \*Saba ya daali bii?» 17 \*Yesu len' nnɔ ma nnɔ ne ifɛ cuo' binib bà kɛ nieh nin wɔ miniem nnɔ. Ama linigol nnɔ kɛ ya yenm sɔnge' u tien' miyɔkm ya bont tà kɛ nnɔ bo.

*Mibim mà ñilke ya kpenjɛnm*

*(Matie 13:31-32; Mark 4:30-32)*

18 Nɛn saan ne \*Yesu ye: «Uwien ya bel naan ba? N li taa ba kí nenge lè? 19 Lĩ naan mibim mà bi yih mè mutaar uje uba taa' ki bule' u'kpáabu ni ne. Mĩ pɛn' ki kpére' ki tɔn' isigben, ne inuɔn tereh i'bo ki kɔh.»

*Kpɔnɔ ya ñɔke ya kpenjɛnm*

*(Matie 13:33)*

20 \*Yesu tí ye: «N tí li taa ba kí nenge Uwien ya bɛl-i? 21 Lĩ naan kpɔnɔ ya ñɔke wà upii uba bun' kpɔnɔyom mà dindin, ki taa' wù ki tien' len, kpɔnɔ nnɔ kɛ nuule' ne.»

*Ni li ñɛ bunañɔbu bùa kí kɔ*

*(Matie 7:13-14, 21-23)*

22 \*Yesu joh Yerusalem, ne ki ñeh iducencien nin iduwawaale ni ki wɔknh binib Uwien ya gbɛr. 23 Ne udaan uba niire' wɔ ki ye: «Yonbdaan, bà li ŋmɛre ŋa yebe ne-εε?» Ne \*Yesu tɔke' bɛ ki ye: 24 «Cère mɛn ni'nun n li mɔn ní ñɛ bunañɔbu bùa wiɛbe kí kɔ. N tɔkeh ne ne, kime binib bà yebe li nuunh bɛ ní ñɛ bù kí kɔ ka ní fre. 25 Uyo uba ududaan lá li fii kí pĩin bunañɔbu, ne ni juore' kí li se saali ki ñih

kunagenku ki teh: <Yonbdaan, piire te bunañobu.> U li tōke ne kí ye: <Ma ben ni yé nà bó yaab.> <sup>26</sup> Nen saan ne ni li lienh ki teh: <Tinbi nin sin ne là taakeh ki jinh ki ñuh. A là te ti'du ya senje ni ne ki wōknh binib Uwien ya gber.> <sup>27</sup> Ne wō ní tōke ne kí ye: <N tōkeh ne ne, jende men n'saan, ma ben ni yé nà bó yaab. Ninbi, ni'ke teh nà bre ne.> <sup>28</sup> Nen ne cère' bi li juon ne saali, ní li muoh ki ηmōnh inñgben uyo wà ni li lε \*Abraham nin \*Isaak nin Sakōb nin \*Uwien ya ñōbonsōknb ke te Uwien ya bel ni nnō. <sup>29</sup> Binib li ñε lenpuoli bó ní nin nintuoli bó ní nin ikεle ke ní kí lá kèle kí ji tijier Uwien ya bel ni. <sup>30</sup> Nnō ne bà paan' puoli ya biba lá li liere usen. Bà mō liere' usen ya biba lá li paan puoli.»

*Yesu kpiendeh Yerusalem bo  
(Matie 23:37-39)*

<sup>31</sup> U ya yo ne \*Farisienmbe biba nekn' \*Yesu ki tōke' wō ki ye: «Siere libùol liε kí li joh, kime Herod yíe wō ní ku ηε ne.» <sup>32</sup> Ne \*Yesu tōke' be kí ye: «Li joh men kí tī tōke u ya tiibe ki ye: <Dinnō n ηuoh isenpol binib saan, ki cèreh biwienb faakreh, ki tí li wun tien nnō wenli mō, ne n'tuonl ní gben wienta daali.> <sup>33</sup> Ama n li cuon dinnō nin wenli nin daalibó ne kí baa Yerusalem, kime na kpe \*Uwien ya ñōbonsōknl ní kpo niba saan, ki kende' Yerusalem ni.»

<sup>34</sup> Ne ki ye: «Yerusalem, Yerusalem, a kuuleh \*Uwien ya ñōbonsōknb, ki yèkreh u sōnh binib bà a'saan nnō iten ki kuuleh be. Uyo ke n là yíe ní taan a'nib n'ba saan ten ukuoñō taakeh u'bumu u'fiεbe ni ma bo, ne ba tuo'. <sup>35</sup> Liike men Uwien seln' ne ni'kōnkuōn ma. N tōkeh ne ne, na ji li lε nni, kí tī baa uyo wà ni li len kí ye: <Uwien ya mōnm ní li te wà we ní Yonbdaan ya yel bo nnō bo.> »

## 14

### *Yesu cère' uwiɛn uba faake' Saba ya daali*

<sup>1</sup> \*Saba uba ya daali nɛ \*Yesu jon' \*Farisiɛnmbɛ ya ciɛn uba den wɔ́ n̄ t̄i ji tijier, nɛ binib bà te ni'saan nnɔ́ sieke wɔ́. <sup>2</sup> Ujɛ uba mɔ́ te ni'saan ki se \*Yesu ya nun bó u'gbɛnɛnt cɔ́ncuɔ́n', <sup>3</sup> nɛ \*Yesu ni-ire' bà bɛn \*yiko mɔ́nmɔ́nm nnɔ́ nin \*Farisiɛnmbɛ ki ye: «Unil ɲmɔ́be usɛn wɔ́ n̄ buu biwiɛnb \*Saba ya daali bii wa ɲmɔ́be?» <sup>4</sup> Bi ɲmin, nɛ \*Yesu mɛ' ujɛ nnɔ́ ki cère' u faake', nɛ u cèbe' wɔ́ u bure'. <sup>5</sup> Nɛ u niire' bɛ ki ye: «Ni'ni ɲmɛ ya buk bii u'nɛ lu' liɲunbunl ni \*Saba ya daali la, wa n̄ n̄ɛn wɔ́ i ya tàan bo?» <sup>6</sup> Nɛ ba fre' ki jiin' wɔ́ u'niire nnɔ́.

### *Yesu tɔ́keh binib ukànkàan ya gbɛr*

<sup>7</sup> \*Yesu laa' bi yin' binib bà tijier ya jim nnɔ́ gɛ̀ndeh binikpɛkpiɛkb ya kànkàan ki kaah, nɛ u pɔ́n' bɛ mikpɛnɛnm ki ye: <sup>8</sup> «Unil yin' ɲɛ upiikuɔ́n ya jier ya jim la, la jo kí t̄i kèle binikpɛkpiɛkb ya kànkàan. Nba la, u yin' uba mɔ́ u cɛn' ɲɛ u'mɔ́ n̄ lá baa n̄, <sup>9</sup> nɛ wà yin' ni'kɛ bile nnɔ́ n̄ baa kí lá tɔ́ke ɲɛ kí ye: «Cère ujɛ wuɔ́ n̄ kèle a kɛ nà saan nɔ́.» Nɛ a fii kí t̄i kèle puoli bó nin ifɛ. <sup>10</sup> Nɛn bo, unil yin' ɲɛ tijier ya jim la, jo kí t̄i kèle puoli bó, ɲɔ́ wà yin' ɲɛ nnɔ́ lá baa' la, wɔ́ n̄ tɔ́ke ɲɛ kí ye: «N'jɔ́, dɛn inun bó n̄.» Nɛn saan nɛ n̄ li yé a'bo ukpiɛke sin nin bà kɛ jinh tijier nnɔ́ ya nun bó. <sup>11</sup> Kimɛ wà kɛ kpiɛkreh u'ba la, Uwien li yuɔ́n wɔ́. Wà kɛ jiindeh u'ba tingi la, Uwien li kpiɛke wɔ́.»

<sup>12</sup> Nɛ \*Yesu tɔ́ke' wà yin' wɔ́ tijier ya jim nnɔ́ ki ye: «A ye á yin binib tijier ya jim la, la yin a'jɔ́tieb, ki la yin a'ninjieb, ki la yin a kpi nin bà, ki la yin a'kɔ́nkuɔ́nlieb bà yé bifàadɛnb, kimɛ bi'mɔ́ li fre kí

yin ηε á ji kí jiin. <sup>13</sup> Ama a ye á yin binib tijier ya jim la, yin bijiinb nin itejenb nin iwàb nin ijùòn. <sup>14</sup> Uwien ya m̀onm li te a'bo, kimε ben ηa ηm̀obe niba bε rí jiin ηε. Uwien nε li su ηε uyo wà u li c̀ere binim̀ònb rí m̀ekre bitenkpiib ni nnò.»

*Tipiikùanjier ya kpεnjεnm  
(Matie 22:1-10)*

<sup>15</sup> Ẁon nin binib bà jinh tijier nnò ya uba cii' u len' ma bo nε ki t̀ake' ẁo ki ye: «Bà li ji tijier Uwien ya bel ni nnò, Uwien ya m̀onm te bi'bo.» <sup>16</sup> Nε \*Yesu t̀ake' ẁo ki ye: «Ujε uba nε là tien' tijier tù yebe, ki yin' binib ligol bε rí baa kí lá ji. <sup>17</sup> Tijier nnò ya jijiyò baa' nε u s̀on' u' tons̀onl u ǹon' ki t̀ake' bε kí ye bε rí den bi bonde' ni'kε ki gben'-a. <sup>18</sup> Nε bi'kε ỳe', a li ye bi kpaan' iyε nε. Ukpiek ye: «Tien' nni kafala, ma rí fre kí baa, kimε n de' bukpaabu nε ki ỳe rí jo kí t̀i liike bù.» <sup>19</sup> Utò ye: «Tien' nni kafala, ma rí fre kí baa, kimε n de' inajε piik nε ki ỳe rí jo kí t̀i ẁokn ỳe.» <sup>20</sup> Utò m̀o ye: «N laan kùon' upii s̀o, nεn bo nε ma rí fre kí baa.» <sup>21</sup> Nε utons̀onl nnò liebe' u' c̀enbaa saan, ki t̀i t̀ake' ẁo bi'kε len' ma bo. Nεn saan nε u' c̀enbaa nnò ya benku ni ben', nε u t̀ake' u' tons̀onl nnò ki ye: «Jo tontonm isenjε nin musenbumu ni, kí t̀i taa ní bijiinb nin itejenb nin ijùòn nin iwàb, bε rí baa kí lá ji.» <sup>22</sup> Nε utons̀onl nnò liebe' ní ki lá t̀ake' u' c̀enbaa ki ye: «C̀enbaa, n tien' a ye ma nnò, ama mifεnm biε ki s̀ien'.» <sup>23</sup> Nε u' c̀enbaa t̀ake' ẁo ki ye: «Nnò la, jo isen ni nin ikpaan ni, kí t̀i cékn binib bε rí baa ηò n' den rí gbe. <sup>24</sup> N t̀akeh nε nε, binib bà n là kpiε' ki yin' bε nnò uba m̀onon ηa rí lèn n'jier.» »

*Dàan m̀en tibont kε kí paan Yesu bo  
(Matie 10:37-38)*

25 \*Yesu joh ma nnɔ nɛ binib pɛ u'bo ki yɛbe. U jiɛbe' ki liike' bɛ, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: 26 «Unil baa' wɔ rɪ paan n'bo, ka yie nni ki cɛn' u'naa nin u'baa nin u'po nin u'bumu nin u'ninjieɓ nin u'ninsieɓ nin u'miel mɔnɔn la, wa kpe wɔ rɪ li yɛ n'panpaanke. 27 Unil wà ke ɲa yuunh u'dɔpɔnpɔn ki bukeh ki paakeh n'bo la, wa rɪ fre kí li yɛ n'panpaanke. 28 Ni'ni ɲmɛ nɛ yie wɔ rɪ mɛ kuduku la, wa rɪ kpiɛ kí kɛle kí bù kí liike u'like li baa bii ya rɪ baa? 29 Wà tien' nnɔ ɲɔ ki pu' kuduku nnɔ ka fre' ki mɛn' ki faa' kù la, binib bà ke li lɛ kuduku nnɔ li lè wɔ nɛ, 30 kí len kí ye: «Liike mɛn udaan wuɔ cin' ki mɛh kuduku nɛ ka fre' ki faa' kù.» 31 U lɛ bɛr ba nɛ ɲmɔbe sojambɛ itur piik ki yie wɔ rɪ jo kí tɪ jɛke' ubertɔ wà ɲmɔbe sojambɛ itur pile, ɲɔ ka rɪ kpiɛ kí kɛle kí maale kí liike, u li fre kí taa u'sojambɛ itur piik nnɔ kí tuobe ubertɔ wà ɲmɔbe sojambɛ itur pile nnɔ bii wa rɪ fre? 32 U laa' wa rɪ fre la, wɔn nnɔ laan te fɔkm ma nnɔ, u li sɔn ucɛndɛnduol nɛ wɔ rɪ cɛnde wɔ usɛn ni kí tɔke wɔ kí ye wɔ rɪ cɛre bɛ rɪ gben tigber nnɔ. 33 Nnɔ nɛ ni'ni wà ke ɲa dɔan' u ɲmɔbe nà ke la, wa rɪ fre kí li yɛ n'panpaanke.»

*Miyaam ya kpeɲɛnm*

*(Matie 5:13; Mark 9:50)*

34 «Miyaam yɛ nibonn nà mɔn nɛ. Ama mɪ saa' ka ji ɲmɛ la, niba ɲa te kí ji rɪ fre kí ɲmaake mè. 35 Mɪ li juore fɛnm nɛ, ma ji li ɲmɔbe tuonl. Bi li taa mè kí wule nɛ. Wà ɲmɔbe litubl la, wɔ rɪ cii.»

## 15

*Upe wà bole' ya kpeɲɛnm*

*(Matie 18:12-14)*



<sup>1</sup> Bilɛnpotekb nin bibiɛrdɛntɔb kɛ nɛkndeh \*Yesu saan bɛ rí cenge u'gbɛr. <sup>2</sup> Nɛ \*Farisiɛnmbɛ nin Yiko ya wɔnwɔknb bunbeh u'bo ki teh: «Ujɛ wuɔ teknh bibiɛrdɛnb nɛ ki taakeh ki jinh nin bɛ.»

<sup>3</sup> Nɛn saan nɛ \*Yesu pɔn' bɛ mikpɛnjɛnm ki ye: <sup>4</sup> «Ni'ni ɲmɛ ɲmɔbe ipɛ kobk ɲɔ uba bole' la, wa rí cɛrɛ ipɛ piwɛ nin iwɛ yà sɛn' nnɔ kumuɔku ni, kí jo kí tí nuun wà bole' nnɔ haali kí tí lɛ wɔ? <sup>5</sup> U tí laa' wɔ la, u'yɛnm li sɔngɛ nɛ wɔ rí yuure wɔ kí buke. <sup>6</sup> U tí baa' iden la, u li yin u'jɔtieb nin u'kɔnkuɔnlieb, kí tɔkɛ bɛ kí ye: «Cɛrɛ mɛn tí li poknh, kimɛ n laa' n'pɛ wà là bole' nnɔ.» <sup>7</sup> Nnɔ nɛ n tɔkɛh nɛ, ubiɛrdaan uba mɔnɔn lɛbrɛ' u'tetɛm la, Uwien ya yɛnm li sɔngɛ u'bo kí cɛn binib piwɛ nin biwɛ bà cuube ka ɲmɔbe bɛ rí lɛbrɛ bi'tetɛm nnɔ bo.»

### *Bulikbu bùa bole' ya kpɛnjɛnm*

<sup>8</sup> «U lɛ pii ba ɲmɔbe milikbim piik ɲɔ miba bole' la, wa rí sɛ lifrl, kí ɲɛrɛ kuduku, kí tùrɛ kí nuun kí tí lɛ mɛ? <sup>9</sup> U tí laa' mɛ la, u li yin u'jɔtieb nin u'kɔnkuɔnlieb kí tɔkɛ bɛ kí ye: «Cɛrɛ mɛn tí li poknh, kimɛ n laa' n'likbu bùa là bole' nnɔ.» <sup>10</sup> Nnɔ nɛ n tɔkɛh nɛ, ubiɛrdaan uba mɔnɔn lɛbrɛ' u'tetɛm la, Uwien ya tondb li pokn u'bo.»

### *Kibuk kà gaare' ya kpɛnjɛnm*

<sup>11</sup> \*Yesu tí ye: «Ujɛ uba nɛ là te ki ɲmɔbe bijiɛb bile. <sup>12</sup> Nɛ uwaal tɔkɛ' u'baa ki ye: «N'Baa, gbiire a'faal kí taa n lá li ji nà bó kí de nni.» Nɛ u'baa gbiire' u'faal ki de' bi'kɛ bi ya bó. <sup>13</sup> Na wuɔkɛ', nɛ uwaal nnɔ taan' u'faal kɛ, ki bure' fɔnfɔkm udu uba bó, kí tí te ni'bó ki teh fɛnfɛnm, kí ɲɛndɛ' u'faal kɛ. <sup>14</sup> U tí ɲɛndɛ' ni'kɛ ki gben', nɛ mikɔnciɛnm miba lu' udu nnɔ ni. U ya yo nɛ tijiint kɔn' wɔ. <sup>15</sup> Nɛn saan nɛ

u jon' udu nnə ya jε uba saan wə rí taa wə lituonl, nε ujε nnə jon' wə u'kpàabó u tĩ gu fangambε. <sup>16</sup> U yíe wə rí ji fangambε nnə ya jier mənən, ama uba ηa dienh wə tù. <sup>17</sup> Nε u maale' u'yεnm ni ki ye: «N'baa ya tonsənb kε jinh ki gbieh nε, nε mikònm benh mè rí ku min niε saan. <sup>18</sup> N li fii kí liεbe n'baa bó, kí tĩ təke wə kí ye: «N'Baa, n bii' Uwien, ki bii' a'mə. <sup>19</sup> Ma ji kpε á yin nni a'bije. Li teh nni ten n yé a'tonsənb ya uba nε.» > <sup>20</sup> Nε ki fii' ki liεbeh u'baa bó.

«U tĩ tuo iden, ki laan biε ki te fəkm, nε u'baa laa' wə, nĩ cuo' wə micεcεkm, nε u sən' ki tuobe' wə usen bó, ki ləkn' wə. <sup>21</sup> Nε u'bije təke' wə ki ye: «N'baa, n bii' Uwien, ki bii' a'mə. Ma ji kpε á yin nni a'bije.» <sup>22</sup> Ama u'baa təke' u'tonsənb ki ye: «Taa mən liliεrmənmənl ní tonm kí lá goln wə, kí piln wə mifflim, kí cεkn wə itacaan, <sup>23</sup> kí taa ní unafanfaan wə gbenge, kí lá kòre, tí jele kunacenku. <sup>24</sup> Kime n là maaleh ki teh n'bije wuə nə kpo' nε, jaan u fuobe. U là bole' nε, nε n piire' wə.» Nε bi cin' ki jeleh kunacenku.

<sup>25</sup> «U ya yo ki laa' u'bije ucien te ukpàabó nε. U ñen' ukpàabó ní ki lá tuo iden, nε ki cii' inacenjel-gangaan nin kujaanku bó. <sup>26</sup> Nε u yin' bitonsənb ya uba, ki niire' wə nà tien'. <sup>27</sup> Nε u təke' wə ki ye: «A'waakε nε liεbe' ní. U liεbe' ní nin laanfíe ma nnə, nε a'baa cère' bi kòre' unafanfaan wə gbenge.» <sup>28</sup> U cii' nnə ma nnə nε u'benku ni ben', u jε' ka kən', nε u'baa ñen' ki gbáan' wə. <sup>29</sup> Nε u təke' u'baa ki ye: «Liike, n sən h ηε itùon ibin ibin nε, ka yíe' a'ñəbu bó fiebu, ama ηa de' nni wəbuk mənən, min nin n'jətieb rí jele kunacenku. <sup>30</sup> Ama a'bije wuə, wən là paan' ijenkpend bo nε, ki tĩ ñende' a'faal ki lá

liεbe' ní, nε a kòre' wə unafanfaan wà gbenge-a!›  
 31 Nε u'baa jiin' wə ki ye: ‹N'bukε, sin te n'saan uyo  
 κε nε. Sin nε si n ηməbe tibont tà κε. 32 A'waake  
 wəñ, n là maaleh ki teh u kpo' nε, jaan u fuobe. U  
 là bole' nε, nε n piire' wə. Nεn bo nε nǐ kpε tí jele  
 kunacenku kí pokn.› »

## 16

### *Utonsənl wà ηməbe miyεnfuom*

1 \*Yesu təke' u'panpaankaab ki ye: ‹Ufàadaan  
 uba nε là te ki ηməbe utonsənl uba u likeh u'bont  
 κε. Bi linde' u'puoli bó ki lá təke' u'cənbəa ki ye  
 u ñəndeh u'faal nε. 2 Nε u'cənbəa yin' wə ki lá  
 niire' wə ki ye: ‹N ciih bi lienh a'bo bε ya gber  
 sə? Wuəñ nni a tentien' n'bont ma bo, kimε ηa ji  
 li yé n'tonsənl.› 3 Nε utonsənl nnə maale' u'yεnm  
 ni ki ye: ‹N'cənbəa li ñεn nni lituonl ni ma, n  
 li tien mila? Ma ηməbe tuəm rí ko kpàar-a! Ki  
 ye n li mieh mə la, nǐ ηməbe nni ifε nε. 4 Tə, n  
 bεn n li tien ma ηə n'cənbəa ñεn' nni lituonl ni  
 la, biba rí teke nni bi'den.› 5 Nε ki yih bà ηməbe  
 u'cənbəa ya fənl nnə uba uba, nε ki niire' ukpiεk  
 ki ye: ‹A ηməbe n'cənbəa ya fənl inε?› 6 Nε u ye:  
 ‹Mikpəm tikucinwawaart\* kobk.› Nε u təke' wə ki  
 ye: ‹Taa a'fənl ya gbənkú ní kí kəle tonm, kí kele  
 tikucinwawaart piñun.› 7 Nε ki niire' utə ki ye: ‹Sin,  
 a'mə ηməbe u'fənl inε?› Nε u ye: ‹Iji tibətəcenciεnt†  
 kobk.› Nε u təke' u'mə ki ye: ‹Taa a'fənl ya gbənkú  
 kí kele tibətəcenciεnt piniin.› 8 Utonsənl wà ηa

\* **16:6** Bi yih tikucinwawaart nnə nε bat. Kuba li fre kí teke ten litr  
 pita nin uluob. † **16:7** Bi yih tibətəcenciεnt nnə nε Kəɾ. Kuba li  
 fre kí teke ten litr kobiita nin piluob.

ημῶβε γβἔμῶντ nnῶ ya cɛnbaa cii' nnῶ ma nnῶ, nɛ ki pɛkɛ' wᵔ ki ye u ημῶβε miyɛnfuom nɛ ki tien' nnῶ. Kimɛ uηɛndun wuu ya nib ημῶβε miyɛnfuom bi'tᵔb bo ki cɛn' bā yé Uwien yaab.

<sup>9</sup> «N tᵔkeh nɛ nɛ, ní li taah uηɛndun wuu ni ya faal là lɛreh binib, ki coh binib kujᵔtieku, ηᵔ lí lá gben' la, Uwien ní teke nɛ u'den yà tuu ki te ni. <sup>10</sup> Wà yé unimᵔn nibonwawaann ni la, u li yé unimᵔn nɛ niboncɛnciɛnn mᵔ ni. Wà ηa yé nimᵔn bonwawaann ni la, wa ní li yé nimᵔn boncɛnciɛnn mᵔ ni. <sup>11</sup> Na yé nimᵔnb uηɛndun wuu ya faal ni la, ηmɛ ji li de nɛ lifaamᵔnl-i? <sup>12</sup> Na likeh utᵔ ya bont mᵔnmᵔnm la, ηmɛ ji li de nɛ ni'yaar-i?

<sup>13</sup> «Utonsᵔnl uba ηa ní fre kí li pɛ cɛnbaambe bile bo. U li nɛn uba nɛ, kí li yíe utᵔ. U li se uba ya ciɛk bó nɛ, kí li likeh utᵔ fɛnm. Na ní fre kí li pɛ Uwien bo ki liɛbe' ki pɛ ilike mᵔ bo.»

*Yesu len' tigbetᵔr tᵔyɛbe*

*(Matie 11:12-13; 5:31-32; Mark 10:11-12)*

<sup>14</sup> \*Farisiɛnmbɛ cii' \*Yesu len' tigbɛr tà kɛ nnῶ nɛ ki leh wᵔ, kimɛ bi yíe ilike ki gbien'. <sup>15</sup> Nɛ u tᵔke' bɛ ki ye: «Ninbi, ni yé binib bā yih ni'ba binimᵔnb nɛ binib ya nun bó, ama Uwien bɛn ni'fɛl ni te ma bo, kimɛ binib likeh nà tɛn ní yé nibonmᵔnn la, ní yé fɛnm nɛ Uwien ya nun bó.

<sup>16</sup> «Uwien de' Moyis \*yiko wà nnῶ, binib là pɛ wᵔn nin \*Uwien ya nᵔbonsᵔknb ya gbɛr bo nɛ ki tᵔ baa' San ya yo. Kí nɛ u ya yo nɛ bi tᵔke' binib Uwien ya bɛl ya γβɛmᵔnmᵔnt, nɛ unil kɛ mᵔh ki nuunh wᵔ ní kᵔ li'ni nin ufaa. <sup>17</sup> Nin nɛn kɛ ηᵔ ní faa nin Yiko ya γβɛyᵔyᵔl liba mᵔnᵔn ní juore fɛnm ki cɛn' kutaaku nin kitink ya gbenm.

18 «Uje wà ke wiε' u'po ki tí kuɔn' upiitɔ la, u tien' linaŋmaal ne. Upii ya ce wiε' wɔ, ujetɔ kuɔn' wɔ la, uje nnɔ mɔ tien' linaŋmaal ne.»

*Ufàadaan uba nin Lasaar ya gber*

19 «Ufàadaan uba ne là te, ki guoh tiwɛnmɔnmɔnt tà ŋmɔbe kudaaku, ki teh tinacent idaan ke, ki jinh nà ŋme, ki poknh. 20 Ucecekdaan uba mɔ là dɔ ufàadaan nnɔ ya nañɔjebu saan inel yèyèke' wɔ ni'ke saan, bi yih wɔ Lasaar. 21 U yíe wɔ ní ji ijieyɔyɔl yà ñeh ufàadaan nnɔ ya tebl bo ki luh nnɔ mɔnɔn ka ní le. Isengbele ne bàareh ki lá liereh u'nel nnɔ. 22 Ní tete ne ucecekdaan nnɔ lá kpo'. Ne Uwien ya tondb baa' ki lá yuure' wɔ ki don' paaki bó \*Abraham saan. Ufàadaan nnɔ mɔ lá kpo', ne bi sube' wɔ. 23 U te kutenkpiiku ni ki jèndeh, ne ki lá yaare' ki laa' \*Abraham fɔnfɔkm, ki laa' Lasaar mɔ te u'saan. 24 Ne u wuure' ki ye: «N'baa \*Abraham, muɔ nni micεεkm, kí sɔn Lasaar wɔ ní tí taa u'nɔbijom, kí tuun miñunm ni kí lá sèkn n'lɛnl, kime n jèndeh umu wuu ni ki gbiekeh ne.» 25 Ne \*Abraham tɔke' wɔ ki ye: «N'bukε, tiere kí ye a là fuobe ma nnɔ, a là te liwiel ni ne, ne Lasaar te ijend ni. Fɛnfennɔ Lasaar ji te uyensɔnge ni ne niε saan, ne sin te ijend ni. 26 Nitɔnn mɔ si: kubùoku kùà ñɔ ka ŋmɔbe biεn ne te tinbi nin ninbi ya siik ni, ŋɔ unil yíe wɔ ní ñε ti'saan kí jo ni'bó la, u la fre, uba mɔ ŋa ní fre kí ñε ni'saan kí baa ti'bùol.» 27 Ne ufàadaan nnɔ tɔke' \*Abraham ki ye: «Wee, n'baa, ní te nnɔ la, n gbáanh ŋε ne, sɔn Lasaar wɔ ní jo n'baa den 28 kime n'ninjieb biñun sien' ni'bó. Wɔ ní tí gbiere be, ŋɔ bi la baa niε saan, ki mɔ ní lá li jèndeh.» 29 Ne \*Abraham tɔke'

wɔ ki ye: «Bi ηmɔbe Uwien de' Moyis \*yiko wà nnɔ nin \*Uwien ya ñɔbonsɔknɔ ya gbɛr. Bɛ rí li pɛ \*yiko nnɔ bo, kí li cengeh tigbɛr nnɔ teh bà.»  
<sup>30</sup> Nɛ u ye: «N'baa \*Abraham, na te nnɔ, ba rí cii, ama unil ñɛn' kutɛnkpiiku ni ki jon' bi'saan la, bi li lèbre bi'tetem.»  
<sup>31</sup> Nɛ \*Abraham tɔke' wɔ ki ye: «Ba paan' Uwien de' Moyis \*yiko wà nnɔ bo, ka cenge' \*Uwien ya ñɔbonsɔknɔ ya gbɛr la, unil mɛkre' bitɛnkpiib ni mɔnɔn la, ba rí tuo kí lèbre bi'tetem.» »

## 17

### *La cère uba rí tùre Uwien ya sɛn (Matie 18:6-7, 21-22; Mark 9:42)*

<sup>1</sup> \*Yesu tɔke' u'panpaankaab ki ye: «Nà li cère binib rí tùre Uwien ya sɛn ηa lí li lúo, ama wà li cère utɔ rí tùre nnɔ, ñí bre u'bo. <sup>2</sup> Bi bi taa' linɛciɛnɔl ki jɔn' u'tule ni, ki ture' wɔ ki wiɛ' miñunciɛnm ni la, ñí bi li tu u'bo, nin wɔ rí cère ibaan yiɛ ya uba rí tùre Uwien ya sɛn. <sup>3</sup> Nɛn bo, li bɛn mɛn.

A'tɔ bii' ηɛ la, wuɔn wɔ u'biil. U tuo' ki ye u bii' la, á fère wɔ. <sup>4</sup> U bii' ηɛ uwien uba bolm milole, ki baa' a'saan bolm milole ki tɔke' ki ye u bii' ηɛ la, á fère wɔ.»

### *Mitekjim ya gbɛr (Matie 17:19-20)*

<sup>5</sup> Nɛ u'tondb tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, cère ti'tekjim rí yɛbre kí pukn.»  
<sup>6</sup> Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Ni bi ηmɔbe mitekjim mǐ waa tɛn kusiiku kùà bi yih kù mutaar nnɔ ya bim mɔnɔn la, ni bi li tɔke busubu buu kí ye bù rí ηɛbe bu'ba kí tǐ caan miñunciɛnm ni, nɛ bù rí tuo ni'ñɔbu bó.»

*Utonsɔnl bi li sɔnh ma bo u'cɛnbaa ya bɔ̀l*

<sup>7</sup> «Ni'ni ηme ηmɔbe utons�ɔnl u koh wɔ bukpaabu bii u kpaah wɔ tiwent, ki ñen' ni'bó ní la, u li tɔke wɔ kí ye: «Den tonm kí lá ji?» <sup>8</sup> Na te nnɔ. U li tɔke wɔ kí ye: «Lèbre a'kpɛlcɛr, kí tien tijier, kí taa kí lá sien nni ní ji kí ñu kí tì gben kí yaan a'mɔ ní ji kí ñu.» <sup>9</sup> Utonsɔnl tien' u'cɛnbaa ye wɔ ní tien ná la, u li de wɔ faala-aa? <sup>10</sup> Ni'mɔ yaam te nnɔ nɛ. Ni tien' Uwien ye ní tien ná kɛ la, ní tɔke kí ye: «Ti yé bitonsɔnb bà ηa nuunh bɛ ní pèke te nɛ, ti tien' ti bi li tien ná nɛ.» »

*Yesu cèrè' ijend piik lùore'*

<sup>11</sup> \*Yesu joh Yerusalem ma nnɔ, nɛ ki ñen' Samari nin Galile ya tinbien. <sup>12</sup> U tì kɔh udu uba ni uyo wà nnɔ, nɛ ijend piik tobreh wɔ usɛn bó, ki te fɔnfɔkm, <sup>13</sup> ki lienh ufaa bo ki teh: «Cɛnbaa Yesu, muɔ tɛ micɛcɛkm.» <sup>14</sup> \*Yesu laa' yè nɛ ki tɔke' yè ki ye: «Li joh mɛn bitɔtuɔrkaab saan bɛ ní tì fiin nɛ.»

I joh ma nnɔ nɛ ki lùore'. <sup>15</sup> Bi'ni uba laa' u lùore' ma nnɔ, nɛ ki liebe' ní ki lá pèkeh Uwien ufaa bo, <sup>16</sup> nɛ ki gbaan' \*Yesu ya nintuɔli, ki faare' wɔ. Ujɛ bugbɛn yé Samari ya nil nɛ. <sup>17</sup> Nɛn saan nɛ \*Yesu ye: «Ijend piik nnɔ kɛ ηa lùore' bi? Biwɛ nnɔ nín te lɛ saan-i? <sup>18</sup> Ucaan wuɔ baba ηa ní la, bi'ni uba mɔnɔn ηa maale' wɔ ní liebe ní kí kpɛke Uwien-a!» <sup>19</sup> Nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «Fii, kí li joh, a'tekjim nɛ ηmien' ηɛ.»

*Uwien ya bɛl li baa ní*

*(Matie 24:23-28, 37-41)*

<sup>20</sup> \*Farisienmbɛ niire' \*Yesu ki ye: «Uwien ya bɛl li baa ní u lɛ yo ba?» Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Uwien ya bɛl ya baam ηa yé bonn ná binib lɛnh nè. <sup>21</sup> Ba ní

ye: «Liike men li te nie saan bii li te nie bó.» Kime Uwien ya bel te ni'ni ne.»

<sup>22</sup> Ne ki take' u'panpaankaab ki ye: «Uyo uba we ní, ni'nun li món ní tien Unil ya Bijε saan liwentunl liba mənən, ka rí ε wə. <sup>23</sup> Bi li take ne kí ye: «Liike men, u te nie bó,» bii «U te nie saan.» La jo men, ki la jekbeh. <sup>24</sup> Kime utemεknde ñeh kutaaku ya kele uba, ki muəreh ki tí baareh ukeltə ma bo nnə, Unil ya Bijε yaam mə li te nnə ne lidaali là u li baa ní nnə. <sup>25</sup> Ama nĩ kpε wə rí ji ijend kí gbien ne. Fεnfεnnə ya nib li wiε u'gber ne kí yaan tibont nnə ke rí tien. <sup>26</sup> Nĩ là te ma bo Nowe ya yo nnə, Unil ya Bijε ya babaayo mə lá li te nnə ne. <sup>27</sup> Binib là jinh ne ki ñuh, bijeb kuəndeh bipiib, bipiib mə kunh ticε, ki tí baa' lidaali là Nowe kən' buñercienbu, ne miwuəm kən' ki jin' bi'ke. <sup>28</sup> Bii nĩ li te ten nĩ là te ma bo Lət ya yo ne. Binib là jinh ne ki ñuh, ki teh ukpenkpende, ki koh tikpàar, ki meh tidur. <sup>29</sup> Ama lidaali là Lət ñen' Sodəm ya du ni nnə, ne umu nin mitεnñəkjiem ñen' paaki bó ní utaa yaam ki lá ku' bi'ke. <sup>30</sup> Lidaali là Unil ya Bijε lá li puə ni'bó ní nnə, nĩ li te nnə ne.

<sup>31</sup> «U ya yo wà te kudulekaaku ya paaki, u'went te kuduku ni la, u la jiire kí kə kí taa tù. Wà mə te ikpàan bó la, u la liebe kí kun. <sup>32</sup> Tιεre men Lət ya po bó. <sup>33</sup> Wà nuunh wə rí fie u'miel la, wən ne li kpo kí juore fεnm. Wà li tuo kí kpo min bo nnə, wən ne li ε limiel. <sup>34</sup> N takeh ne ne, ni'daali ya ñnku, binib bile li də gado uba bo, be rí taa uba kí dāan utə. <sup>35</sup> Bipiib bile li ε ki nāanh unεgən uba bo, be rí taa uba kí dāan utə. <sup>36</sup> [Bijeb bile li te bukpaabu ni, be rí taa uba kí dāan utə.]\*»

\* **17:36** Bi kpie' ki kele' tigbont tà nnə ya tuba ni migbiirm 36 ña te tu'ni.



<sup>37</sup> Nε u'panpaankaab niire' wə ki ye: «Yonbdaan, nĩ li tien lε saan-i?» Nε u təke' bε ki ye: «Liwenkpil te nà saan la, inenyobl taakeh nεn nε.»

## 18

### *Ukpopii uba nin tibuur ya nil uba ya gber*

<sup>1</sup> Nε \*Yesu pən' bε mikpenjenm, wə rí wuən bε kí ye nĩ mən bε rí li kàareh uyo kε nε, ki la cère bi'gbenent rí ηende. <sup>2</sup> U təke' ki ye: «Tibuur ya nil uba nε là te udu uba ni, ka fenge Wien, ka boh nib. <sup>3</sup> Ukpopii uba mə là te udu nnə ni, ki bàareh u'saan, ki təkeh wə ki teh: «Liike min nin n'ennend ya gber tuu kí kun nni imən.» <sup>4</sup> U tuu ki yienh nĩ tí wuəke', nε u maale' u'yεnm ni ki ye: «Nin ma fenge Wien, ka boh nib ma kε nnə, <sup>5</sup> n li kun wə imən nε, kimε u gbien' nni uyεnηaabe nε. Ma kun' wə mən la, u li tuu ki bàareh nε n'yεnm rí tí ñε n'ba ni.» »

<sup>6</sup> \*Yesu tí təke' u'panpaankaab ki ye: «Ni cii' tibuur ya nil wà ηa buh buur tu'donbó nnə len' ma bo-a! <sup>7</sup> Uwien nε ηa ji li kun u'nigendkaab bà muəh ki yih wə ñənkun nin wien ni nnə imən-ii? U li taande-ee? <sup>8</sup> N təkeh nε nε, u li kun bε imən na rí taande. Ama Unil ya Bijε lá li baa ní uyo wà nnə, u li biε kí lε binib ηməbe mitekjim kitink kiε bo-oo?»

### *Farisien uba nin ulenpotekl uba ya gber*

<sup>9</sup> \*Yesu tí pən' mikpenjenm wə rí wuən binib bà maaleh ki teh bi cuube ki yindeh binitəb nnə. <sup>10</sup> U ye: «Bijεb bile nε don' Uwien ya duku bó, bε rí tí kàare. Uba yé Farisien, nε utə yé ulenpotekl. <sup>11</sup> Farisien nnə se nε ki kàareh u'yεnm ni ki teh: «Uwien, n faareh ηε nin ma te tən binitəb te ma nnə bo. Ma suh, ka teh nà bre, ka teh nanmaal,

ka te tɛn ulɛnpotekl wuɔ nɔ. <sup>12</sup> N lùoh buñɔbu bolm mile nɛ iwien ilole ni. N lɛnh nà kɛ nnɔ, n gbiinh nè bolm piik nɛ, ki taah miba ki dienh ɲɛ. <sup>13</sup> Ama ulɛnpotekl nnɔ, wɔn se fɔnfɔkm nɛ, ka kaabe wɔ ɾi yaare kí liike paaki bó mɔnɔn, ki gbiknh liyul ki teh: «O, Uwien muɔ min ubiɛrdaan micɛɛkm.» <sup>14</sup> N tɔkeh nɛ nɛ, Uwien bù' ulɛnpotekl nnɔ nɛ ugbɛmɔndaan, u kun', nà yé Farisiɛn nnɔ, kime wà kɛ kpiɛkreh u'ba la, Uwien li yuɔn wɔ nɛ. Wà kɛ jiindeh u'ba tingi la, Uwien li kpiɛke wɔ nɛ.»

### *Yesu nin mucɛnfɛndmu*

*(Matie 19:13-15; Mark 10:13-16)*

<sup>15</sup> Binib tukeh mucɛnfɛndmu ki bàareh \*Yesu saan ɲɔ wɔ ɾi taa u'nuɔ kí mɛ mù. U'panpaankaab laa' nnɔ ma nnɔ, nɛ ki kɔnh nin bɛ. <sup>16</sup> Ama \*Yesu cère' bi taa' mù ki baa' u'saan, nɛ u ye: «Cère mɛn mubuwwaamu mù ɾi li bàareh n'saan. La piendeh mù mɛn, kime binib bà te tɛn mubumu nɛ si Uwien ya bɛl. <sup>17</sup> N tɔkeh nɛ imɔn nɛ, wà kɛ ɲa teke' Uwien ya bɛl ya gbɛr kibuk yaam la, wa ɾi kɔ li'ni.»

### *Ufàadaan uba ya gbɛr*

*(Matie 19:16-30; Mark 10:17-31)*

<sup>18</sup> \*Sufmbɛ ya cien uba niire' \*Yesu ki ye: «Cɛnbaa wà mɔn, n li tien mila kí lɛ limiɛl là ɲa ɲmɔbe gbenm-i?» <sup>19</sup> Nɛ \*Yesu ye: «Bɛ tien' a yih nni wà mɔn-i? Uwien baba ɲa ɾi la, uba ɲa mɔn. <sup>20</sup> A bɛn iwɔb yà ye: «La teh nanmaal, ki la ku nil, ki la suh, ki la nɛndeh nib bo, kí li boh a'naa nin a'baa nnɔ.» <sup>21</sup> Nɛ ucien nnɔ tɔke' wɔ ki ye: «N boh ni'kɛ haali n'buwaam ni nɛ.» <sup>22</sup> \*Yesu cii' nnɔ ma nnɔ nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «Nibonn niba biɛ ki pɔrɛ' ɲɛ. Kuɔrɛ a ɲmɔbe tibont tà kɛ, kí taa ilike nnɔ kí de bijiinb, kí

li ηmabe lifaal paaki bó, ηo kí baa kí lá paan n'bo.»  
 23 Ama u cii' nnə ma nnə ne u'yenm saa' ki gbien',  
 kime u'faal yebe.

24 \*Yesu laa' u'yenm saa' ma nnə ne u ye: «Nì faa  
 ki gbien' nin binib bà ηmabe lifaal rí kə Uwien ya  
 bəl ni. 25 Nì faa nin ufàadaan rí kə Uwien ya bəl ni ki  
 cən' nin ñakma rí càare mikpelpienbonm ni.» 26 Ne  
 binib bà cengeh u'bó nnə ye: «O, nì te nnə la, ηme  
 li fre kí ηmere?» 27 Ne \*Yesu ye: «Binib ne ηa rí fre,  
 Uwien wən ηa gbele' niba.»

28 Ne Pier təke' wə ki ye: «Tinbi wən la, ti dàan'  
 ti'faal ne ki paan' a'bo-a!» 29 Ne \*Yesu təke' be ki ye:  
 «N təkheh ne imən ne, unil wà ke dàan' u'den bii u'po  
 bii u'ninjib bii u'naa bii u'baa bii u'bumu, Uwien  
 ya bəl bo la, 30 u li le haali kí tì gèbre tibont tà ke u  
 dàan' tù nnə fənfenno wuə nə. Ne uyo wà we ní nnə,  
 u li le limiel là ηa ηmabe ghenm mə.»

*Yesu len' u'kuum nin u'mekrm bó nta bo  
 (Matie 20:17-19; Mark 10:32-34)*

31 \*Yesu nin u'panpaankaab piik nin bile nnə  
 cuonh ki joh, ne u təke' be ki ye: «Li cengeh men,  
 ti doh Yerusalem bó sə, \*Uwien ya ñəbonsəknə là  
 kele' nà ke Unil ya Bijε bo nnə li tien ne. 32 Kime  
 bi li taa wə kí ηukn bà ηa yé Sufmbe, be rí lè wə,  
 kí jènde wə, kí cere u'bo tiñinsent, 33 kí ñi wə  
 inalebe, kí yaan kí ku wə, ne wienta daali wə rí  
 mekre bitenkpiib ni.» 34 U'panpaankaab nnə ηa  
 cii' nì'tingi, kime iñəbon nnə ya tingi buə ne, ne ba  
 bende' i ye yè rí ye bà.

*Yesu likre' ujuən uba  
 (Matie 20:29-34; Mark 10:46-52)*

35 \*Yesu tĩ nɛkn' Seriko ya du ni. Ujuɔn uba là te udu nnɔ ni, ki kaah sɛngbaal ki miɛh binib tibont. 36 U cii' linigol gɛ̀breh ma nnɔ nɛ u niire' ki ye: «Bɛ teh nɔ?» 37 Nɛ bi tɔke' wɔ ki ye: «Nasaret ya \*Yesu nɛ gɛ̀breh.» 38 Nɛ u yin' ufaa bo ki ye: «Yesu, \*Dafid ya yaabile, muɔ nni micɛɛckm.» 39 Binib bà le \*Yesu usɛn nnɔ tɛngɛh u'bo ki teh wɔ ń ɲmile, ama u tũɔreh ki wuureh nɛ ki teh: «\*Dafid ya yaabile, muɔ nni micɛɛckm.» 40 Nɛ \*Yesu sere' ki ye bɛ ń taa wɔ ní. U nɛkn' \*ma nnɔ nɛ Yesu niire' wɔ ki ye: 41 «A yíe ń tien bà kí de ɲɛ?» Nɛ u ye: «Yonbdaan, n yíe ń likre nɛ.» 42 Nɛ \*Yesu ye: «Likre, a'tekjim nɛ ɲmien' ɲɛ.» 43 U likre' i ya tãan bo, nɛ ki paan' u'bo, ki pɛ̀keh Uwien. Binib nnɔ kɛ laa' nnɔ ma nnɔ nɛ ki mɔ pɛ̀keh Uwien.

## 19

### *Uɛnpotekl uba teke' Yesu u'den*

1 \*Yesu kɔn' Seriko ya du ni, ki joh wɔ ń càare. 2 Ujɛ uba là te len, bi yih wɔ Sase, u yé bilɛnpotekb ya ciɛn nɛ, ki yé ufàadaan mɔ, 3 ki nuunh wɔ ń lɛ \*Yesu kí bɛnde wɔ. Ama linigol te ma nnɔ, wa fre' ki laa' wɔ, kime u yé kinijenjenk nɛ. 4 Nɛ u sɛn' ki liere' usɛn ki tĩ don' busubu buba, \*Yesu li gɛ̀bre nà saan, ɲɔ u lá gɛ̀breh la, wɔ ń lɛ wɔ. 5 \*Yesu tĩ baa' ni'saan, ki yaare' ki liike', nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «Sase, jiire ní tonm, kime dinnɔ wuɔ nɔ ní kpɛ ń gɔ a'den nɛ.» 6 U jiire' ní tonm, nɛ ki teke' \*Yesu nin uyɛnsɔnge. 7 Linigol nnɔ laa' nnɔ ma nnɔ nɛ bi'kɛ bunbeh ki teh: «U jon' ki tĩ càan' ubiɛrdaan nɛ.» 8 Nɛ Sase fii', ki sere', ki tɔke' Yonbdaan ki ye: «Yonbdaan a bɛn-ii! N li gbiire n'faal mile kí taa

miba kí de bijiinb. N là jin' unil ya bonn la, n li jiiin nè bolm minan nè kí de udaan.» <sup>9</sup> Nε \*Yesu tǎke' wǎ ki ye: «Dinnǎ Uηmieni baa' iden yii, kimε a'mǎ yé \*Abraham ya yaabil nε. <sup>10</sup> Unil ya Bijε baa' wǎ n lá nuun bà bole' nε, kí ηmieni bε.»

*Bitonsǎnb bita ya kpɛnjenm*  
(Matie 25:14-30)

<sup>11</sup> Binib bà cengeh \*Yesu ya gber nnǎ maaleh ki teh u nεke Yerusalem ma nnǎ, bi li pǎk kí lε Uwien ya bel i ya tǎan bo nε, nε u tí pǎn' bε mikpɛnjenm, <sup>12</sup> ki ye: «Unikpɛkpiεk uba là yíe wǎ n jo udu uba bó nǐ fǎke, bε nǐ tí jin' wǎ libel wǎ n liεbe ní. <sup>13</sup> Nen saan nε u yin' u'tonsǎnb piik, ki de' unil kε milikbim, nε ki tǎke' bε ki ye: «Taa mɛn kí li teh ukpɛnkpende, kí tí baa uyo wǎ n li liεbe ní.» <sup>14</sup> U'du ni ya nib là nen wǎ, nε ki sǎn' binib ki ye bε n upaan u'bo kí tí tǎke ubɛrcien kí ye: «Ta yíe uje wuǎ n li ye tí'ber.» <sup>15</sup> Ama u jin' libel nnǎ, ki liεbe' ki kun' ní, nε ki yin' u'tonsǎnb bà u là de' bε ilike nnǎ ηǎ wǎ n liike wǎ kε tien' ukpɛnkpende, ki laa' kpele wǎ. <sup>16</sup> Ukpiεk baa', ki lá tǎke' wǎ ki ye: «Cɛnbaa, a là de' nni milikbim mà nnǎ, n taa' mè ki tien' ukpɛnkpende, ki laa' piik ki pukn'.» <sup>17</sup> Nε u tǎke' wǎ ki ye: «Nǐ mǎn. A yé utonsǎnmǎnmǎn nε. A tien' unimǎn nibonwawaann ni ma nǎ, n li cère a li likeh idu piik.» <sup>18</sup> Nε nle mǎ baa', ki lá tǎke' wǎ ki ye: «Cɛnbaa, a là de' nni milikbim mà nnǎ, n taa' mè ki tien' ukpɛnkpende, ki laa' miηun ki pukn'.» <sup>19</sup> Nε u tǎke' u'mǎ ki ye: «Li yé idu iηun ya cien.» <sup>20</sup> Nε utǎ mǎ baa', ki lá tǎke' wǎ ki ye: «Cɛnbaa, liike, a'likbim nnǎ sǎ. N là pǎbn' mè kukpɛlciεku ni nε ki bole'. <sup>21</sup> Kimε n fenge ηε nε. A'gber faa nε, a yuunh ηa

ble' nà, nε ki ceh ηa bule' nà.> <sup>22</sup> Nε u tōke' wō ki ye: <Utonsɔnbiεrɔ sin, a len' ki lòle' a'ba nε. N li n̄i n̄en bo nε kí bu ηε tibuur. A ye a ben n'ból, n'gber faa nε, n yuunh ma ble' nà, nε ki ceh ma bule' nà. <sup>23</sup> Bε tien' ηa n̄in taa' n'like ki t̄i ble' banki n lá baa' ní la, r̄i lε n'like nin kpεle kí pukn-i?> <sup>24</sup> Nε ki tōke' bà te ni'saan nnɔ ki ye: <Fie m̄en u'saan milikbim nnɔ, kí taa kí pukn wà ηmɔbe milikbim piik nnɔ.> <sup>25</sup> Nε bi tōke' wō ki ye: <Cenbaa, u ηmɔbe milikbim piik-a!> <sup>26</sup> Nε u ye: <N tōkeh nε nε, wà kε ηmɔbe la, bi li de wɔn nε kí pukn. Wà ηa ηmɔbe la, bi li tonde kí fie u ηmɔbe nà waamu nnɔ m̄on̄on nε. <sup>27</sup> N'nennendb ben wɔn, ba là yíe r̄i li yé bi'ber. N̄en bo, taa m̄en bε ní, kí lá kòkòre bε n'nun ból.> »

*Binib kpiεkreh Yesu u t̄i kɔn' Yerusalem ni  
(Matie 21:1-11; Mark 11:1-11; San 12:12-19)*

<sup>28</sup> \*Yesu pɔn' bε mikpɛn̄jɛnm nnɔ ki t̄i gben', nε ki liere' bε usen bi doh Yerusalem ból. <sup>29</sup> U t̄i n̄ekn' Bεtifaaje nin Betani ya du. I te lijuɔl liba saan nε, bi yih lè Olifi ya siin ya juɔl. N̄en saan nε u sɔn' u'panpaankaab bile <sup>30</sup> ki ye: «Li joh m̄en udu wà te inun ból nɔ ni. Ni t̄i kɔn' u'ni la, ni li lε un̄juunfanfaan uba lùo. Uba ηa laan jèke' wō. Ní lore wō kí taa ní. <sup>31</sup> Unil niire' nε ki ye bε tien' ni loreh wō la, ní tōke wō kí ye: <Yonbdaan nε cieke wō.> »

<sup>32</sup> \*Yesu sɔn' bà nnɔ, bure' ki t̄i laa' tibont nnɔ kε te t̄en u bi tōke' bε ma bo. <sup>33</sup> Bi loreh un̄juunfanfaan nnɔ uyo wà nnɔ, nε u'dɛnb niire' bε ki ye: «Bε tien' ni loreh wō?» <sup>34</sup> Nε bi jiin' bε ki ye: «Yonbdaan nε cieke wō.» <sup>35</sup> Nε ki tuke wō ki baa' \*Yesu saan, nε ki taa' bi'liεrgbengt ki paan' un̄juunfanfaan nnɔ bo, ki cère' \*Yesu jèke'. <sup>36</sup> U joh ma nnɔ nε

binib taah bi'liergbengt ki pèreh usen ni. <sup>37</sup> U tĩ nɛkn' Yerusalem ki baa' Olifi ya siin ya juol ya tintindbùol, nɛ u'panpaankaab kɛ ligol cin' ki poknh, ki lienh ufaa bo ki pèkeh Uwien bi là laa' \*Yesu tien' miyɔkm ya bont tà kɛ nnɔ bo,

<sup>38</sup> ki wuureh ki teh:

«Uwien ya mɔnm rí li te

uber wà we ní Yonbdaan ya yel bo nnɔ bo.

Uyɛnduɔn rí li te paaki bó,

pèke mɛn Uwien paaki bó.»

<sup>39</sup> \*Farisiɛnmbɛ bà te linigol nnɔ ni ya biba tɔke' \*Yesu ki ye: «Cɛnbaa, tɔke a'panpaankaab biɛ bɛ rí ŋmile.» <sup>40</sup> Nɛ \*Yesu tɔke' bɛ ki ye: «N tɔkeh nɛ nɛ, bi ŋmile' mɔnɔn la, itɛn li wuure kí pèke nni nɛ.»

### *Yesu muoh Yerusalem bo*

<sup>41</sup> \*Yesu nɛkn' Yerusalem ya du, ki laa' wù ma nnɔ nɛ ki muoh u'bo, <sup>42</sup> ki teh: «Yerusalem, a bi bɛn uyɛnduɔn ya sɛn dinnɔ la, nĩ bi li mɔn a'bo. Ama fɛnfɛnnɔ ŋa ji li lɛ wù, kimɛ u buɔ nɛ. <sup>43</sup> Uyo uba we ní a'nɛnnɛndb lá li ñɛ ni'kɛ bó ní kí lá jebe ŋɛ, <sup>44</sup> kí ku a'nib kɛ, kí bere a'dur kɛ, ka rí cère tɛnl liba rí juore kí li pɛ tɔl bo, kimɛ ŋa bɛnde' uyo wà Uwien baa' wɔ rí tore ŋɛ.»

### *Yesu ŋɔre' ikpenkpend Uwien ya duku ya luo bo (Matie 21:12-17; Mark 11:15-19; San 2:13-22)*

<sup>45</sup> \*Yesu kɔn' Uwien ya duku ya luo bo, nɛ ki cin' ki ŋuɔh bà kuɔreh tibont u'bo nnɔ ki ñɛndeh.

<sup>46</sup> Nɛ ki tɔkeh bɛ ki teh:

«Nì ke'le' \*Uwien ya gbɔnku ni ki ye:

«N'duku li yé ikaare ya duku nɛ,

ama ninbi taa' kù ki tien' binasub ya tantaanbùol nɛ.» »

<sup>47</sup> Idaan ke \*Yesu te Uwien ya duku ya luo bo ne, ki wɔknh binib Uwien ya gber. Ne bitɔtuɔrcienb nin \*Yiko ya wɔnwɔknb nin \*Sufmbɛ ya cienb nuunh be ɓi ku wɔ, <sup>48</sup> ka laa' bi li ɓe isen ya, kime binib ke ya nun mɔn be ɓi cenge u'gber ne.

## 20

*Bi niire' Yesu wɔ de' wɔ usen wɔ ɓi tien u teh nɔ nɔ  
(Matie 21:23-27; Mark 11:27-33)*

<sup>1</sup> Lidaali liba ne \*Yesu te Uwien ya duku ya luo bo, ki wɔknh binib Uwien ya gber, ki tɔkeh be tigbemɔnmɔnt, ne bitɔtuɔrcienb nin \*Yiko ya wɔnwɔknb nin \*Sufmbɛ ya cienb baa', <sup>2</sup> ki lá niire' wɔ ki ye: «Tɔke te, a ɓmɔbe usen a tien' a teh nɔ nɔ-ɔɔ? Nɓe ne de' ɓe u ya sen-i?» <sup>3</sup> Ne u jiin' be ki ye: «N'mɔ li niire ne iniire iba ne. Tɔke nni mɛn. <sup>4</sup> San là siih binib Uwien ya ɓunm ma nɔ, ɓe là de' wɔ usen-i? Uwien bii binib ne?»

<sup>5</sup> Nen saan ne bi tɔkeh tɔb ki teh: «Ti ye Uwien ne de' wɔ usen la, u li niire te kí ye: «Be tien' ta là teke' wɔ ki jin'-i?» <sup>6</sup> Ti tí ye binib ne de' wɔ usen la, linigol liɛ li yɛke te iten kí ku te, kime bi'ke tuo' ki ye San là yé \*Uwien ya ɓbonsɔknl ne.» <sup>7</sup> Ne bi jiin' \*Yesu ki ye ba ben wà là de' San usen. <sup>8</sup> Ne u'mɔ ye: «N'mɔ ɓa ben, ka ɓi tɔke ne wà de' nni usen ɓi tien n teh nɔ nɔ.»

*Bikpɔab bà bre ya kpenjenm  
(Matie 21:33-46; Mark 12:1-12)*

<sup>9</sup> Ni ya puoli bó ne u pɔn' binib mikpenjenm ki ye: «Uje uba ne là ɓmɔbe bukpɔabu, ki caan' bukpɔabu nɔ ni tisir tà bi taah tu'bii ki ɓeh fen nɔ, ki taa' bù ki guun' bikpɔab biba, ne ki bure' usen, ki tɔ wuɔke' ni'bó. <sup>10</sup> Uyo wà isibii nɔ tɔ ben' nɔ, ne



u sɔn' utons�ɔnl uba bikpàab nnɔ saan bɛ rí tĩ de wɔ u ya bó ní. Ama bikpàab nnɔ tĩ ñi' wɔ, ki ñɔre' wɔ u bure' inɔpien. <sup>11</sup> Nɛ u tí sɔn' utonsɔntɔ, bi tí ñi' u'mɔ, ki suke' wɔ, ki ñɔre' u'mɔ u bure' inɔpien. <sup>12</sup> Nɛ u tí liɛbe' ki sɔn' nta, bi tí ñi' u'mɔ ki bunbunge' wɔ, nɛ ki ñɔre' wɔ. <sup>13</sup> Nɛ ukpɛdaan nnɔ ye: «N li tien mila? N li sɔn n'bijɛ wà n yíe wɔ nɛ. Nba la, bi li tĩ bo wɔn.» <sup>14</sup> Ama bikpàab nnɔ laa' u'bijɛ nnɔ we ní ma nnɔ, nɛ bi tɔke' tɔb ki ye: «Wɔn nɛ yé u'faajil, cère mɛn tí ku wɔ ñɔ lifaal nnɔ rí juore ti'yaal.» <sup>15</sup> Nɛ bi ñɛn' wɔ ukpɛgbɛ, ki tĩ ku' wɔ.

«Nɛn bo ukpɛdaan nnɔ li tien bɛ mila? <sup>16</sup> U li baa kí lá ku bikpàab nnɔ, nɛ kí taa bukpaabu nnɔ kí guun bikpɛtɔb.»

Linigol nnɔ cii' u len' nnɔ ma nnɔ, nɛ bi ye: «Uwien la cère nè rí tien.»

<sup>17</sup> \*Yesu caan' bi'bo inun nɛ ki ye: «Na te nnɔ la, nà kele' \*Uwien ya gbɔnku ni ki ye:

«Litɛnl là bidumɛb wiɛ' lè nnɔ,  
lɛn nɛ lá tien' litɛnkpɛkl là co kuduku» nnɔ ya tingi si ba?»

<sup>18</sup> Wà kɛ lu' litɛnl nnɔ bo la, u li kɔkuɔ nɛ. Litɛnl nnɔ lu' wà mɔ bo la, li li mɛmɛre wɔ nɛ. <sup>19</sup> \*Yiko ya wɔnwɔknɔb nin bitɔtuɔrciɛnb bɛnde' ki ye \*Yesu pɔn' bɛn nɛ mikpɛnɛnm nnɔ. Nɛn bo nɛ bi nun mɔn bɛ rí cuo wɔ i ya tãan bo, nɛ ki fɛnge' linigol nnɔ.

### *Sesa ya lɛnpolike*

*(Matie 22:15-22; Mark 12:13-17)*

<sup>20</sup> U ya yo nɛ bi cin' ki pingɛh Yesu, nɛ ki sɔn' bifinfiɛnb biba u'saan, bɛ rí li teh tɛn bi yé binimɔnb nɛ ki yíe bɛ rí cenge u'gbɛr, ñɔ kí dule u'lenm bo kí cuo wɔ, kí ñukn udu nnɔ ya gobina. Wɔn nɛ ñmɔbe mituɔm udu nnɔ bo. <sup>21</sup> Nɛ bi baa'

ki lá niire' wɔ́ ki ye: «Cɛnbaa, ti bɛn ki ye a lienh nà nin a wɔ́knh binib nà kɛ nnɔ́ cuube nɛ, ki bɛn ki ye ɲa boh uba ki cɛn' utɔ́, ki wɔ́knh mɔ́nmɔ́nm binib li tien ma kí li pɛ Uwien ya sɛn bo. <sup>22</sup> Tɔ́ke tɛ, ti ɲmɔ́be usɛn tí li pɛ̀h lɛnpɔ́ ki dienh ubɛrciɛn Sesa bii ta ɲmɔ́be?»

<sup>23</sup> Ama \*Yesu bɛn bi'cekn nɛ ki tɔ́ke' bɛ ki ye: <sup>24</sup> «Wuɔ́n nni mɛn milikbim miba.» Bi wuɔ́n' wɔ́, nɛ u niire' bɛ ki ye: «ɲmɛ si kunɛnnɛnku nin liyel là te mi'bo nɔ́?» Nɛ bi ye: «Uɛrciɛn Sesa.» <sup>25</sup> Nɛ u tɔ́ke' bɛ ki ye: «Taa mɛn nà yé Sesa yaann kí de Sesa, kí taa nà mɔ́ yé Uwien yaann kí de Uwien.» <sup>26</sup> Ba fre' ki laa' bi li dule nà bo kí cuo \*Yesu u'lenm ni binib ya nun bó. U'lenm ni, u jiin' bi'niire ma bo nnɔ́ cuo' bɛ miyɔ́km, nɛ ba ji ye niba.

*Bitɛnkpiib ya mɛkrm ya gber*

*(Matie 22:23-33; Mark 12:18-27)*

<sup>27</sup> Saduseyɛnmbɛ biba mɔ́ nɛkn' Yesu. Bɛn nɛ lienh ki teh bitɛnkpiib ɲa ní mɛkre nnɔ́. Bi niire' wɔ́ <sup>28</sup> ki ye: «Cɛnbaa, Moyis là kele' yiko ki de' tɛ ki ye: «Unil ya ninjɛ kpo' ki cɛ̀rɛ' u'po, ka ɲmɔ́be buk la, wɔ́ ní kere ukpɔ́pii nnɔ́, kí maa mubumu kí de u'ninjɛ wà kpo' nnɔ́.» <sup>29</sup> Tɔ́, ninjɛb bilole biba nɛ là te, nɛ ukpiɛk lá kuɔ́n' upii, ki kpo', ka maa' buk. <sup>30</sup> Nɛ ulie kere' ukpɔ́pii nnɔ́, ki mɔ́ kpo', ka maa' buk. <sup>31</sup> Nta mɔ́ tien' nnɔ́, ki mɔ́ kpo', ka maa' buk. Bi teteh nnɔ́ nɛ jɛb bilole nnɔ́ kɛ tí kuɔ́n' upii nnɔ́ ki bòn', ki kpo', ka maa' buk. <sup>32</sup> Upii nnɔ́ mɔ́ tí fɔ̀rɛ' ki kpo'. <sup>33</sup> Tɔ́, bitɛnkpiib lá mɛkre' uyo wà la, ɲmɛ li si upii nnɔ́? Kimɛ bi'kɛ bilole kuɔ́n' wɔ́ ki tí bòn' nɛ.»

<sup>34</sup> Nɛ \*Yesu tɔ́ke' bɛ ki ye: «Uɲɛndun wuu ni nɛ bijɛb kuɔ́ndeh bipiib, bipiib kunh ticɛr. <sup>35</sup> Ama

binib bà Uwien ye bi kpε be ní mεkre bitenkpiib ni, kí li yé uηendun wà we ní yaab nnɔ; wun ní jεb ηa ní kuɔn piib, bipiib mɔ ηa ní kun cεr. <sup>36</sup> Ba ji li kpo, kimε bi li te tɛn Uwien ya tondb nε. Bi li mεkre ma nnɔ, bi li yé Uwien ya bumu nε. <sup>37</sup> Moyis mɔnɔn là wuɔn' tε ní wien ki ye bà kpo' li mεkre. U laa' nà saan kufɛtuku kuba kù teknh umu ka wih nnɔ, u yin' Yonbdaan ki ye \*Abraham nin \*Isaak nin Sakɔb ya Wien nε. <sup>38</sup> Uwien ηa yé tɛnkpiib ya Wien, u yé bà fuobe ya Wien nε, kimε wɔn bo bi'kε fuobe nε.»

<sup>39</sup> Nε \*Yiko ya wɔnwɔknb biba tɔke' \*Yesu ki ye: «Cɛnbaa, a len' mɔnmɔnm.» <sup>40</sup> Nε uba ηa ji kaabe' wɔ ní niire wɔ niire niba bo.

*Uwien ya Nigɛndkε Kristo nin Dafid ya gbɛr  
(Matie 22:41-46; Mark 12:35-37)*

<sup>41</sup> Nε \*Yesu niire' be ki ye: «Nì tien' mila, binib lienh ki teh Uwien ya Nigɛndkε Kristo yé \*Dafid ya yaabil-i? <sup>42</sup> Kimε \*Dafid bugbɛn là len' Uwien ya yuon ya gbɔnku ni ki ye: <Yonbdaan Uwien tɔke' n'Yonbdaan ki ye: Kèle n'nɔjie bó,

<sup>43</sup> kí tì baa uyo wà n li cère á te a'nennɛndb bo litaal.>

<sup>44</sup> \*Dafid yih \*Uwien ya Nigɛndkε Kristo u'Yonbdaan la, u ji tien' mila ki liebe' ki yé u'yaabil mɔ?»

*Li bɛn mɛn Yiko ya wɔnwɔknb bó  
(Matie 23:1-36; Mark 12:38-40)*

<sup>45</sup> Linigol nnɔ cengeh \*Yesu ya gbɛr, nε u tɔke' u'panpaankaab ki ye: <sup>46</sup> «Li bɛn mɛn \*Yiko ya wɔnwɔknb bó. Bi yíe be ní li guoh tiliɛrgbengt nε ki gaakeh, ki yíe binib ní li gbaandeh ki fuondeh

bε mudaamu ni, ki yíe bε ní li kaah binikpεkpiεkb ya kánkàan itáan ya dur nin tinacent ni. <sup>47</sup> Bεn nε jinh ki pendeh bikpopiib, ki kàareh ní wuɔkreh ηɔ binib ní ye bi yé binimɔnb. Uwien li dεre bi'tub kí gbien kí cεn binitɔb.»

## 21

### *Ukpopiicεcεkdaan uba ya pum*

*(Mark 12:41-44)*

<sup>1</sup> \*Yesu liike', ki laa' bifàadenb bàareh ki kpíendeh ilike Uwien ya pum ya likkpienbùol, <sup>2</sup> ki laa' ukpopiicεcεkdaan uba mɔ baa' ki lá kpíen' milikbim mile. <sup>3</sup> Nε u ye: «N tɔkeh nε imɔn nε, ukpopicεcεkdaan wuɔ kpíen' ilike ki cεn' bi'kε. <sup>4</sup> Kimε bi'kε de' ka pɔkre' bi'like ya pɔkl. Ama wɔn yé ucεcεkdaan nε, nε ki tonde' u ηmɔbe nà kε nnɔ ki baa', ki lá kpíen'.»

### *Bi lá li bere Uwien ya duku*

*(Matie 24:1-2; Mark 13:1-2)*

<sup>5</sup> Binib lienh Uwien ya duku ya gber ki teh bi taa' iten yà ki mɛn' kù nnɔ nin binib pun' Uwien tibont tà, bi taa' ki tien' ku'ni nnɔ mɔn cεen. Nε \*Yesu tɔke' bε ki ye: <sup>6</sup> «Ni likeh nà nɔ, uyo uba we ní, tenl ηa ní juore kí li pε tɔl bo, bi li bere ni'kε nε.»

### *Ijend ya yo lá li te ma bo*

*(Matie 24:3-14; Mark 13:3-13)*

<sup>7</sup> Nε bi niire' wɔ ki ye: «Cεnbaa, ní li tien nnɔ u ε yo ba? Ku ε díeku ba li wuɔn tε kí ye uyo baa'?» <sup>8</sup> Nε u jiin' bε ki ye: «Li bεn mɛn, ki la cère uba ní tuln nε. Kimε binib lá li baa ki yebe, kí li ηmɔbe n'yel ki teh bi yé min nε, kí tɔke kí ye uyo nnɔ baa' ηɔ. Ni la paan bi'bo. <sup>9</sup> Ni lá cii' binib tɔh lituɔl kɔnkɔnm, ki

cii' binib yiēnh bi'berb ya ŋuon bó la, ni la cère nè ní cuo nε jεwaanbu, kimε tu ya bont kε li tien nε kí yaan. Ama na yé uɛndun lí pək kí gben i ya tãan bo nε.»

<sup>10</sup> Nεn saan nε u tí tǎke' bε ki ye: «Linibol liba li jèke linibotǎl. Libel liba ya nib mǎ li jèke libetǎl yaab. <sup>11</sup> Kitink li jenge kí gbien, nε mikònm nin iwienbiere mǎ ní lu bùol, bùol. Micincilncienm li tien kutaaku bo.

<sup>12</sup> «Ama kí yaan nεn kε ní tien nnǎ, bi li cuo nε, kí jènde nε, kí cère bε ní bu nε tibuur \*Sufmbε ya tãan ya dur ni, kí taa nε kí jon lipεkl. Min bo nε bi lá li tuke nε kí jon tibuur biberb nin idu ya cienb saan. <sup>13</sup> Nnǎ nε ni li yé n'mònkunb bi'saan. <sup>14</sup> Taa mεn kí ble ni'yul ní kí ye na ní li nuunh ni li tí len ma kí ηmare. <sup>15</sup> Kimε min nε li tǎke nε, ni li tí len ma bo nin miyεnfuom, ηǎ ni'nennendb ya uba la fre kí niε nin nε, ki la fre kí len kí jiin nε. <sup>16</sup> Haali ni'baambe nin ni'naambe nin ni'ninjieb nin ni'yaab nin ni'jotieb mǎnǎn li kuǎre nε. Nε bi li ku ni'ni biba. <sup>17</sup> Min bo nε binib kε li nεn nε. <sup>18</sup> Ama ni'ni uba mǎnǎn ya yul ηa ní gǎare. <sup>19</sup> Ni mǐnde' ijend kε ni la, ni li lε limiel là ηa ηmǎbe gbenm.»

### *Bi lá li bere Yerusalem ya du*

*(Matie 24:15-21; Mark 13:14-19)*

<sup>20</sup> «Ni lá laa' sojambε jebe' Yerusalem ya du uyo wà la, li ben mεn kí ye bi li bere wù, na ní taande.

<sup>21</sup> Uyo nnǎ lá baa' la, bà te Sude ya tinfenm ni nnǎ, bε ní sεn kí jo ijuǎn bó. Bà mǎ te Yerusalem ni la, bε ní sεn kí ŋε u'ni. Bà mǎ te idugbaan bó la, bi la ji ní kǎ udu ya benku ni. <sup>22</sup> Kimε u ya yo nε Uwien li dεre Yerusalem ya nib ya tub, ηǎ nà kε kele' \*Uwien ya gbǎnku ni nnǎ ní tien. <sup>23</sup> U ya

yo, bipiib bà punbe' nin bà ηmabe mubumu mùa ηaanh, li ηmabe micεεεkm nε, kimε Uwien ya benku ni ben' udu nnε ya nib bo ma nnε, bi li jènde kí gbien. <sup>24</sup> Bi li ku biba nin kijusiek, kí cuo bitεb kí jon inibol kε ya du bó, nε bà ηa yé \*Sufmbε nnε li ηuuke Yerusalem bugben kí tí baa uyo wà Uwien sien' nnε.»

*Unil ya Bijε ya baam ya gber  
(Matie 24:29-31; Mark 13:24-27)*

<sup>25</sup> «Micincilm ya bont li tien uwien nin uηmaal nin iηmaabii bo. Iñungbegbel li fii miñunciεnm bo, kí li ηmabe kuwaaku kí gbien, kí ηaabe binib ya yenm ba ji li ben bi li tien ma. <sup>26</sup> Tibont tà ηmabe paaki bó mituεm li jènge, binib li maaleh nà li tu uηendun wuu nε bo nε bi'fèl ní sεn kí tí kende. <sup>27</sup> U ya yo nε bi li lε Unil ya Bijε te kutεwεlgbanku ni, ki we ní, ki ηmabe ufaa nin ukpieke ki gbien'. <sup>28</sup> Ni lá laa' tu ya bont kε cin' ki teh lá, ní cuo ni'ba, kí cère ni'yul ní li cε, kimε ni'ηmεηmeryo nεkn' ní ηε.»

*Bukenkenbu ya kpenjenm*

<sup>29</sup> Yesu tí pón' bε mikpenjenm ki ye: «Sekn mεn bukenkenbu nin isitε kε. <sup>30</sup> Ni lá laa' ì bundeh la, ninbi nin ni'yul ben kí ye ní nεke uñalend nε. <sup>31</sup> Ni'mε yaam te nnε nε. Ni lá laa' tibont nnε teh la, ní li ben kí ye Uwien ya bel nεkn' ní ηε.

<sup>32</sup> «N tεkeh nε imàn nε, tibont nnε kε li tien, kí lε fenfenno ya nib biε ηa laan kpo' ki gben'.

<sup>33</sup> Kutaaku nin kitink li gben, ama n'gber tun ηa ηmabe tù ní gben.»

*La gōh mεn ηε Unil ya bijε ya baam la pīln nε*

<sup>34</sup> «Liike mεn ni'yul bo, ki la cère tidεyibr nin ujinciεn nin uηendun ya bont ya nuunm ní yεbre

ni'fèl ni nɔ Unil ya Bijε ya babaadaali la pīln nε,  
<sup>35</sup> tɛn bubεbu pīlndeh ijɛn ma bo, kimε Unil ya Bijε  
 ya baam li ci binib bā kε te utingbɛn bo nε. <sup>36</sup> La  
 gɔh mɛn, kί li kàareh uyo kε, nɔ kί lε mituəm kί n̄ε  
 ijɛnd yà kε we ní nnɔ ni, kί fre kί sere Unil ya Bijε  
 ya nun bó.»

<sup>37</sup> Uwien ni la, \*Yesu te Uwien ya duku ya luo  
 bo nε ki wɔknh binib Uwien ya gbɛr, nε n̄i biire'  
 la, u joh ki t̄i gɔh Olifi ya siin ya juɔl bo. <sup>38</sup> Nε udu  
 ya nib kε bāareh u'saan Uwien ya duku ya luo bo  
 kutɛnɛsɔnsɔnku ki cengeh u'gbɛr.

## 22

*Bi kpaan' iyε bε r̄i ku Yesu*

*(Matie 26:1-5, 14-16; Mark 14:1-2, 10-11; San  
 11:45-53)*

<sup>1</sup> Kpɔnɔ wà n̄a n̄mɔbe n̄ɔke ya nacenku kùa bi yih  
 kù \*Sufmbε ya Pak nnɔ nεkn' ní. <sup>2</sup> Nε bitɔtuɔrciɛnb  
 nin \*Yiko ya wɔnwɔknb nuunh bi li tien ma kί ku  
 Yesu, nε ki ji fenge udu ya nib.

*Sudas yle wɔ r̄i kuɔre Yesu*

*(Mark 14:10-11; Matie 26:14-16)*

<sup>3</sup> Nɛn saan nε \*Satan kɔn' Sudas Iskariyɔt ya fèl  
 ni. U yé \*Yesu ya panpaakaab piik nin bile nnɔ ya  
 uba nε. <sup>4</sup> U jon' bitɔtuɔrciɛnb nin Uwien ya duku  
 ya guguurb ya ciɛnb saan, wɔ r̄i t̄i t̄ake bε u li tien  
 ma kί taa \*Yesu kί n̄ukn bε. <sup>5</sup> Bi'yɛnm sange' cɛɛn,  
 nε bi kpaan' buñɔbu ki ye bi li de wɔ ilike. <sup>6</sup> U tuo',  
 nε ki nuunh u li n̄ε isɛn yà kί taa \*Yesu kί n̄ukn bε ki  
 la cèrɛ linigol nnɔ r̄i bɛnde.

*Yesu nin u'panpaankaab jεlε' Sufmbε ya Pak*

*(Matie 26:17-29; Mark 14:12-26)*

<sup>7</sup> Lidaali là bi jeleh kpɔnɔ wà ña ñmɔbe ñake ya nacenku nnɔ baa'. Nɛn daali nɛ bi kòreh \*Sufmbɛ ya Pak ya pefanfaan. <sup>8</sup> Nɛ \*Yesu sɔn' Pier nin San ki tɔke' bɛ ki ye: «Jo mɛn kí tĩ tien tɛ Pak ya jier tí ji.» <sup>9</sup> Nɛ bi niire' wɔ ki ye: «A yíe tí tien ku'jier lɛ saan-i?» <sup>10</sup> Nɛ u ye: «Cenge mɛn, ni tĩ kɔn' udu ni la, ni li lɛ uje uba tuke liñuncuɔl ki cendeh nɛ. Ní paan u'bo, kí tĩ kɔ u li kɔ iden yà ni nnɔ ni, <sup>11</sup> kí tɔke udendaan ki ye: <Ti' Cɛnbaa ye wɔn nin u'panpaankaab li ji Pak ya nacenku ya jier ku lɛ duku ni?» <sup>12</sup> U li wuɔn nɛ lidutɔtuɔl ya paaki ya duciɛnku kuba, bi bonde' kù ñɔ. Ní tien kunacenku nnɔ ya jier kun ni.» <sup>13</sup> Bi bure', ki tĩ baa' ki laa' \*Yesu bi tɔke' bɛ ki ye bi li lɛ nà nnɔ kɛ, nɛ ki tien' kunacenku nnɔ ya jier.

### *Yonbdaan ya jier*

*(Matie 26:26-30; Mark 14:22-26; 1 Korɛnt 11:23-25)*

<sup>14</sup> Tijier nnɔ ya jijiyɔ baa', nɛ \*Yesu nin u'tondb kèle' ki jinh. <sup>15</sup> Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «N'nun là mɔn min nin ninbi rí taan kí ji kunacenku ya jier nɛ kí yaan rí jènde. <sup>16</sup> N tɔkeh nɛ nɛ, kimɛ ma ji li ji ku'jier kí tĩ baa uyo wà ku'tingi li tùɔre kí wende Uwien ya bɛl ni.»

<sup>17</sup> Nɛ ki taa' midaam, ki faare' Uwien ki ye: «Teke mɛn midaam miɛ kí gbiire. <sup>18</sup> N tɔkeh nɛ nɛ, ma ji li faa kí ñu sibii ya daam, kí tĩ baa uyo wà Uwien ya bɛl li baa ní.»

<sup>19</sup> Nɛ ki taa' kpɔnɔ, ki faare' Uwien, ki kɔkuɔ', ki taa' ki de' bɛ, nɛ ki ye: «Nà sɔ yé n'gbɛnɛnt, n taa' ki de' nɛ. Li teh mɛn nnɔ kí li tien n'bó.» <sup>20</sup> Bi jin' ki tĩ gben', nɛ u taa' midaam mɔ, ki faare' Uwien, nɛ ki ye: Midaam miɛ yé n'sèm nɛ, ki wɔngɛh ki teh



Uwien cuo' nin binib kujətiefènku. Ninbi bo nε mĩ li puube.

<sup>21</sup> «Liike mεn, wà li kuəre nni nnə kε niε saan ki jinh nin nni. <sup>22</sup> Unil ya Bijε li kpo Uwien sien' wə ma bo nε. Ama unil wà li kuəre wə nnə, nĩ bre udaan bo. <sup>23</sup> Nε u'panpaankaab cin' ki niireh təb ki teh: <Ti'ni ηmε li tien ni ya bonn-i?> »

*Yesu ya panpaankaab findeh ticiεnt bo  
(Matie 18:1; 20:25-28; Mark 9:34; 10:42-45)*

<sup>24</sup> Uyo uba nε \*Yesu ya panpaankaab findeh nin təb wà li yé uciεn bi'ni. <sup>25</sup> Nε u təkε' bε ki ye: «Idu ya bεrb wəbndeh i'nib nε, nε bà ηməbe ticiεnt bi'bo cèreh bi yih bε binimənb. <sup>26</sup> Ninbi yaam ηa te nnə. Wà yé uciεn ni'ni la, wə rí tien u'ba uwaal. Wà yé usenlier la, wə rí tien u'ba utonsənl. <sup>27</sup> Wà teh tijier nin wà jinh, ηmε cεn' utə? Na yé wà jinh-ii? Nin nεn kε ηə min te ni'ni ten utonsənl nε.

<sup>28</sup> «Ninbi nε ñikn' ka siere' ki dāan' nni uyo wà kε nĩ faa n'bo. <sup>29</sup> Nεn bo, n'Baa cère' u'bel yé n'yaal ma nnə, n'mə li cère lè rí li yé ni'yaal, <sup>30</sup> ηə ní li jinh ki ñuh nin nni n'bel ni, kí kèle muberbiεmu bo, kí bu Israyel yaab ya baamul piik nin ile nnə tibuur.»

*Yesu təkε' Pier ki ye u li niε kí ye wa bεn wə  
(Matie 26:31-35; Mark 14:27-31; San 13:36-38)*

<sup>31</sup> \*Yesu təkε' Simən ki ye: «Simən, Simən, liike \*Satan miε' usen wə rí yoyoke nε ten bi yoknh kufenku ma bo ki ñendeh mibim nε. <sup>32</sup> Ama n kàare' ki de' sin ηə a'tekjim la pəre ηε. Uyo wà a liεbe' ní ki paan' n'bo la, á saake a'ninjieεb ya gbεnεnt.» <sup>33</sup> Nε Pier təkε' wə ki ye: «Yonbdaan, n li tuo bε rí pekñ min nin sin, bii kí kpo nin ηε mənən-a!» <sup>34</sup> Nε \*Yesu ye: «Pier, n təkεh ηε nε, dinnə

mənən, a li niε bolm mita kí ye ηa ben nni ne kí yaan ukuoje ní muə.»

*Bonde mən ni'ba, ni yé lituəl ne ni'bo*

<sup>35</sup> Nε ki niire' bε ki ye: «N là sən' ne ma, ki ye ni la tuke like, ki la tuke kəl, ki la taa tacaan nnə, ni là luo' niba-aa?» Nε bi ye: «Ta là luo' niba.» <sup>36</sup> Nε u ye: «Fenfennə wà ηməbe bulikbu la, wə ní li tuke. Wà mə ηməbe likəl la, wə ní li tuke. Wà ηa ηməbe jusiek la, wə ní kuəre u'lierku kí dε. <sup>37</sup> N təkheh ne ne, kimε nà kele' n'bo \*Uwien ya gbənkun ni nnə li tien ne.

Ni kele' ki ye:

«Bi kaan' wə ki kpəbn' idukond bó nε),

«bi li mənbe kí tien nni nnə ne fenfennə.» »

<sup>38</sup> Nε bi ye: «Yonbdaan, liike-a mujusiemu mule sə.» Nε u təkhe' bε ki ye: «Ni li dəkhe.»

*Yesu kàare' Olifi ya siin ya juəl bo  
(Matie 26:36-46; Mark 14:32-42)*

<sup>39</sup> \*Yesu n̄en' ni'saan ki jon' Olifi ya siin ya juəl bo tən u t̄i ní joh uyo kε ma bo, ne u'panpaankaab mə paan' u'bo. <sup>40</sup> U t̄i baa' ni'saan, ne ki təkhe' bε ki ye: «Li kàareh mən ηə ki la lu biikm ni.» <sup>41</sup> Nε ki dāan' bε, ki jende' waamu, ki gbaan' ki kàareh <sup>42</sup> ki teh: «N'Baa, a yie la, cère ijend yie ní jende nni. Ama la cère n ya yiem ní tien, cère a'yaam ní tien.» [ <sup>43</sup> Nεn saan ne Uwien ya tond uba n̄en' paaki bó ní, ki baa' u'saan ki saake' u'gbenent. <sup>44</sup> \*Yesu ya yεnm saa' ki t̄i kende', ne u t̄uəre' ki kàare' nin inunmón; ne kutòntònkun n̄eh wə ki naan misəm ki tuoreh tingi ni.]\*

\* **22:44** Bi kpiε' ki kele' tigbənt tà nnə ya tuba ni migbiirm 43 nin 44 ηa te tu'ni.

45 U kàare' ki gben' nε ki fii' ki liebe' u'panpaankaab bita nnɔ saan, ki laa' bi'yεnm saa' ki gbien', bi dɔ ki gɔh, 46 nε u ye: «O! Nì tuo', ni dɔ ki gɔh-ɔɔ? Fii mεn, kí li kàareh ηɔ ki la lu biikm ni.»

### *Yesu ya cuom*

*(Matie 26:47-56; Mark 14:43-50; San 18:3-11)*

47 \*Yesu laan biε ki lienh nε linigol liba puɔ' bi'bo, bi yih wà Sudas, u yé \*Yesu ya panpaankaab piik nin bile ya uba nnɔ le bε usεn. U nekn' \*Yesu nε ki lɔkn' wɔ. 48 Nε \*Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Sudas! A li lɔkn Unil ya Bijε nε kí kuɔre wɔ-ɔɔ!» 49 \*Bà te nin Yesu nnɔ laa' nà benh nè rí tien, nε ki niire' wɔ ki ye: «Yonbdaan, tí taa mujusiemu kí gεgε be-εε?» 50 Nε bi'ni uba taa' kijusiek ki ge' ki paare' bitɔtuɔrcienb ya cien ya tonsɔnl uba ya nojietubl. 51 Nε \*Yesu ye: «Dàan mεn, nì li dèkre», nε ki mε' utonsɔnl nnɔ ya tubl nnɔ ki cère' u faake'. 52 Nε ki tɔke' bitɔtuɔrcienb nin Uwien ya duku ya guguurb ya cienb nin \*Sufmbε ya cienb bà baa' bε rí lá cuo wɔ nnɔ ki ye: «Ni tuke mujusiemu nin ilenben ní lá cuo nni ten n yé udukond nε-a! 53 N là te nin nε Uwien ya duku ya luo bo idaan kε, nε na cuo' nni. Ama fεnfennɔ ninbi nin ubierɔ ya tuɔm ya yo nε baa'.»

### *Pier niε' ki ye wa bεn Yesu*

*(Matie 26:57-58, 69-75; Mark 14:53-54, 66-72; San 18:12-18, 25-27)*

54 Nεn saan nε bi cuo' \*Yesu ki taa' wɔ ki jon' bitɔtuɔrcienb ya cien den. Nε Pier pε bi'bo ki te fɔnfɔkm. 55 Bi sère' umu uluo ya siik, nε ki kèle' ki jebe' wù. Pier mɔ baa' ki kèle' bi'ni. 56 Upiitonsɔnl

uba laa' wɔ u kɛ umu saan, nɛ u caan' u'bo inun ki ye: «Ujɛ wuɔ nɔ mɔ bi te nin \*Yesu nɛ.» <sup>57</sup> Nɛ u niɛ' ki ye: «Upii, ma bɛn wɔ.» <sup>58</sup> Nɪ pukn' waamu, nɛ unitɔ mɔ laa' wɔ, ki tɔkɛ' wɔ ki ye: «A'mɔ yɛ bi ya uba nɛ.» Nɛ Pɪɛr ye: «Kayi! Ma yɛ bi'yɔ.» <sup>59</sup> Nɪ tien tɛn kukurku kuba, nɛ unitɔ mɔ len' ki ye: «Nɪ yɛ imɔn nɛ, ujɛ wuɔ mɔ bi te nin \*Yesu nɛ, kimɛ u yɛ Galile yɔ nɛ.» <sup>60</sup> Nɛ Pɪɛr jiin' wɔ ki ye: «Ujɛ, ma bɛn a ye a ye bɔ.» U laan biɛ ki lienh nɛ ukuojɛ pɔk ki muɔ'. <sup>61</sup> U ya yo nɛ Yonbdaan jɛbe' ki caan' Pɪɛr bo inun. Nɛ Pɪɛr tiɛrɛ' Yonbdaan bi tɔkɛ' wɔ ma ki ye: «Dinnɔ, a li niɛ bolm mita kɪ ye ŋa bɛn nni nɛ kɪ yaan ukuojɛ n muɔ nnɔ.» <sup>62</sup> Nɛ u fiɪ' ki nɛn' saali, ki tɪ muɔ' ki gbiɛnde' cɛɛn.

*Biguguurb sukreh Yesu ki yieke ki nɪh wɔ  
(Matie 26:67-68; Mark 14:65)*

<sup>63</sup> Nɛn saan nɛ binib bɔ gu \*Yesu nnɔ lɛh wɔ, ki yieke ki nɪh wɔ, <sup>64</sup> ki taa' kukpɛlciɛku ki pibn' u'nun bɔ, ki tɔkeh wɔ ki teh: «Bukrɛ' wɔ nɪ' ŋɛ.» <sup>65</sup> Nɛ ki liɛbe' ki sukreh wɔ isuk mɔ i yɛbe.

*Sufmbɛ ya buur ya cɛkl yaab bun' Yesu tibuur*

<sup>66</sup> Nɪ faa' kutɛnŋɛsɔnsɔnku, nɛ \*Sufmbɛ ya ciɛnb nin bitɔtuɔrciɛnb nin \*Yiko ya wɔnwɔknɔ taan', ki cɛrɛ' bi taa' \*Yesu ki baa' bi'buur ya cɛkl yaab saan. <sup>67</sup> Nɛ bi niire' wɔ ki ye: «A yɛ Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo nɛ la, tɔkɛ tɛ.» Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «N tɔkɛ' nɛ mɔnɔn la, na li li teke kɪ ji. <sup>68</sup> N tɪ niire' nɛ iniire mɔ la, na nɪ jiin nni. <sup>69</sup> Ama kɪ nɛ fɛnfɛnnɔ kɪ taa kɪ li joh, Unil ya Bijɛ li kɛle Uwien, mituɔm kɛ ya daan ya jie bɔ.» <sup>70</sup> Nɛ bi'kɛ ye: «Nɛn mɛn la, a yɛ Uwien ya Bijɛ nɛ-a!» Nɛ \*Yesu jiin' bɛ ki ye: «Ninbi mɔnɔn

len' bù te, n yé wòn nε.» <sup>71</sup> Nεn saan nε bi ye: «Ta ji nuunh m̀̀nkunl, tinbi m̀̀nɔn cii' u'̀̀nɔbu ni.»

## 23

### *Bi tuke Yesu ki jon' Pilat saan tibuur*

(*Matie 27:1-2, 11-14; Mark 15:1-5; San 18:28-38*)

<sup>1</sup> Nε bi'kε fii', ki taa' \*Yesu ki jon' Pilat saan, <sup>2</sup> ki cin' ki biindeh wɔ ki teh: «Ti laa' uje wuɔ sureh ti' du ya nib nε bε ń kpre, ki tɔkeh bε ki teh, bi la ji ń li p̀̀h ubercien Sesa lenpo, ki teh u yé Uwien ya Nigendke Kristo, uber nε.» <sup>3</sup> Nε Pilat niire' wɔ ki ye: «Sin, a yé \*Sufmbε ya ber nε-εε?» Nε u jiin' wɔ ki ye: «Sin nε ye nnɔ.» <sup>4</sup> Nε Pilat tɔke' bitɔtuɔrcienb nin linigol nnɔ ki ye: «Ma laa' uje wuɔ ya biil.» <sup>5</sup> Nε bi ńiikeh ki teh: «U wɔknh Sude ya tinfenm kε ni nε, ki c̀̀reh binib kpreh. U cin' Galile ya tinfenm ni nε, ki ηmɔηmɔbe ki lá baa' niε saan.»

### *Herod bun' Yesu tibuur*

<sup>6</sup> Pilat cii' nnɔ ma nnɔ, nε ki niire' ki ye: «Uje bugben yé Galile yɔ nε-εε?» <sup>7</sup> Pilat cii' \*Yesu ńen' Galile ma nnɔ, nε u ye bε ń taa wɔ kí jo Herod saan, kimε Herod nε likeh Galile ya nib, ki te Yerusalem ni i ya dεn. <sup>8</sup> Herod laa' \*Yesu ma nnɔ, nε u'yεnm songe cεen, kimε u là cii' u'̀̀bɔ, nε ki nuunh wɔ ń lε wɔ ńi t̄i wuɔke', ki daan wɔ ń tien miyɔkm ya bonn ηɔ wɔ ń lε. <sup>9</sup> U niire' \*Yesu iniire' ɔ yεbe, ama \*Yesu ηa jiin' wɔ ńɔbonl. <sup>10</sup> Bitɔtuɔrcienb nin \*Yiko ya wɔnwɔknb mɔ te ni'saan ki biindeh wɔ ufaa bo. <sup>11</sup> Herod nin u'sɔjambε liike' wɔ fenm, ki l̄' wɔ, nε Herod taa' kuliεku kuba, kù m̀̀n cεen ki goln' wɔ, ki c̀̀re' bi taa' wɔ ki jiin' Pilat saan. <sup>12</sup> Herod nin Pilat ηa là ηmε. Nεn daali nε bi ηmaake'.

*Bi bun' Yesu tibuur ki ye u kpe mikuum  
(Matie 27:15-26; Mark 15:6-15; San 18:39–  
19:16)*

<sup>13</sup> Nɛn saan nɛ Pilat yin' bitɔtuɔrcienb nin \*Sufmbɛ ya ciɛnb nin udu ya nib, <sup>14</sup> ki tɔke' bɛ ki ye: «Ni taa' uɟɛ wuɔ ki baa' n'saan ki ye u gaandeh binib nɛ. Nɛn bo nɛ n bun' wɔ tibuur ni'kɛ ya nun bɔ, ki niire' wɔ iniire ni biindeh wɔ isɛn yà ni nnɔ, ka laa' u bii' bà. <sup>15</sup> Herod mɔ ɲa laa' u bii' bà. Nɛn bo nɛ u jiin' wɔ ní ti'saan. Tɔ, wa tien' nà kpe kuum. <sup>16</sup> Nɛn bo, n li cère bɛ ɲ ní wɔ nɛ, kí taa wɔ kí wiɛ.» <sup>17</sup> [Binl kɛ binl, kunacɛnku nnɔ ya yo la, Pilat ɲɛndeh lipɛkl ya nil uba nɛ ki wiɛnh.]\* <sup>18</sup> Nɛ bi'kɛ taan' ki wuure' ki ye: «Ku uɟɛ wuɔ nɔ, kí wiɛ tɛ Barabas.» <sup>19</sup> Bi là cuo' Barabas ki pɛkn', kimɛ u là cère' binib kpi' udu ni, nɛ ki ku' unil mɔ.

<sup>20</sup> Pilat yíe wɔ ɲ wiɛ \*Yesu ma nnɔ, nɛn nɛ cère' u liɛbe' ki len' nin binib nnɔ. <sup>21</sup> Ama bɛ ɲ wuureh nɛ ki teh: «Kpe wɔ udɔpɔnpɔn bo! Kpe wɔ udɔpɔnpɔn bo!» <sup>22</sup> Nɛ u tí niire' bɛ nta bo ki ye: «U tén ki bii' li ɛ biil bɛ nɛ? Min ɲa laa' u tien' nà ní kpe kuum. N li cère bɛ ɲ ní wɔ nɛ, kí taa wɔ kí wiɛ.» <sup>23</sup> Ama bi ɲiikɛh ki wuureh ufaa bo nɛ ki teh bɛ ɲ kpe wɔ udɔpɔnpɔn bo. Bi wuure' ki tí faake' <sup>24</sup> nin Pilat, nɛ u gbɛle' ki tuo' bi ye ma. <sup>25</sup> U pɛkre' Barabas wà là cère' binib kpi' udu ni, ki ku' unil mɔ nnɔ ki wiɛ'. Bi là ye wɔ ɲ wiɛ' wɔn nɛ. Ama \*Yesu wɔn, u taa' wɔ ki de' bɛ bɛ ɲ tí tien' wɔ bi yíe ma nɛ.

*Bi kpe' Yesu udɔpɔnpɔn bo  
(Matie 27:32-44; Mark 15:21-32; San 19:17-27)*

\* **23:17** Bi kpiɛ' ki kele' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni migbiirm 17 ɲa te tu'ni.

26 Bi taa' \*Yesu ki bure'. Bi joh ma nnə ne ki tĩ cende' uje uba bi yih wə Simən, u yé Sirenn ya du ya nil ne, ki ñen' ikpàan bó ní. Bi cuo' uje bugben ki wəbn' ki bukn' wə udəpənpən ne u pe \*Yesu ya puoli bó. 27 Linigocienl pe \*Yesu bo. Bi'ni biba yé bipiib ne, ki muəh ki kpĩendeh u'bo. 28 \*Yesu jiebe' ki liike' be, ne ki ye: «Yerusalem ya piibe, la muəh men min bo, li muəh men ninbi nin ni'bumu bo. 29 Kime uyo uba we ní bi li len kí ye: «Bipiib bà yé inɔl, ka maa', ka ŋaan' nnə yaam tu.» 30 U ya yo ne binib li təkə ijuən kí ye: «Bere men kí ñekn ti'bo», kí təkə igbengben mə kí ye: «Lèkn men ti'bo.» 31 Kime bi teh udəsonge nə la, bi ji li tien mila udəkuon-i?»

32 Bi là take' idukond ile mə, be rí tĩ taan kí ku yen nin Yesu. 33 Bi tĩ baa' niba saan, bi yih nè «Kuyukpəbku ya Bùol.» Nen saan ne bi kpe' \*Yesu udəpənpən bo, ne ki kpe' idukond ile nnə mə. Bi kpe' uba u'nəjie bó, ki kpe' utə u'nəgen bó. 34 [Ne \*Yesu ye: «N'Baa, fère be bi'biere, kime ba ben bi teh nà.»]† Sojambə taa' u'wengolkaar ki fùərə' imúən ki gbiire' tū. 35 Ne udu ya nib se ki likeh. \*Sufmbə ya cienb ben leh \*Yesu ne ki teh: «U ŋmien' bitəb ne. U yé Uwien ya Nigendkə Kristo la, wə ní ŋmien u'ba mə.» 36 Sojambə nnə mə sukreh wə, ki nek'n wə ki taa' midəŋmiŋmiikm ki tēnde' wə, 37 ne ki ye: «A yé \*Sufmbə ya ber la, ŋmien a'ba-a!» 38 Bi là kele' ki tēbn' u'yul ya paaki bó, ki ye: «\*Sufmbə ya ber sə nə.»

39 Idukond yà bi kpe' yè idəpənpən bo nnə ya uba mə sukreh wə ki teh: «ŋa yé Uwien ya Nigendkə

---

† 23:34 Bi kpie' ki kele' tigbənt tà nnə ya tuba ni, «N'Baa, fère be bi'biere, kime ba ben bi teh nà» ŋa te tu'ni.

Kristo bi? N̄mien a'ba n̄o kí n̄mien ti'm̄o!» <sup>40</sup> Nε udukondt̄o nn̄o tien' u'bo ki ye: «Tinbi nin w̄on taan' ki laa' utudere uba, nε n̄a fεnge Wien-a! <sup>41</sup> Tinbi yaam kpε' utudere wuu nε, kime bi tien' tε ti't̄uon kpε ma bo nε. Ama w̄on n̄a tien' biere iba.» <sup>42</sup> Nε ki ye: «Yesu, a lá jin' a'bel uyo wà la, á li tien n'ból.» <sup>43</sup> Nε \*Yesu jiin' w̄o ki ye: «N̄t̄okeh n̄e im̄on nε, dinn̄o m̄onon a li te nin nni Uwien den nε.»

*Yesu ya kuum ud̄oɔnɔn bo*

*(Matie 27:45-56; Mark 15:33-41; San 19:28-30)*

<sup>44</sup> N̄i là tuo kuwensiiku ya yo nε, n̄i ci' ki biike' utingben ke bo ki t̄i baa' kutaajūok tikur tuta ya yo. <sup>45</sup> Wien n̄a ji n̄eh nε kukp̄elc̄ekp̄ekpieku k̄ua bore' Uwien ya duku ni bolm mile nn̄o kere' ku'siik ni. <sup>46</sup> U ya yo nε \*Yesu wuure' ufaa bo ki ye: «N' Baa, n taa' n'miel ki n̄ukn' n̄e.» U len' nn̄o ki t̄i gben', nε ki kpo'. <sup>47</sup> Sojambε kobk ya cien laa' nn̄o ma nn̄o, nε ki p̄eke' Uwien ki ye: «Ujε wūo m̄onbe ki yé ugbem̄ndaan nε.»

<sup>48</sup> Binib bà ke baa' ligol be n̄ lá liike nn̄o, laa' tibont tà ke tien', nε ki liebe' ki kunh nin uyensaa.

<sup>49</sup> Binib bà ke ben w̄o nin bipiib bà n̄en' Galile ya tinfenm b̄o ní, ki pε u'bo nn̄o, se f̄onf̄okm ki likeh.

*Yesu ya subm*

*(Matie 27:57-61; Mark 15:42-47; San 19:38-42)*

<sup>50-51</sup> Ujε uba là te, bi yih w̄o Yosef, u n̄en' \*Sufmbε ya du uba ni, nε bi yih w̄u Arimate. U là yé \*Sufmbε ya buur ya c̄ekl yaab ya uba nε, ki cuube, ki yé unim̄on, ki gu Uwien ya bel li baa ní uyo wà. Wa là tuo' u't̄ob ye be n̄ tien ma, nε ka kūon' u'ba bi't̄uon ni. <sup>52</sup> U jon' Pilat saan ki t̄i t̄oke' w̄o ki ye w̄o n̄ c̄ebe w̄o \*Yesu ya gbenent n̄o w̄o n̄ jiin t̄u ud̄oɔnɔn bo kí



tĩ sube. <sup>53</sup> Pilat tuo', nε Yosεf jiin' \*Yesu ya gbεnεnt udɔpɔnpɔn bo, ki taa' kukpɛlciεku ki tɛntɛn' tũ, ki taa' ki tĩ ble' ufele ni. Bi là cube' ufele nnɔ kujɔtɛnku kuba ya kele ni nε, ka laan sube' nil len†. <sup>54</sup> Ni là yé lidaali là bi bondeh Saba nε, nε Saba bugben benh wɔ ní cin.

<sup>55</sup> Bipiib bà là n̄n' Galile ya tinfenm bó ní ki pε \*Yesu bo nnɔ, paan' Yosεf bo, ki tĩ laa' ufele nnɔ, ki laa' bi taa' \*Yesu ya gbεnεnt ki ble' len ma bo. <sup>56</sup> Bipiib nnɔ liebe' ki kun', ki tĩ bonde' lɛfina nin mikpɔm. Nε ki juore' ki fuore' \*Saba ya daali liwɔbl ye ma bo.

## 24

*Yesu mεkre' bitenkpiib ni*

*(Matie 28:1-10; Mark 16:1-8; San 20:1-10)*

<sup>1</sup> \*Saba ya daali gɛbre', kutaaku kùà li faa nnɔ, nε bipiib nnɔ wɔre' ki fii', ki taa' bi là bonde' mikpɔm mà mi'nu ηmε nnɔ ki jon' likul bó. <sup>2</sup> Bi tĩ baa', ki laa' kutɛnku kùà bi là taa' ki b̄iin' likul nnɔ ηa ji bi. <sup>3</sup> Nε bi kɔn' ka laa' Yonbdaan \*Yesu ya gbεnεnt. <sup>4</sup> Nĩ beke' bε cεen nε ba ji ben bi li ye bà. I ya tàan bo nε bi laa' bijeb bile baa' ki lá sere' bi'saan, ki guo tikpɛlcer tũ windeh ki dɔnbeh inun bó. <sup>5</sup> Bujɛwaanbu cuo' bipiib nnɔ, nε ba ji kaabe' ki liike' bijeb nnɔ, nε bi niire' bε ki ye: «Bε tien' ni nuunh unifuob bitenkpiib ni? <sup>6</sup> Wa ji te niε saan. U mεkre'-a. Tiere mɛn u là tɔke' nε ki ye bà uyo wà u laan là te Galile ni nnɔ. <sup>7</sup> U là ye <nĩ kpε bε ní taa Unil ya Bijε kí ηukn bibiɛrdɛnb, bε ní kpε wɔ udɔpɔnpɔn bo, ηɔ wienta daali wɔ ní mεkre bitenkpiib ni nε.> »

† 23:53 Liike Matie 27:60.

<sup>8</sup> Nɛn saan nɛ bipiib nnɔ tiere' \*Yesu la len' ki ye bɑ. <sup>9</sup> Bi siere' likul nnɔ saan ki liebe' ki kun', ki taa' tigber nnɔ kɛ ki tɔke' \*Yesu ya tondb piik nin uba nnɔ nin binitɔb bɑ kɛ mɔ lɑ pɛ u'bo nnɔ. <sup>10</sup> Bipiib nnɔ ya yel si: Mari Madelenn nin Sann nin Mari Saak ya naa. Bɛn nin bipiitɔb nɛ taa' tigber nnɔ ki tɔke' \*Yesu ya tondb. <sup>11</sup> Bi tɔke' bɛ ma nnɔ nɛ bi maaleh ki teh nɪ yɛ mijɔrlenm nɛ, nɛ ka teke' tigber nnɔ ki jin'. <sup>12</sup> Nɛn saan nɛ Pɛr fii' ki sɛn' ki jon' likul nnɔ saan, ki gbien' ki liike', ki laa' kukpelciɛku nnɔ baba nɛ dɔ len. Nibonn nɑ tien' nnɔ cuo' wɔ miyɔkm cɛɛn, nɛ u liebe' ki kun'.

*Yesu cɛrɛ' u'panpaankaab bile laa' wɔ Emayus ya sɛn ni*

*(Mark 16:12-13)*

<sup>13</sup> Nɛn daali nɛ \*Yesu ya panpaankaab ya bile joh udu uba bɔ bi yih wɔ Emayus. Kɪ nɛ Yerusalem kɪ tɪ baa udu nnɔ nɪ te tɛn kɔnsini piik nin uba nɛ. <sup>14</sup> Bi joh ma nnɔ nɛ ki lienh tibont tɑ kɛ tien' nnɔ bɔ. <sup>15</sup> Bi lienh ki nieh nin tɔb uyo wɑ nnɔ, nɛ \*Yesu nɛnde' bɛ, bi tɔke ki joh. <sup>16</sup> Nɪ libe' bi'yɛnm nɛ ba bende' wɔ. <sup>17</sup> U niire' bɛ ki ye: «Nɪ cuonh ki lienh bɛ ya gber nɛ?» Bi'yɛnm saa' nɛ bi sere'. <sup>18</sup> Bi'ni bi yih wɑ Kleyopas nnɔ jiin' wɔ ki ye: «N maale' ki ye sin baba nɛ te Yerusalem ni, ka bɛn nɑ tien' len idɛn yiɛ nɔ.» <sup>19</sup> Nɛ u ye: «Bɛ ya bonn tien'-i?» Nɛ bi tɔke' wɔ ki ye: «Ti lienh nɑ tu' Nasaret ya \*Yesu nnɔ ya gber nɛ. U lɑ yɛ \*Uwien ya nɔbonsɔknl nɛ, ki nɛmɔbe mituɔm u'lenm nin u'tuon kɛ ni, binib nin Uwien ya nun bɔ. <sup>20</sup> Ama ti'yaab bɑ yɛ bitɔtuɔrciɛnb nin ti'du ya ciɛnb taa' wɔ ki tɪ nɪkn' Erom ya ciɛnb, bi bun' wɔ ki ye u kpe mikuum, nɛ ki kpe' wɔ udɔpɔnpɔn bo. <sup>21</sup> Tinbi lɑ daan ki ye wɔn nɛ li teke

tinbi Israyel yaab kí wiε. Nin ti'dendɛnl kε ηɔ tibont nnɔ kε tien' ma dinnɔ wienta sɔ. <sup>22</sup> Ama ti'cɛkl ya piib biba tɔke' tε tigber tuba tù jin' tε. Bi wɔre' ki fii' ki jon' likul bó, <sup>23</sup> ka tĩ laa' \*Yesu ya gbɛnɛnt, nε ki liεbe' ní ki lá tɔke' tε ki ye Uwien ya tondb biba baa' bi'saan ki tɔke' bε ki ye u fuobe. <sup>24</sup> Nε ti'yaab biba mɔ jon' likul nnɔ bó, ki tĩ laa' nĩ te tɛn bipiib nnɔ len' ma nε. Ama wɔn wɔn, ba laa' wɔ.»

<sup>25</sup> Nε \*Yesu tɔke' bε ki ye: «O, bijεbε, mibɛnm nε pɔre' nε. Na teke' \*Uwien ya ñɔbonsɔknb là len' nà kε nnɔ tonm. <sup>26</sup> Nĩ kpε Uwien ya Nigɛndkε Kristo ní jɛnde nε kí yaan Uwien ní kpιεke wɔ.» <sup>27</sup> Nε ki cin' ki tɔkeh bε nà kε kele' u'bo Uwien ya gbɔnt ni nnɔ. U cin' ki tɔkeh bε Moyis là kele' nà u'bo nε ki tĩ baa' \*Uwien ya ñɔbonsɔknb kε mɔ là kele' nà.

<sup>28</sup> Bi tĩ nεkn' bi joh udu wà ni nnɔ, nε \*Yesu tien' tɛn u ye wɔ ní gɛbre nε. <sup>29</sup> Nε bi cékn' wɔ ki ye wɔ ní juore bi'saan, uwien benh wù ní lu nε, nĩ lí biire na ní wuɔke. Nε u juore' bi'saan. <sup>30</sup> Bi kèle' bε ní ji uyo wà nnɔ, nε u yuure' kpɔnɔ, ki faare' Uwien, ki kɔkuɔ' ki de' bε. <sup>31</sup> Nɛn saan nε bi'yɛnm cíbre', bi bɛnde' wɔ, nε u pɔk ki fele'. <sup>32</sup> Nε bi tɔke' tɔb ki ye: «U bi lienh ki tùɔreh ki tɔkeh tε \*Uwien ya gbɔnku ya gber ya tingi usɛn ni ma nnɔ, nà bi sienh ti'fɛl ni tɛn umu-uu?»

<sup>33</sup> Nε bi fii' ki liεbe' Yerusalem i ya tàan bo ki tĩ laa' \*Yesu ya tondb piik nin uba nnɔ nin binitɔb taan' ki te. <sup>34</sup> Bi tɔke' bipanpaankaab bile nnɔ ki ye: «Yonbdaan mɔnbe ki mεkre'. U cère' Simɔn laa' wɔ.» <sup>35</sup> Nε bipanpaankaab bile nnɔ mɔ tɔke' bε nà tien' usɛn ni, ki tɔke' bε ki ye bi bɛnde' wɔ uyo wà u kɔkuɔ' kpɔnɔ nnɔ nε.

*Yesu cère' u'panpaakaab piik nin uba laa' wə*  
*(Matie 28:16-20; Mark 16:14-18; San 20:19-23;*  
*Ituon 1:6-8)*

<sup>36</sup> Bi lienh bi'ñabu ŋa lu', nε \*Yesu baa' ki lá sere' bi'siik ni, ki tōke' bε ki ye: «Li te mεn uyenduon ni.» <sup>37</sup> Nĩ fēnde' bε ki gbien', bujεwaanbu cuo' bε, kimε bi maaleh ki teh nĩ yé ufenfend nε. <sup>38</sup> Nε u niire' bε ki ye: «Bε tien' nĩ cuo' nε bujεwaanbu, ni maaleh milele? <sup>39</sup> Liike mεn n'nuo nin n'taan, min lĩ nε. Mε nni mεn kí liike, ni li lε n ŋmabe tigbenent nin ikpɔb. Fεnfend ŋa ŋmabe gbεnent ki niireh nin kpɔbl.» <sup>40</sup> U lienh nno uyo wà nno, nε ki wəngɛh bε u'nuo nin u'taan. <sup>41</sup> Nεn saan nε bi'yεnm sange', ama ba laan teke' ki jin' ki gben', ki biε ki te miyɔkm ni. Nε u niire' bε ki ye: «Nĩ ŋmabe niba libuol liε ní ji-ii?» <sup>42</sup> Bi de' wə lijɛnjenpulkaal liba. <sup>43</sup> Nε u teke', ki ŋmɔn' bi'nun bó.

<sup>44</sup> Nε ki tōke' bε ki ye: «N laan là te nin nε uyo wà nno, n là tōke' nε ki ye: nĩ kpε Moyis là kele' nà nin \*Uwien ya ñɔbonsɔknɔb là kele' nà nin nà kε kele' Uwien ya yuon ya gbɔnku ni n'bo nno, kε ní tien nε.»

<sup>45</sup> Nεn saan nε u cibre' bi'yεnm bε ní fre kí cii nà kele' \*Uwien ya gbɔnku ni nno ya tingi. <sup>46</sup> Nε ki tí tōke' bε ki ye: «Nĩ kele' ki ye nĩ kpε Uwien ya Nigendkε Kristo ní jènde, kí kpo kí mεkre bitenkpiib ni wienta daali. <sup>47</sup> Bi li tōke uɛndun ya nib kε n'gber, kí ye bε ní lèbre bi'tetem ŋɔ Uwien ní fère bε bi'biere. Bi li cin Yerusalem ni nε kí li tōkeh tù. <sup>48</sup> Ninbi nε yé n'mɔnkunɔb tibont nno kε bo. <sup>49</sup> Min nin n'yul nε li cère ní lε n'Baa là pùon' ki ye u li de nε nà nno. Ní li te Yerusalem ni, kí tí baa lidaali là ni li lε mituom mà li ñε paaki bó ní nno.»

*Yesu don' paaki bó ma bo  
(Mark 16:19-20; Itùon 1:9-11)*

<sup>50</sup>\*Yesu taa' bε kijon' Betani ya du bó ya kεle, ki tĩ yuon' u'nuo ki tien' bε Uwien ya mɔnm. <sup>51</sup> U teh bε Uwien ya mɔnm uyo wà nnɔ, nε ki dāan' bε, Uwien cère' u don' paaki bó. <sup>52</sup> Bi gbaan' ki kpiεke' wɔ, nε ki liεbe' Yerusalem nin uyεnsɔngciεn. <sup>53</sup> Bi là tuu ki te Uwien ya duku ya luo bo nε ki pèkeh Uwien.

**Uwien ya Jɔtiefɛnku ya gbɔnku**  
**The New Testament in the Ngangam language of Togo**  
copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Ngangam

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

**Copyright Information**

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

**The New Testament**

in Ngangam

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

---

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files  
dated 29 Jan 2022  
f30fbe0b-cda1-5a60-a4ee-8be80c6caef6